

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

POMÍSTNÍ JMÉNA V KATASTRÁLNÍM ÚZEMÍ

VLHLAVY A MALÉ CHRÁŠŤANY

Vedoucí práce: doc. PhDr. Marie Janečková, CSc.

Autor práce: Václav Kuneš

Studijní obor: Historie – Bohemistika

Ročník: třetí

2011

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 20. května 2011

.....

Václav Kuneš

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat paní doc. PhDr. Marii Janečkové, CSc., za odborné vedení mé bakalářské práce, za cenné připomínky a laskavý přístup. Zároveň mé poděkování patří všem dotázaným pamětníkům ve Vlhlavech a Malých Chrášťanech, kteří se mnou ochotně spolupracovali, a rodině Homolkových z Vlhlav, jež mi kontakty s těmito pamětníky zprostředkovala.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá pomístními jmény (anoikonymy), tedy názvy neobydlených přírodních objektů a jevů v krajině, mezi něž patří jména vod, tvarů členitosti zemského povrchu, pozemků a dopravních cest. Cílem práce je shromáždit pomístní jména na katastrálních územích Vhlavy a Malé Chrášťany, jež představují místní části obce Sedlec v okrese České Budějovice. Tyto názvy jsou získávány z písemných pramenů a z rozhovorů s pamětníky v obou vesnicích. Sebraný anoikonymický materiál je uspořádán do heslové části, jež rozebírá slootvornou strukturu i významovou motivaci každého jména. Soubor názvů je rovněž podroben trojímu třídění podle různých kritérií. Bakalářská práce si klade za cíl doplnit anoikonymický materiál z oblasti, v níž soupisová akce Místopisné komise ČSAV roku 1979 nezískala odpovídající soubor jmen, a přispět dílčím způsobem k českému toponomastickému bádání.

Annotation

This bachelor thesis deals with minor–place names, which means names of uninhabited natural objects and phenomena in the landscape that include names of waters, shapes of the earth’s surface segmentation, grounds and waysides. The aim of the work is to collect the minor–place names in the cadastral area of Vhlavy and Malé Chrášťany that represent the local parts of the municipality Sedlec in the district of České Budějovice. These names are collected from written sources and from interviews with witnesses in both villages. The collected material is organized into a dictionary that analyses the derivational structure and the semantic motivation of each name. The complex of names is also classified three ways according to various criteria. The aim of the bachelor thesis is to complete the material of minor–place names from the area where the inventory of the Topographic Commission of the Czechoslovak Academy of Sciences in 1979 didn’t collect the appropriate complex of names, and to contribute partially to the Czech toponymic research.

Obsah

1. Úvod	8
2. Teoretická část	11
2. 1 Onomastika a její vývoj	11
2. 1. 1 Vývoj české onomastiky.....	12
2. 2 Pomístní jména – obecný výklad	15
2. 2. 1 Jazyková stránka pomístních jmen.....	17
2. 3 Metoda – modelová analýza.....	19
3. Charakteristika oblasti a pramenů	22
3. 1 Charakteristika Vlhav	22
3. 1. 1 Dějiny Vlhav	23
3. 1. 2 Místní jméno Vhlavy a názvy místních částí	25
3. 2 Charakteristika Malých Chrášťan	28
3. 2. 1 Dějiny Malých Chrášťan	28
3. 2. 2 Místní jméno Malé Chrášťany.....	30
3. 3 Charakteristika pramenů	32
4. Heslová část	36
4. 1 Stavba hesla.....	36
4. 2 Seznam zkratk užitých v heslové části.....	36
4. 3 Heslová část – Vhlavy.....	38
4. 4 Heslová část – Malé Chrášťany	64

5. Klasifikace pomístních jmen.....	85
5. 1 Strukturní třídění	85
5. 2 Významové třídění	88
5. 3 Vztahověmodelová analýza	93
6. Závěr	95
7. Seznam zkratk	98
8. Seznam pramenů a literatury	100
8. 1 Prameny.....	100
8. 2 Základní literatura	101
8. 3 Slovníky	103
8. 4 Elektronické zdroje	105
8. 4. 1 Elektronické slovníky.....	105
8. 4. 2 Mapy.....	105
8. 4. 3 Výkladové texty.....	106
9. Přílohy.....	107
9. 1 Ukázka josefského katastru pro Vhlavy.....	107
9. 2 Ukázka císařského otisku mapy ke stabilnímu katastru pro Malé Chrášťany ...	108
9. 3 Ukázky soupisu pomístních jmen Místopisné komise ČSAV pro Vhlavy a Malé Chrášťany	109

1. Úvod

Tématem této bakalářské práce jsou pomístní jména (anoikonyma), tedy jedna ze skupin vlastních jmen zeměpisných, jimiž se zabývá toponomastika. Práce si klade za cíl shromáždit pomístní jména na katastrálních územích Vlhav a Malých Chrášťan, jež představují místní části obce Sedlec v okrese České Budějovice. Sebraná anoikonyma budou analyzována na základě své formální struktury i významové motivace a roztríděna podle různých kritérií.

Volba tématu vychází z mého zájmu o toponomastiku, jež spojuje jazykovědu s historií i geografii. Ačkoli z Vlhav ani z Malých Chrášťan nepocházím, mám k oběma vesnicím velmi blízký vztah, a proto jsem se rozhodl zkoumat zdejší anoikonymii. Nejprve bylo třeba zjistit, zda se již pomístními jmény na těchto katastrálních územích někdo zabýval. Během konzultace na Oddělení onomastiky Ústavu pro jazyk český AV ČR v Praze jsem se dozvěděl, že ve Vlhavech a Malých Chrášťanech proběhla roku 1979 soupisová akce vedená Místopisnou komisí ČSAV. Výsledný soupis, který mi byl poskytnut doktorem Milanem Harvalíkem, vedoucím oddělení onomastiky, však obsahoval pouhých 20 pomístních jmen, jež navíc nebyla blíže vysvětlena. Rozhodl jsem se tedy shromáždit anoikonyma z Vlhav a Malých Chrášťan znovu a podrobněji. Příčinou sběru pomístních jmen byla rovněž skutečnost, že tyto názvy rychle zanikají. Většina z nich začala upadat v zapomnění poté, co Jednotné zemědělské družstvo scelilo pozemky do velkých honů. Dnešní mladá a střední generace již pomístní jména nezná a zbývá jen málo pamětníků, kteří je používají.

Po prostudování bohaté toponomastické literatury jsem zahájil vlastní výzkum. Pomístní jména jsem získával jednak z písemných pramenů, jednak z rozhovorů s informátory v obou vesnicích. Jednalo se celkem o 7 pamětníků, většinou seniorů, kteří v dané vesnici strávili celý život a zdejší pozemky důvěrně znají. Rozhovory s těmito informátory probíhaly jak nad mapami, tak přímo v terénu. Součástí výzkumu bylo důkladné seznámení s oběma katastrálními územími, protože pomístní jména jsou s označovanými objekty těsně spjata. Kromě rozhovorů s pamětníky mělo velký význam i studium písemných pramenů, k nimž náleží josefský katastr, mapy stabilního katastru, pozemnostní archy, obecní kroniky i katastrální a topografické mapy.

Při pátrání po významové motivaci jmen jsem využil řadu slovníků, jako např. Jungmannův *Slovník česko-německý*, Gebauerův *Slovník staročeský*, *Průruční slovník jazyka českého (PSJČ)*, *Slovník spisovného jazyka českého (SSJČ)* či vznikající *Slovník pomístních jmen v Čechách*. Užitečnou pomůckou byla i Profousova *Místní jména v Čechách*, jež mi poskytla možnost srovnání anoikonym s obdobnými jmény místními.

Bakalářská práce začíná teoretickou částí, která zahrnuje tři kapitoly. V první z nich je představena onomastika jako jazykovědná disciplína a nastíněn její vývoj včetně nejvýznamnějších prací. Vycházím zde především ze Šrámkova *Úvodu do obecné onomastiky* a z jeho příspěvku v *Kapitolách z dějin české jazykovědné bohemistiky*. Následuje obecný výklad o pomístních jménech, čerpaný z monografie *Pomístní jména v Čechách* od kolektivu autorek v čele s Libuší Olivovou-Nezbedovou. Třetí kapitola představuje modelovou analýzu, tedy jednu z metod použitých při třídění jmen, a to na základě práce *Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku* od Jany Pleskalové.

Na teoretickou část navazuje kapitola, jež charakterizuje oblast, v níž byla pomístní jména sebrána. Součástí je pojednání o dějinách Vlhav a Malých Chrášťan a výklad jejich místních jmen. Vycházím zde především ze seminární práce Elišky Homolkové o dějinách Vlhav, z obecních kronik a z Profousova slovníku *Místní jména v Čechách*. Následuje kapitola představující jednotlivé písemné prameny, z nichž byla pomístní jména získána, a uvádějící údaje o vlastním výzkumu včetně jmen informátorů.

Nejdůležitějším oddílem práce je heslová část, v níž jsou sebraná pomístní jména uspořádána abecedně podle obcí. Každé heslo uvádí jednotlivé podoby příslušného jména, charakterizuje označovaný objekt a rozebírá strukturu i motivaci názvu. Tato podoba heslové části je drobnou obměnou struktury, kterou užívají nejnovější bakalářské práce o pomístních jménech z Masarykovy univerzity v Brně. Poslední část předkládá výsledky trojího třídění, jemuž byla pomístní jména podrobena. Jedná se o klasifikaci strukturní podle Rudolfa Šrámka, významové třídění podle Vladimíra Šmilauera a o modelovou analýzu na základě poznatků Jany Pleskalové.

Pravopis předložkových názvů se zde záměrně odchyluje od pravidel, jež stanovují psaní velkého písmena nejen u předložky, ale i u následujícího jména (PČP 1993: 45). Pro náš výzkum je rozhodující, zda název vznikl z vlastního jména, nebo z apelativa. Pokud jméno následující po předložce představuje proprium, píše se s velkým písmenem

(např. *Na Štičím* – pole u *Štičího rybníka*); jedná-li se o apelativum, začíná malým písmenem (např. *Na širokém*). U odborných textů, zabývajících se původem pojmenování, ostatně toto pravopisné rozlišení umožňují i pravidla (PČP 1993: 42).

2. Teoretická část

2. 1 Onomastika a její vývoj

Předkládaná práce má být dílčím příspěvkem k českému onomastickému bádání, a proto bych chtěl v této kapitole představit onomastiku jako vědecký obor a krátce shrnout vývoj, jímž prošla od svého vzniku.

Onomastika je jazykovědná disciplína, která se zabývá vlastními jmény (**onyma, propria**). Ta jsou definována jako jazykové (lexikální) jednotky, které v protikladu k apelativům (jménům obecným) pojmenovávají komunikativně individualizované objekty. Hlavní funkcí vlastních jmen je tyto objekty individualizovat (tj. ohraničit je jako neopakovatelnou jednotlivinu), diferencovat (tj. odlišit v rámci téhož druhu objektů) a „lokalizovat“, tj. zařadit do určitých věcných, prostorových, sociálních, kulturních a jiných vztahů (Šrámek 1999: 11).

Onomastiku lze rozdělit do tří velkých plánů podle druhu vlastních jmen, jež zkoumá:

1) **geonyma** – zahrnují všechna toponyma (jména objektů na povrchu Země) a kosmonyma (jména nebeských těles a útvarů na nich); lze je zachytit na mapách;

2) **bionyma** – představují jména živých bytostí, tedy antroponyma (jména osob), pseudoantroponyma (jména mytologických, pohádkových a jiných postav), theonyma (jména bohů), zoonyma (jména zvířat) atd.; jsou zakotvena ve společenských vztazích;

3) **chrématonyma** – vlastní jména pro objekty, jevy a vztahy vzniklé lidskou činností; zahrnují jména výrobků, institucí, organizací, společenských jevů atd.; jsou fixována v ekonomických, politických a kulturních vztazích (Šrámek 1999: 16, 163–165).

Předkládaná práce se konkrétně týká **toponomastiky**, tedy nauky o vlastních jménech zeměpisných, jež se rovněž dělí do tří velkých skupin:

1) **choronyma** – jména dílů světa, oblastí, států, zemí, krajů, okresů atd.;

2) **jména místní** (oikonyma), tj. jména lidských sídlišť a jejich částí, obcí, osad, místních částí, význačných staveb, jednotlivých domů, ulic, náměstí, mostů, sadů atd.;

3) **jména pomístní** (anoikonyma), viz níže (Šmilauer 1966: 9–10).

2. 1. 1 Vývoj české onomastiky

V této kapitole vycházím z příspěvku Rudolfa Šrámků o onomastice v práci *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky* (Šrámek 2007: 377–425). Vývoj onomastiky shrnuje též Jana Pleskalová ve svých výukových materiálech na internetových stránkách Masarykovy univerzity v Brně.¹

Zájem o vlastní jména u nás existoval již od počátku české literární a dějepisnické tradice, ale jako vědecký obor se začala onomastika utvářet až na přelomu 18. a 19. století. Za zakladatele české onomastiky bývá považován **František Palacký** (1798–1876), který při studiu vlastních jmen skloubil historický i jazykovědný zřetel a využil všechny dostupné archivní prameny. Nejdůležitějším toponomastickým počinem je Palackého *Popis království českého* z roku 1848, který kodifikoval české podoby místních jmen a dodnes slouží badatelům jako významná pomůcka (Harvalík 2004: 18). Z dalších historiků, kteří zásadně ovlivnili českou onomastiku, je třeba zmínit **Hermenegilda Jirečka** (1827–1909), autora termínu „názvy pomístné“, a zvláště **Augusta Sedláčka** (1843–1926), jenž vydal *Místopisný slovník historický království českého* (1908) a *Snůšku starých jmen* (1920), které představují zásadní prameny pro toponomastické bádání. Protože se však výzkumu vlastních jmen věnovali především historikové a používali je pro ilustraci svých závěrů, byla onomastika dlouho považována za pouhou pomocnou vědu historickou. Teprve od konce 19. století našla své místo v jazykovědě a postupně se vyvíjela v samostatný obor.

Roku 1913 byla při České akademii věd a umění založena Místopisná komise, jež nepřetržitě funguje (pod jménem Onomastická komise) dodnes. V první polovině

¹ Pleskalová, Jana: PV2B63 *Historická toponomastika. Vývoj toponomastiky I*, s. 1 [on-line]. [citováno 22. 1. 2011]. Dostupné z <<http://www.phil.muni.cz/cest/lide/pleskalova.html>>.

20. století nejvíce přispěli k rozvoji onomastiky **František Roubík** (1890–1974), autor mnoha nepostradatelných příruček a přehledů, jako je *Soupis a mapa zaniklých osad v Čechách* z roku 1959, a **Ladislav Hosák** (1898–1972), který vydal zásadní dílo *Historický místopis země Moravskoslezské* (1933–1938).

Po druhé světové válce česká onomastika definitivně upevnila svůj status samostatné jazykovědné discipliny, což se projevilo roku 1959 jejím začleněním do Slovanského ústavu ČSAV, pozdějšího Ústavu pro jazyk český ČSAV, kde roku 1969 vzniklo samostatné onomastické pracoviště. V roce 1960 byl založen časopis **Zpravodaj Místopisné komise ČSAV**, jenž vychází dodnes (od roku 1983 pod názvem **Onomastický zpravodaj ČSAV**, po roce 1995 jako **Acta onomastica**). Je vydáván jednou ročně a přináší studie nejen českých, ale i zahraničních badatelů zabývajících se onomastikou i nelingvistickými obory.

V poválečné době byla vydána nejvýznamnější díla české onomastiky. Jedná se o monumentální počín **Antonína Profouse** *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny I–V* (1947–1960), který vytvořil materiálové východisko české i slovanské toponomastiky. Čtvrtý díl dokončil Jan Svoboda, který poté s **Vladimírem Šmilauerem** připravil rovněž díl pátý. Právě Šmilauer (1895–1983) byl vůbec nejproslulejší osobností české onomastiky, a to mimo jiné díky pracím *Osídlení Čech ve světle místních jmen* (1960), *Úvod do toponomastiky* (1963) či *Příručka slovanské toponomastiky* (1964). Moravským protějškem Profousova slovníku se stala *Místní jména na Moravě a ve Slezsku* (1970–1980) **Ladislava Hosáka** a **Rudolfa Šrámka**, čímž byla zdokumentována celá oikonymie českého jazyka, a naší onomastice se tak dostalo evropského prvenství. Od sedmdesátých let 20. století se badatelé zaměřují na teoretické otázky, jak dokládají práce Rudolfa Šrámka (shrnutí přináší jeho *Úvod do obecné onomastiky*, 1999), **Jany Pleskalové** (*Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku*, 1998) či **Milana Harvalíka**, současného vedoucího Oddělení onomastiky na Ústavu pro jazyk český AV ČR a šéfredaktora časopisu *Acta onomastica*. Zároveň vycházejí knihy popularizační, z nichž stojí za zmínku *Divnopis* autorů Milana Harvalíka, Marka Janáče a Pavla Tumlíře (2 díly, 2006 a 2008), představující knižní verzi úspěšného pořadu Českého rozhlasu o neobvyklých místních jménech.

Šedesátá léta znamenala i rozkvět české antroponomastiky, jenž byl zahájen pracemi *O českých příjmeních* (1962) **Josefa Beneše** a *Staročeská osobní jména a naše příjmení*

(1964) **Jana Svobody**. Dlouhodobě je problematika jmen osob náplní práce **Miloslavy Knappové**, z jejichž děl lze zmínit knihy *Jak se bude jmenovat?* (1978), *Rodné jméno v jazyce a společnosti* (1989) či *Naše a cizí příjmení v současné češtině* (2002). Rozvíjí se rovněž výzkum chrématonym či literární onomastika, která sleduje vlastní jména v literárních textech a ve folkloru.

Pro naši práci má bezprostřední význam zkoumání pomístních jmen. V Čechách byl ze Šmilauerova podnětu a za pomoci místních spolupracovníků proveden v letech 1963–1980 soupis pomístních jmen, jímž bylo nashromážděno půl milionu dokladů těchto jmen z 86 % českých obcí² (na Moravě a ve Slezsku se podařilo získat soupisy z 96 % obcí). Na jejich základě vznikla monografie *Pomístní jména v Čechách* (1995), kterou zpracovaly autorky **Libuše Olivová-Nezbedová**, **Miloslava Knappová**, **Jitka Malenínská** a **Jana Matúšová**, a roku 2000 začal být vydáván *Slovník pomístních jmen v Čechách*, který se má stát dílem podobného významu jako Profousova *Místní jména v Čechách*, ale v rovině anoikonym (Olivová-Nezbedová – Malenínská 2000: 7). Zatím vyšel úvodní svazek a prvních 5 částí zahrnujících pomístní jména začínající písmeny A a B. Roku 2009 bylo rozhodnuto pokračovat ve vydávání slovníku v elektronické podobě.³ Anoikonymy se rovněž zabývají mladší badatelé, jako například **Jaroslav David** či **Pavel Štěpán**.

Na závěr tohoto přehledu vývoje české onomastiky lze shrnout, že tento obor u nás dosáhl výborné vědecké úrovně a významně přispěl k onomastice slovanské i evropské. Čeští badatelé se účastní mezinárodních projektů a konferencí a jsou v zahraničí vysoce uznáváni. Onomastika má u nás zázemí na pražském a brněnském pracovišti Ústavu pro jazyk český AV ČR, v redakci časopisu *Acta onomastica*, v rámci Onomastické komise a jako studijní předmět na vysokých školách.

² Podrobnosti o soupisové akci viz Olivová-Nezbedová, Libuše (1995b): Soupis pomístních jmen na území Čech v letech 1963–1980. In: *Pomístní jména v Čechách. O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha, s. 35–51.

³ Viz *Pomístní jména v Čechách* [on-line]. [citováno 3. 3. 2011]. Dostupné z <<http://mam2.ujc.cas.cz/onomast-pj/>>.

2. 2 Pomístní jména – obecný výklad

Cílem této kapitoly je stručně představit pomístní jména jako vlastní předmět našeho výzkumu. Vycházím zde z monografie *Pomístní jména v Čechách*, která byla vydána v roce 1995 (Olivová-Nezbedová – Knappová – Malenínská – Matúšová 1995). Jak již bylo uvedeno, **pomístní jména (anoikonyma)** jsou jednou ze tří skupin vlastních jmen zeměpisných (spolu s choronymy a místními jmény), jimiž se zabývá disciplína zvaná toponomastika. Termín pomístní jméno zavedl roku 1860 historik Hermenegild Jireček. Dnes je definováno jako „vlastní jméno neživého přírodního objektu a jevu na Zemi, který není určen k obývání a je v krajině pevně fixován“ (Svoboda – Šmilauer – Olivová-Nezbedová – Oliva – Witkowski 1973: 62). K **anoikonymům** tedy náležejí:

1) **hydronyma** (vlastní jména vod), tj. jména moří, zálivů, průlivů, jezer, bažin, močálů, rašelinišť, slatinišť, rybníků, údolních nádrží vodních i požárních, studánek, pramenů, řek, potoků, peřejí, vodopádů, průplavů, plavebních kanálů atd.;

2) **oronyma** (vlastní jména tvarů vertikální členitosti povrchu zemského i mořského dna), tj. jména orografických celků, pohoří, vrchovin, hornatin, pahorkatin, hřbetů, jednotlivých hor, kopců, skal, úbočních a údolních tvarů, údolí, dolin, brázd, sníženin, průsmyků, sedel, propastí, roklí, nížin, rovin, plošin, tabulí, pánví atd.;

3) **pozemková jména**, tj. vlastní jména seskupení pozemků nebo jednotlivého pozemku, a to obdělávaného pozemku (zemědělský hon, pole, louka, pastvina, zahrada, vinice, chmelnice atd.), lesního pozemku (polesí, lesní oddělení, les, háj, obora atd.) a neobdělávané půdy;

4) **hodonyma** (vlastní jména dopravních cest), tj. jména ulic, náměstí, nábřeží, mol, dálnic, silnic, cest, stezek, průhonů, pěšin, tunelů, brodů, mostů, lávek, přívozů, železnic, lanovek atd.;

5) **vlastní jména jiných neživých přírodních objektů a jevů a člověkem vytvořených objektů**, které nejsou určeny k obývání a jsou v krajině pevně fixovány, tj. vlastní jména balvanů, kapliček, božích muk, křížků, hřbitovů, pomníků, mohyl, lomů, dolů, rozhleden, trigonometrických bodů, ukazatelů cest atd. (Olivová-Nezbedová 1995a: 15–16)

Pomístní jména vznikla z potřeby člověka orientovat se v krajině a odlišit od sebe jednotlivé objekty. Lovci pojmenovávali svá loviště, kupci zase obchodní cesty a rolníci potřebovali rozlišit jednotlivé pozemky. Se změnou obyvatelstva na daném místě se měnila i pomístní jména – nově přicházející obyvatelé mohli převzít názvy původní, přizpůsobit je svému jazyku, anebo si vytvořit jména nová. V Čechách tak kromě názvů domácího původu najdeme i původní jména předslovanská (zvláště názvy řek, jako je *Vltava*, *Ohře*, *Labe*, *Metuje*, *Jizera* atd.) a časté přejímky z němčiny (například *U cechouzu*, *Na pančuli*). Některá pomístní jména během doby zanikají, jiná naopak přetrvávají celá staletí (zvláště hydronyma a oronyma).

Pomístní jména jsou pevně vázána na objekt, který pojmenovávají. Během doby však mohly některé z těchto objektů zaniknout, například při vykácení lesa, vysušení rybníka či výstavbě domů na místě pole. V takových případech buď pomístní jméno zaniká i s příslušným objektem, anebo přežívá dál jako název objektu nově vzniklého na témže místě (například po vysušení rybníka *Račkovec* se pozemky vzniklé na jeho místě začnou nazývat *V Račkouci*). Proto nelze zeměpisná jména studovat čistě z jazykovědného hlediska, ale je třeba seznámit se i s příslušným objektem a s uživateli jména. Často se tedy hovoří o třech stránkách toponomastiky, a sice o stránce jazykovědné, historické a geografické (Šmilauer 1966: 6, 11). Jak napsal Vladimír Šmilauer: „Zeměpisné jméno je více než pouhý komplex hlásek, není to jen slovo, složené ze základu a afixů a jistým způsobem skloňované. Zeměpisné jméno srostlo s objektem, který označuje, zrcadlí se v něm kus dějin tohoto objektu a kus duše těch, kdo jej pojmenovali a pojmenování užívali.“ (Šmilauer 1966: 12).

Díky vázanosti pomístních jmen na určitý objekt a jejich přežívání po zániku tohoto objektu jsou anoikonyma cenným pramenem pro celou řadu oborů, ať už se jedná o historii, archeologii, geografii, etnografii, přírodovědu či vlastivědu. Na základě pomístních jmen lze lokalizovat zaniklé osady⁴, získat svědectví o někdejších majetkových a právních poměrech, sledovat historické události či vystopovat rozsah rybníkářství a těžby nerostů (Olivová-Nezbedová 1995a: 33–34).

⁴ K metodě lokalizace zaniklých osad viz Olivová-Nezbedová, Libuše (1995e): Zaniklé osady v Čechách a pomístní jména. In: *Pomístní jména v Čechách. O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha, s. 333–335. Anoikonymy jako pramenem pro jiné vědní obory se zabývá třetí část téže monografie, viz s. 333–425.

2. 2. 1 Jazyková stránka pomístních jmen

Zdrojem pro tento přehled byly opět příslušné pasáže z monografie *Pomístní jména v Čechách* (Olivová-Nezbedová 1995a: 24–32).

Anoikonyma jsou sice součástí slovní zásoby češtiny, ale tím, že jsou vázána na určitý objekt, přestala se v některých případech vyvíjet spolu s jazykem a ustrnula na určitém stupni vývoje. Mnohá pomístní jména fixují jazykové jevy různých časových období i rozdílných vrstev češtiny, a nabízejí tak lingvistice velmi pestré využití. Anoikonyma obsahují četná apelativa, jež nemáme jinak doložena, nebo jejichž sémantický obsah byl odlišný od obsahu dnešního (např. *vroutek*, *klíč* ve významu pramen), a umožňují nám tak poznání staré slovní zásoby. V hláskosloví lze využít pomístní jména ke studiu současných i historických nářečních jevů (např. *behno* namísto slova bahno) či průběhu hláskových změn. Tvarosloví se z anoikonym může poučit o zvlátnostech morfologie některých slovních druhů, zvláště substantiv a adjektiv (např. spojení *Na lesi*), včetně nářečních jevů. Stejně tak z nich lze získat svědectví o způsobech užívání jmen osobních či o dřívějších slovtvorných postupech.⁵

Pomístní jména lze rozdělit na přímá a nepřímá. Zatímco první z nich pojmenovávají objekt podle nějakého rysu jemu vlastního (např. podle červené barvy půdy se pozemky nazývají *Červenice*), nepřímá jména jej označují podle objektu jiného (např. pole *Za potokem*). Přímá pojmenování bývají obvykle v nominativu, kdežto nepřímá nacházíme v předložkových pádech.

Po formální stránce mohou být pomístní jména buď jednoslovná, nebo víceslovná. V české anoikonymii převažují přímá pojmenování jednoslovná (*Boučí*) a dvouslovná s přívlastkem shodným (*Hemžeckej les*), nebo nepřímá jména tvořená předložkou a jedním slovem (*Za remízem*), případně též jeho shodným přívlastkem (*Pod Oujezdskou silnicí*). Anoikonyma mají podobu spisovnou (*U mlýna*) nebo nespisovnou (*Bejkovna*), podle toho, zda jsou spisovné lexikální jednotky, které jméno tvoří. Důležité je zmínit, že pomístní jména patří mezi útvary mluveného, nikoli psaného jazyka.

⁵ Viz též Matúšová, Jana (1995a): Hláskosloví pomístních jmen. In: *Pomístní jména v Čechách. O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha, s. 81, 88, 142; Matúšová, Jana (1995b): Tvarosloví pomístních jmen. In: *Tamtéž*, s. 143, 152; Malenínská, Jitka (1995): K zaniklým apelativům v toponymii Čech. In: *Tamtéž*, s. 169.

Co se týče slovních druhů, převládají v pomístních jménech substantiva (*Hůra*), zpodstatnělá adjektiva (*Na širokém*) a adjektiva (*U polského hřbitova*), protože anoikonyma pojmenovávají objekty a jejich vlastnosti. Často se též vyskytují předložky (viz výše) a číslovky (*Druhý pahorek*), méně naopak nacházíme adverbia (*Za Jáchou dole*), slovesné tvary (*Chraň Bože*) a zájmena (*Na našem*).

Pomístní jména mohou vznikat z apelativ, nebo z vlastních jmen. Deapelativní jména se vyskytují velmi hojně, ať už v přímých (*Hrobka*), nebo nepřímých pojmenováních (*U dubu*). Pokud jde o vznik z vlastních jmen, mohou být pomístní jména tvořena z antroponym, z toponym a vzácně i z chrématonym. Velkou četností se vyznačují zvláště jména deantroponymická (*Na Kašparově*), jež vyjadřují vlastnictví pozemků či polohu vzhledem ke stavení jistého majitele. Méně často nalézáme jména detoponymická (*Na Kahlovsku* – pozemky směrem ke vsi Kahlovice) a výjimečně jména odvozená z chrématonym (*Avijácký rybník* – patřící podniku Avia).

Anoikonyma lze rozlišit rovněž na základě jejich známosti mezi lidmi. Některá z nich jsou známa celému etniku (*Labe, Říp*), jiná jen jeho části, nejčastěji obyvatelům jednoho katastrálního území. I v rámci katastru však nacházíme jména, jež zná jen určitá skupina obyvatel (např. lesní dělníci) či členové jedné rodiny.

Aktuální problém představuje zapomínání a zánik řady pomístních jmen, jenž začal dvěma převratnými událostmi v polovině 20. století. První z nich byl hromadný odsun Němců z našeho území po roce 1945, který měl za následek, že většina německých jmen upadla v zapomnění. Druhou výraznou změnu přinesla kolektivizace zemědělství v 50. letech, během níž jednotná zemědělská družstva scelila někdejší soukromé pozemky ve velké hony, které označila buď novými jmény, nebo pouhými čísly. Tím se v jednotlivých katastrech zachovalo z velkého množství původních anoikonym jen necelých 15% jako názvy honů JZD (Olivová-Nezbedová 1995b: 36; Pleskalová 1999: 189). Ostatní jména se zachovala jen ve starých písemnostech, na mapách a v paměti lidí, kteří ještě pamatují dobu před kolektivizací zemědělství. Sběr pomístních jmen je proto velmi přínosným a naléhavým úkolem.

2. 3 Metoda – modelová analýza

Na tomto místě bych chtěl krátce pojednat o metodě, která byla použita při rozboru a třídění sebraných pomístních jmen. Vycházím zde z poznatků o modelové teorii, které publikovali Rudolf Šrámek (1972: 304–318) a Jana Pleskalová (1992).

Modelovou teorii vytvořil v 70. letech 20. století Rudolf Šrámek na základě předpokladu, že v toponymii existuje určitý osobitý systém. Tento systémový ráz se nejvýrazněji projevuje v momentě vzniku nového jména. Autor pojmenování vybírá z mnoha znaků příslušného objektu ten, který se stane východiskem motivace jména, a vyjadřuje jej jazykovými prostředky. Při tvoření nového toponyma má tedy největší význam vztah pojmenovatele k pojmenovávanému objektu.

Tento vztah je vymezen čtyřmi obsahově sémantickými kategoriemi, které lze označit tázacími zájmeny *kde; kdo, co; jaký, -á, -é, jací* a *čí*. Těmto kategoriím odpovídají čtyři tzv. **vztahové modely**. Vztahový model **A** vyjadřuje, „kde to je“ (*Podlesí*), „kde jsme, bydlíme (kde jsou, bydlí)“ (*Říčany*) nebo „odkud přišli“ (*Olomučany*). Vztahový model **B** označuje, „co tam (zde) je“ (*Dub*) či „co (kdo) jsme, čím jsme (jsou)“ (*Kováry*). Model **C** vyjadřuje, „jaké to zde (tam) je“ (*Lipové*), „jací jsou tam lidé, jak nám říkají“ (*Hřibojedy*) nebo „za jakých okolností“ objekt vznikl (*Žďár*). Poslední vztahový model **D** říká, „čí je to majetek“ (*Benešov*) a „čí lidé zde (tam) jsme (jsou)“ (*Bohunice*) (Šrámek 1972: 309). Každý z těchto modelů tedy určuje, jak jméno vzniklo, čím bylo motivováno a jaký je jeho vztah k pojmenované skutečnosti. Vztahové modely jsou všeobecně platné, a nemají tedy význam jen pro zkoumání českých jmen.

Konkrétním vyjádřením vztahového modelu je **model slovotvorný**, jenž udává, jak je příslušné jméno utvářeno z hlediska formy. Tento model je vázán jak na volbu vztahového modelu, tak na slovotvorné a pojmenovací zákonitosti daného jazyka (nářečí). Vztahový a slovotvorný model se uplatňují vždy společně a vytvářejí dohromady toponymický model pojmenovací. Úplná hierarchie pojmů, vytvořená Rudolfem Šrámkem, tedy vypadá takto: **pojmenovací model – vztahový model – slovotvorný model – slovotvorný typ**. Poslední z termínů označuje různé jazykové ztvárnění slovotvorného modelu v konkrétních jménech.

Na pomístní jména aplikovala tuto Šrámkovu teorii Jana Pleskalová, která zkoumala tvoření anoikonym na Moravě a ve Slezsku (Pleskalová 1992). Namísto pojmů

„slovotvorný model“ a „slovotvorný typ“ však Pleskalová užívá termíny „**strukturní model**“ a „**strukturní typ**“, aby mohla postihnout i pomístní jména dvouslovná a víceslovná. Autorka ve své práci ukázala, že anoikonyma mohou být stejně jako místní jména motivována polohou objektu (vztahový model A – *Zadní*), druhem objektu (VM B – *Vinohrady*), vlastností objektu (VM C – *Dlouhá, Vysoudilka*) nebo jeho příslušností k osobě (VM D – *Bartoška*). Na základě daného vztahového modelu volí pojmenovatel určitý způsob tvoření nového jména. U anoikonym se uplatňuje celkem sedm způsobů tvoření: pouhá toponymizace (rybník > *Rybník*), tvoření na základě metaforické nebo metonymické souvislosti objektu s jiným objektem (*Pecen*), derivace, kompozice, tvoření dvouslovných a víceslovných pojmenování, tvoření předložkových jmen a konečně přejímání jmen z cizích jazyků a jejich adaptace v češtině (Pleskalová 1992: 16). Formální utvoření jména je vyjádřeno příslušným modelem strukturním.

První fázi při zkoumání pomístních jmen představuje **vztahověmodelová analýza**, tedy roztřídění podle jednotlivých vztahových modelů. Nejužívanějším pojmenovacím motivem v české anoikonymii bývá **vztahový model A**. Tato pomístní jména vyjadřují polohu objektu, a to nejčastěji vzhledem k objektu jinému (relačnímu). Tímto relačním objektem může být důležitý orientační bod v okolí (*U hrušky*), nadřazený celek (jméno pak vyjadřuje, ve které části se pojmenovaný objekt nachází, např. *Krajina*) či název osoby (*U Karáskových*). Většinu anoikonym tohoto modelu tvoří předložková spojení, kde právě předložka je nositelem významu polohy.

V pomístních jménech **vztahového modelu B** je přímo vyjádřen pojmenovaný objekt nebo jeho část. Jejich základ tvoří běžně užívaná apelativa (např. *Kopce, Březina, Lišky, Humna*), jež jsou obvykle doplněna o rozlišující přívlastek (*Horní, Nový*).

Anoikonyma **vztahového modelu C** podávají charakteristiku pojmenovaného nebo relačního objektu na základě jeho různých vlastností. Tyto vlastnosti mohou být inherentní, tedy obsažené v samotném objektu, nebo vnější, založené na nějakém ději, činnosti. Podle toho rozlišujeme pomístní jména typu C1 a C2. Do vztahového modelu **C1** patří jména, jež vyjadřují charakteristiku objektu na základě jeho inherentních vlastností, jako je velikost (*Dlouhé*), tvar (*Pecen*), barva (*Zelenka*), látkové složení (*Vápenná*), výskyt rostlin a živočichů (*Javorská, Žabák*) či umístění v terénu (*Amerika*). Oproti tomu vztahový model **C2** zahrnuje jména objektů, k nimž se vztahuje určitý děj nebo činnost, ať už přírodní (*Polámaná, Požáry*), nebo lidská (*Žďár, Padělky, Stráž,*

Průhon). Celá řada anoikonym modelu C1 a C2 vznikla na základě metafory nebo metonymie (*Brambor, Argentina*).

Do **vztahového modelu D** patří pomístní jména vyjadřující vztah k osobě, a sice vlastnictví, pronájem, podíl na budování objektu, majitele blízkého objektu nebo událost, jíž se osoba účastnila. K označení osoby slouží nejčastěji její příjmení (*Čermák*), méně pak rodinné jméno (*Za Bártovy*), zřídka rodné jméno či přezdívka (*Hanička*). Kromě toho může být osoba označena apelvativem (*Učitelovo*).

Pleskalová tímto způsobem zkoumá i jména dvouslovná a víceslovná, jež se vždy skládají z části základní a části blíže určující. Příslušný vztahový model je poté vícečlenný a vyjadřuje jednak vztah všech slov mezi sebou, jednak jejich společný vztah k pojmenovávanému objektu. Například v případě anoikonyma *Krátká niva* je vztahový model zapsán ve tvaru C+B. Podtržení základního členu „niva“ značí, že toto slovo vyjadřuje základní vztah k pojmenovanému objektu, zatímco vedlejší vztah (mezi slovy ve jméně) je označen znaménkem +. Podle slova, které je nositelem základního vztahu k objektu, jsou pak tato dvouslovná a víceslovná anoikonyma řazena do jednotlivých modelových skupin (*Krátká niva* tedy patří ke vztahovému modelu B).

Po vztahověmodelové analýze následuje druhá fáze, a sice **analýza strukturní**, která si všímá slovních druhů a slovotvorného postupu, jímž bylo dané jméno utvořeno. Například anoikonymum *Hložec* patří ke strukturnímu modelu Sd, což značí substantivum derivované (v tomto případě příponou *-ec*, jež vytváří jeden ze strukturních typů). Pomístní jméno *Písečák* se řadí k témuž modelu, ale k jinému strukturnímu typu, protože bylo utvořeno příponou *-ák*.

V předkládané práci není dostatek prostoru k tomu, abych každé anoikonymum podroboval strukturní analýze. Tento rozbor je navíc vhodnější pro velký soubor jmen, zatímco v našem případě by byly jednotlivé strukturní typy zastoupeny jen jedním nebo dvěma názvy. Proto využívám při třídění pomístních jmen pouze modelů vztahových.

3. Charakteristika oblastí a pramenů

3. 1 Charakteristika Vlhav

Cílem této a následující kapitoly je představit obě vesnice, v nichž byla pomístní jména sebrána, včetně jejich dějin a místních jmen. V případě Vlhav vycházím z nepublikované seminární práce, kterou napsala Eliška Homolková (2007). K dějinám obce jsem navíc využil vlhlavskou pamětní knihu (Šipán 1922) a práce Augusta Sedláčka (1996: 176–178) a Daniela Kováře (2008: 189–190).

Vlhavy jsou malebná jihočeská vesnička ležící v rovinaté krajině 7 km od Netolic, 14 km od Českých Budějovic a 10 km od Hluboké nad Vltavou. Ze správního hlediska představují Vlhavy jednu z místních částí obce Sedlec, stejně jako sousední vesničky Malé Chrášťany, Plástovice a Lékařova Lhota. K roku 2005 zde žilo celkem 50 obyvatel, a to ve 36 domech, z nichž polovina byla trvale obydlena (Statistický lexikon 2005: 302–303). Návštěvníkům mohou Vlhavy nabídnout krásné ukázky selské architektury a působivou rybníční soustavu.

Samotná vesnice je rozdělena na dvě části hrází Vlhavského rybníka, jednoho z nejstarších rybníků na území České republiky, založeného již na konci 14. století. Kromě starobylosti se může pyšnit i rozlohou 105 hektarů. Vlhavský rybník představuje srdce zdejší rybníční soustavy, již tvoří na jihozápadě rybníky Hlásný, Malý Karasín a Velký Karasín a na východ od Vlhavského rybníka pak Kuchyňka, Štíčí, Žabinec a Knížecí rybník (o jejich jménech bude v práci rovněž pojednáno).

Vlhavy představují jedno z center oblasti hlubocko–zbudovských blat⁶, jež vyniká souborem lidových staveb provedených převážně v polovině 19. století ve stylu selského baroka. Za nejkrásnější z nich bývá ve Vlhavech považován dům č. 5, zdobený křídlovým štítem s volutami, motivem Božího oka a obrazem svatého Floriána. Výstavnými štíty se honosí také domy č. 3, 7, 8, 23 a 24, zatímco usedlosti č. 10 a 19 již představují podélné stavby s jednotnými fasádami a vjezdy.

⁶ Pravopis tohoto spojení vychází ze skutečnosti, že „hlubocko–zbudovská blata“ nepředstavují oficiální zeměpisný název, nýbrž označení oblasti s určitým typem selské architektury. Na základě konzultace s pracovníkem Jazykové poradny Ústavu pro jazyk český AV ČR v Praze jsem se přiklonil k psaní malými písmeny (podobně bychom psali např. „zbudovský les“ jako obecné označení lesa ve Zbudově).

Největší význam z vlhlavských pamětihodností mají pozůstatky středověké tvrze, jež se nacházela na místě dnešního domu č. 6. a z níž jsou dodnes patrné zbytky obranného valu. Z dalších památek je třeba zmínit kamenný mostek patrně z první poloviny 19. století, jenž se klene nad propustí Vlhlavského rybníka, či pomník padlých z první světové války, patřící mezi nejstarší svého druhu na území Čech. Na severním okraji Vlhlav stojí kaplička s obrazem svatého Jana Nepomuckého a při cestě do Malých Chrášťan lze najít pilířková boží muka.⁷

3. 1. 1 Dějiny Vlhlav

Vlhavy se mohou pyšnit velmi dlouhou historií, jež sahá až do první poloviny 13. století. První písemná zmínka pochází z roku 1273, kdy král Přemysl Otakar II. odňal Vlhavy, Malé Chrášťany, Němčice a Tupesy jejich majiteli Svatomírovi z Němčic pro jakési provinění a daroval je vyšebrodskému klášteru. Svatomírovi potomci však na příslušné vesnice vznesli nárok a král Václav II. jim je roku 1292 vrátil. Právě tento rod vladyků z Němčic založil během 14. století vlhlavskou tvrz. Velký význam měl pro vesnici zvláště Oneš z Vlhlav, který nechal v letech 1387–1389 zbudovat rozsáhlý Vlhlavský rybník, čímž umožnil odvodnění bažin, chov ryb a napájení vodního příkopu tvrze. Jelikož Oneš neměl potomky, ustanovil svými spolumajiteli Přecha z Čestic a Jana Hrůzu z Dubice, jenž vlhlavský majetek roku 1390 získal a založil větev Hrůzů z Vlhlav. Jeho stejnojmenný syn se za husitských válek přidal na katolickou stranu, což se mu vymstilo v roce 1420, kdy husité vlhlavskou tvrz vypálili. Ve vesnici se dodnes traduje příběh proradného kováře Míky, který byl povolán k obraně tvrze, ale vyradil nepříteli její slabé místo. Přesto byla tvrz posléze obnovena a patřila řadě dalších majitelů, až byla nakonec roku 1482 spolu se vsí, Němčicemi, Malými Chrášťany, Tupesy, Domanicemi a Rovným prodána Petru Kořenskému z Terešova.

V klidném období Kořenských z Terešova měla vlhlavská tvrz a vesnice patrně značný význam, což dokazuje i její zakreslení na Klaudyánově mapě, první tištěné mapě Čech z roku 1518. Kvůli velkému zadlužení museli Kořenští vlhlavské zboží roku 1548 prodat, a to významnému jihočeskému rodu Malovců z Malovic. Zdejší tvrz si zvolil

⁷ K pamětihodnostem ve Vlhlavech viz též Pešta, Jan (2004): *Encyklopedie českých vesnic. Díl II. Jižní Čechy*. Praha, s. 487–488; Kovář, Daniel (2008): *Českobudějovicko I. Levý břeh Vltavy*. České Budějovice, s. 191.

za své sídlo Bohuslav Malovec, rytíř, císařský rada a přítel Viléma z Rožmberka, avšak záhy se přestěhoval na Dříteň a o vlhlavskou tvrz přestal dbát. Jeho potomci se coby nekatolíci přidali roku 1618 na stranu českého stavovského povstání a po bitvě na Bílé hoře byli zbaveni veškerého majetku. Vlhavské zboží se stalo součástí hlubockého panství, jež císař Ferdinand II. roku 1624 daroval svému věrnému generálovi, španělskému šlechtici donu Baltazarovi de Marradas. Z téže doby pocházejí poslední zmínky o vlhlavské tvrzi, která od časů Malovců z Malovic nezadržitelně chátrala, až byla nakonec prodána místním obyvatelům a kámen z jejích zdí byl použit na stavbu hospodářských budov.

Baltazar Marradas ve své závěti nařizoval dědicům, aby majetek nacházející se mimo Španělsko co nejdříve prodali. Tuto poslední vůli naplnil roku 1661 Baltazarův prasynovec Bartoloměj, který celé hlubocké panství včetně Vlhav prodal hraběti Janu Adolfovi I. ze Schwarzenberka. Po celé následující období až do roku 1848 tak tvořily Vlhavy součást rozsáhlého jihočeského dominia tohoto věhlasného rodu, jenž patřil k nejvýznamnějším a nejbohatším ve střední Evropě a jehož členové se proslavili jako vynikající vojevůdci, diplomaté a hospodáři.

Po zrušení poddanství v habsburské monarchii roku 1848 přestali být vlhavští obyvatelé poddanými Schwarzenberků a roku 1850 se vesnice stala součástí obce Plástovice. O třicet dva let později změnilo Vlhavy svůj status na samostatnou obec, již zůstaly až do roku 1962. Každodenní život vesnice od konce 19. století je zachycen v obecní kronice, již začal psát roku 1922 Josef Šipán (viz Charakteristika pramenů, s. 33). Dočteme se zde o sporech starých a nových usedlíků kvůli pozemkům, o každoroční úrodě a přírodních pohromách, o spolkovém životě v meziválečném období či o sňatcích a úmrtích ve vlhavských rodinách. Z první světové války se nevrátilo šest vojáků, jimž je věnován pomník padlých na severní straně vsi, který byl odhalen již 24. listopadu 1918 jako první v jižních Čechách a jeden z prvních v republice. V meziválečné době došlo ve Vhlavech k rozdělení někdejších obecních pozemků i bývalých knížecích lesů, k elektrifikaci obce roku 1929 a k založení mnoha hospodářských spolků. V roce 1934 žilo ve vesnici celkem 165 obyvatel, z nichž všichni byli české národnosti (žádné německé obyvatelstvo zde nebydlelo) a římskokatolického vyznání (Statistický lexikon 1934: 32). Vlhavy tehdy měly vlastní hostinec, kovárnu, baštu, obecní pastoušku a chudobinec, zatímco farnost a škola se

nacházela v Němčicích, pošta v Pištíně a okresní správní komise v Hluboké nad Vltavou.

Druhé světové války se nikdo z vlhavských mužů nezúčastnil, ale zároveň zde nikdo nespolupracoval s Němci. Po roce 1948 se museli zdejší bohatí sedláci podvolit kolektivizaci zemědělství a jeden z nich byl poslán do jáchymovských dolů. Roku 1962 se Vlhavy staly místní částí obce Sedlec. Jak již bylo zmíněno, žije zde dnes (k roku 2005) jen padesát obyvatel. Vlhavy již neoplývají dřívějším rozsahem a významem, a tak si málokterý návštěvník uvědomuje jejich bohatou historii a někdejší slávu.

3. 1. 2 Místní jméno Vlhavy a názvy místních částí

Již na první pohled je zřejmé, že jméno Vlhavy představuje zajímavý jazykolam. Příčinu můžeme hledat v dlouhodobém vývoji, častém komolení a lidových zjednodušeních názvu, které se táhnou již od založení vsi ve 13. století. V první písemné zmínce o Vlhavech z roku 1273 je jejich název uveden jako *Bilhlawa* a v roce 1292 jako *Bellela*. V latinsky psaných listinách ze 14. století nacházíme tvary *Welehlaw* a *Wlhlaw*, později též *Wilhlaw* či *Wihlaw*. První česky psaná listina z roku 1396 již uvádí tvar *Vlhavy*, jenž převládá i v 15. století (vedle názvů *Velehlavy* či *Welhlawy*). Ve století následujícím se setkáváme s názvy *Wlhlawy*, *Vyhlavy* a *Wihlawy*, v 17. věku pak nalézáme *Vihlavy* či *Wyhlawy* (Profous – Svoboda 1957: 577; Homolková 2007: 5). Na Müllerově mapě Čech z roku 1720 je název uváděn v podobě *Wichlap*, stejně jako na mapě Prvního vojenského mapování ve druhé polovině 18. století. Josefský katastr i indikační skici stabilního katastru užívají jména *Wihlaw*, stejně jako mapa Druhého vojenského mapování z druhé čtvrtiny 19. století. Třetí vojenské mapování ze 70. let 19. století uvádí dokonce tvar *Wyhlaw*.⁸ Dnes se mezi obyvateli vesnice běžně používá název *Vihlavy* (například ve spojení „na Vihlavech“), v němž je vyslovována průvodní samohláska *-i-*, která se vkládala ve slabikách se slabikotvorným *l* a *r*. Tyto likvidy se často vypouštěly a zůstala jen průvodní hláska (*umrlec* – *umilec*, *Vlhavy* – *Vihlavy*).

Pro objasnění jména existují čtyři různá vysvětlení. Podle největší autority ve výkladu místních jmen, Antonína Profouse, zněl původní tvar jména *Velehlavy* a znamenal „ves

⁸ Müllerova mapa Čech a mapy Vojenského mapování jsou dostupné na internetových stránkách <http://oldmaps.geolab.cz/>. K josefskému katastru a mapám stabilního katastru viz Charakteristika pramenů, s. 32.

lidí velkohlavých, tedy hlavatých nebo hlaváčů. První člen toho jména byl pro slabý přízvuk srážen na Velhlavy. Potom bylo -el pokládáno za náhradu domněle staršího -l-. Častější náhradou za -l- bylo -il. Hlásky i měla převahu nad l, a proto psal písař časem jen y. Průvodní samohláska i ovládla tedy úplně a prodloužena: Vil > Vi- > Ví-.“ (Profous – Svoboda 1957: 577). Tento výklad přijímají jak Ivan Lutterer, tak Rudolf Šrámek, kteří zařazují Vhlavy do skupiny povahopisných jmen spolu s názvy Sviníhlavy, Řešihlavy (Hřešihlavy), Zibohlavy, Drbohlavy, Palohlavy, Holohlavy, Úpohlavy (Hlupohlavy), Litohlavy a Trhlavy (Lutterer – Šrámek 1997: 141).

Jinou možnost výkladu jména Vhlavy nabídl František Cuřín, který studoval místní jména se základem „hlava“, jenž má v toponymii jiných slovanských jazyků rovněž význam „kopec“. Ve světle tohoto zjištění upravil několik Profousových výkladů, a to vzhledem k terénní situaci na daných místech (např. jméno Trhlavy vysvětluje jako „tři hlavy“ podle tří blízkých vrchů). V případě Vhlav přijal za základ spojení „velké hlavy“ a kromě Profousova vysvětlení podle velkohlavých obyvatel navrhl možnost vyjít z významu „velké svahy, kopce“ (Cuřín 1967: 136). Tento výklad však považuji za krajně nepravděpodobný, poněvadž Vhlavy leží v rovinnaté krajině blat a žádný velký kopec se nikde v blízkosti nenachází.

Třetí vysvětlení názvu Vhlavy (mezi místními obyvateli velmi rozšířené) přináší zdejší pověst o vzniku jmen Vhlav a blízké vesnice Mahouš. Uvádím je pro zajímavost jako příklad lidové etymologie, tedy neodborného výkladu jména na základě jeho zvukové podoby. Podle zmíněné pověsti lovil král Přemysl Otakar II. krátce po založení města České Budějovice se svou družinou v okolních lesích a narazil na mohutného jelena. Panovník se chopil kuše a chystal se vystřelit, když vtom jeho nedočkaví společníci zvolali: „Má ho už!“. Zvíře se tím vylekalo a králi se již nepodařilo je ulovit. Přemysl se proto obrátil na ostatní lovce, plácal se do hlavy a křičel: „Vy hlavy!“. Podle toho byly pak nazvány vesnice Mahouš a Vhlavy (Homolková 2007: 54).

Se čtvrtým výkladem přišla nedávno Eliška Homolková, autorka rozsáhlé seminární práce o dějinách Vhlav (Homolková 2007: 5). Uvádí zde, že název vsi může být spojen se slovem „vlhký“ a že se mezi pamětníky traduje pranostika začínající slovy „*Když na vlhlava padne mlha...*“.⁹ Slovo *vlhlava* by tedy představovalo apelativum označující

⁹ Při vlastních rozhovorech s pamětníky se mi již bohužel tuto pranostiku nepodařilo zjistit.

blata či mokřiny, což se shoduje s polohou Vlhav mezi mnoha rybníky na okraji zbudovských blat. Podle mého názoru je toto vysvětlení velmi pravděpodobné, a navíc je můžeme opřít ještě o jednu skutečnost. Přímo s Vlhavy sousedí vesnice Hlavatce (poprvé zmiňovaná k roku 1379), jejíž jméno vykládá Antonín Profous jako „*ves, v níž bydleli hlavatci, tj. lidé hlavatí, mající velkou hlavu*“ (Profous 1947: 556–557). Vystává tedy otázka, zda by se dvě sousední vesnice jmenovaly podle svých velkohlavých obyvatel.¹⁰ Domnívám se, že taková možnost neodpovídá logice pojmenování, jež vždy vychází z určitého nápadného rysu, jímž se dané místo liší od místa jiného. V případě místního jména Hlavatce zřejmě jiné než Profousovo vysvětlení nenajdeme; zůstává však sporné, zda stejná motivace vedla i k pojmenování vedlejších Vlhav. Ve prospěch Profousova výkladu vystupují historické doklady jména v podobě *Velehlavy* či *Welhlavy* (viz výše), jež však mohli zkomolit příslušní písaři. Proto se přikláním spíše k názoru Elišky Homolkové o spojitosti názvu se slovem „vlhký“, čemuž nasvědčuje i daná zeměpisná situace. Ostatně v případě jiného místního jména, vsi Vlhošť, připouští výklad ze základu adjektiva „vlhký“ i sám Antonín Profous (Profous – Svoboda 1957: 577).

V této kapitole bych chtěl uvést rovněž jména místních částí, jež se ve Vlhavech užívají. Vycházím zde z obecní kroniky (Šipán 1922: 19–21), z vlastních rozhovorů s pamětníky a ze soupisu pomístních jmen, který byl ve Vlhavech a Malých Chrástanech zpracován v roce 1979 (viz Charakteristika pramenů, s. 34).

Vzhledem k tomu, že je vesnice rozdělena hrází Vhlavského rybníka na dvě oddělené části, získala každá z nich své vlastní jméno. Větší část vsi, v níž se dříve nacházela tvrz, je označována jako **Velká strana**, a severní část s pomníkem padlých nese název **Malá strana**. Někteří obyvatelé však místo těchto jmen užívají spojení „*naše strana*“ a „*jít na druhou stranu*“. Na Velké straně se vyskytuje ještě jedno místní jméno, a sice název **Do chalup**, označující vedlejší cestu mezi domy, která vede směrem k bývalému panskému sadu a dále k rybníkům na východ od vsi. Toto jméno se mezi pamětníky používá například ve spojení „*jedu Chalupama*“.

¹⁰ Podobnosti mezi jmény obou sousedních vesnic si všiml již František Cuřín, ale hledal v ní naopak možnou souvztažnost. Viz Cuřín, František (1967): *Studie z historické dialektologie a toponomastiky Čech*. Praha, s. 136.

3. 2 Charakteristika Malých Chrášťan

V této kapitole jsem čerpal z prací Jana Pešty (2004: 271–273) a Daniela Kováře (2008: 136–137). Druhá z těchto knih je spolu s chrášťanskou kronikou (Koupal 1995: 30–31) hlavním zdrojem i pro část pojednávající o dějinách obce.

Jižně od Vlhav se nachází malebná vesnička Malé Chrášťany, vzdálená 7,5 km od Netolic a 10 km od Hluboké nad Vltavou. Roku 2005 zde žilo pouze 18 obyvatel a většina z místních 17 domů nebyla trvale obydlena (Statistický lexikon 2005: 302–303). Stejně jako Vlhavy jsou i Malé Chrášťany místní částí obce Sedlec. Vesnice leží v zemědělské krajině protkané řadou rybníků, z nichž nejbližší se nacházejí Hlásný rybník na západní straně, Chrášťanský rybník a Medenice na východě a konečně Lesný rybník, Nevděk a Tupeský rybník ležící jižním směrem.

Malé Chrášťany představují vrcholně středověké kolonizační sídlo, soustředěné kolem obdélné návsi. Jeho zástavba se ani během 19. a 20. století výrazně nerozvinula, takže si vesnička uchovala původní rozlohu i starobylý ráz. Vytváří jej zejména krásná selská architektura, díky níž byly Malé Chrášťany roku 1995 prohlášeny za vesnickou památkovou rezervaci. Podobně jako ve Vlhavech se jedná o stavby z poloviny 19. století ve stylu selského baroka, typické pro oblast zbudovských blat svými křídlovými štíty, bohatými volutami či častým motivem Božího oka. Mezi nejceněnější památky patří výstavné usedlosti č. 3, 4, 5 a 6 na západní straně návsi; z ostatních staveb vynikají téměř totožné chalupy č. 9 a 10 v protější části. Řada chrášťanských domů byla přednedávnem opravena a na první pohled upoutává návštěvníky svou barevností. Na návsi se rovněž nachází kaple sv. Jana Nepomuckého a další kaplička dominuje nedalekému rozcestí. Střediskem vesnického života je přirozeně návěsí hostinec, kam přicházejí i obyvatelé sousedních Vlhav.

3. 2. 1 Dějiny Malých Chrášťan

Na rozdíl od Vlhav se zatím historií Malých Chrášťan nikdo podrobněji nezabýval a vzhledem k tomu, že se zde nenacházelo žádné panské sídlo a vesnice neoplývala větším významem, nelze o jejích dějinách zjistit tolik informací. Jisté je, že až do roku 1462 se historie Malých Chrášťan vyvíjela shodně se sousedními Vlhavy a obě vesnice se nacházely v majetku týchž šlechtických rodů. První zmínka rovněž pochází z roku 1273, kdy byly Chrášťany jako jedna ze čtyř vesnic zabaveny Svatomírovi z Němčic,

jehož potomkům je vrátil král Václav II. roku 1292. Od roku 1375 byl z dávek, jež platili obyvatelé Chrášťan a dalších vesnic, vydržován kaplan v nedalekých Strýčicích.

Po období Hrůzů z Vhlav a střídání vlastníků v 15. století byly Chrášťany prodány roku 1482 Kořenským z Terešova. Podle většiny autorů se ještě na konci 15. století dostaly do rukou Rožmberků, ale August Sedláček zmiňuje Chrášťany jako součást majetku Kořenských ještě v 1. polovině 16. století, kdy se bratři Kořenští mezi sebou dělili o rodový majetek – nejprve po roce 1512, poté roku 1540 (Sedláček 1996: 215; Homolková 2007: 15, 19). Připouštím však i možnost, že se tyto zmínky netýkají našich Chrášťan, ale jiné vesnice téhož jména, protože Sedláček tyto obce nijak nerozlišuje. Otázkou tedy zůstává, kdy a jakým způsobem získali Chrášťany Rožmberkové. Všichni autoři zařazují vesnici do jejich netolického panství, ale v *Dějínách města Netolic* (jež uvádějí jednotlivé součásti panství) se o Chrášťanech vůbec nedočteme (Antl 1903). Vysvětlení této nejasnosti by vyžadovalo podrobnější historické bádání, které však není předmětem této práce. Jisté je, že součástí netolického panství se Chrášťany dříve či později staly. Jsou takto uvedeny i v berní rule, kde se navíc můžeme dozvědět i první statistické údaje o vesnici. Zjišťujeme, že k roku 1654 obývalo Chrášťany pouze 7 zemědělců (z toho 5 sedláků, 1 chalupník a 1 nově osedlý), což svědčí o nevelké rozloze a významu osady, jež se od středověku dále nerozrůstala (Haas 1954: 369).

V rámci netolického panství vystřídaly Chrášťany řadu dalších majitelů. Roku 1602 prodal Petr Vok z Rožmberka celé panství císaři Rudolfovi II. a v majetku Habsburků pak zůstalo do roku 1628. Tehdy je císař Ferdinand II. věnoval za věrné služby rakouským Eggenberkům, kteří netolické panství vlastnili až do svého vymření v roce 1719. Posledními majiteli pak byli jejich příbuzní z německého rodu Schwarzenberků (Antl 1903: 35, 37–38). Po zrušení poddanství a vrchnostenské správy se Malé Chrášťany staly v roce 1850 součástí obce Břehov, jíž zůstaly až do roku 1919. V následujícím období fungovaly (s krátkou přestávkou let 1943–1945) jako samostatná obec, poté od roku 1952 spadaly pod sousední Vhlavy a dnes jsou součástí obce Sedlec.

Moderní dějiny Malých Chrášťan jsou již lépe známy díky obecní kronice, kterou vydal Obecní úřad v Sedlci roku 1995 (viz Charakteristika pramenů, s. 34). Dočteme se zde o majitelích jednotlivých domů a zejména o každodenním životě a hospodaření ve vesnici od první světové války do roku 1961. Oproti vhlavské pamětní knize se však

zdejší kronika vyznačuje strohou stručností a nepodává tak barvitě obrazy vesnických událostí. První světové války se účastnilo jedenáct chrášťanských mužů, z nichž šest se domů již nevrátilo. Roku 1929 došlo k elektrifikaci obce a o pět let později byla zbudována kanalizace. Ve třicátých letech zde žilo 66 obyvatel (všichni českého původu a římskokatolického vyznání), kteří obývali 15 domů (Statistický lexikon 1934: 32). V roce 1938 vznikl v Malých Chrášťanech hasičský sbor a na návsi byla postavena požární zbrojnice. Za druhé světové války museli dva z chrášťanských obyvatel pracovat v Německu. Roku 1947 se čtyři rodiny z vesnice odstěhovaly k dosídlení pohraničí po odsunu Němců. Jednotné zemědělské družstvo vzniklo v Malých Chrášťanech v roce 1955 a s jeho činností souvisí zánik některých cest včetně někdejší formanské cesty mezi Lincem a Prahou.

3. 2. 2 Místní jméno Malé Chrášťany

V první písemné zmnince z roku 1273 se jméno vsi objevuje ve tvaru *Chratzan* a k roku 1292 se vztahuje podoba *Craschan*. Z druhé poloviny 14. a počátku 15. století pocházejí tvary *Chrachczan*, *Chrasstian* a *Chrastzan*. V roce 1454 nacházíme konečně *Chrasstiany* a s tímž tvarem se setkáváme i v 16. století (Profous 1949: 57). Na Müllerově mapě Čech z roku 1720 a na mapě Prvního vojenského mapování z druhé poloviny 18. století je uvedena podoba *Chraschtian*. K roku 1790 nalézáme německé pojmenování *Klein-Groschum*, které se používalo i v 19. století (objevuje se např. na mapě Třetího vojenského mapování ze 70. let 19. století).¹¹ V téže době získala ves v úřední správě rozlišující přívlástek, aby mohla být snáze rozeznána od dalších dvou Chrášťan, jež se rovněž nacházejí na Netolicku. Tyto dvě obce jsou dodnes známy jako Horní a Dolní Chrášťany, zatímco námi sledovaná vesnice nese vzhledem ke své nevelké rozloze název Malé Chrášťany (Profous 1949: 57). Mezi zdejšími obyvateli se běžně používá pouze jména Chrášťany („v Chrášťanech, do Chrášťan“ apod.) a v okolí jsou též označovány jako *Chrášťanky*. Žádný název místní části se mi zde nepodařilo zjistit, což souvisí právě s malou rozlohou a členitostí vesnice.

Výklad jména Chrášťany nečiní oproti Vlhavům takové potíže. Shodně s Antonínem Profousem je vysvětluji jako „ves Chrášťanů, tj. lidí bydlících v Chrástu nebo

¹¹ Müllerova mapa Čech a mapy Vojenského mapování jsou dostupné na internetových stránkách <http://oldmaps.geolab.cz/>.

usazených v nové osadě založené v (u) chrástu“ (Profous 1949: 58). Jedná se tedy o typické místní jméno obyvatelské zakončené příponou -any. Oním „Chrástem“, k němuž Profous výklad vztahuje, se zde rozumí někdejší les Chrást, jenž se ve středověku rozkládal poblíž Netolic a který dal jméno zmiňovaným Horním a Dolním Chrášťanům a pravděpodobně i našim Malým Chrášťanům (Kovář 2008: 136). Případně můžeme jméno odvodit ze staročeského apelativa *chrast* (dnes užívaného spíše jako neutrum *chrastí*), jež označovalo suché lesní větve a přeneseně i křoví či houštiny (Machek 1997: 205).

3. 3 Charakteristika pramenů

Cílem této kapitoly je stručně představit jednotlivé prameny, z nichž byla pomístní jména získána. Řadím je zde chronologicky podle doby vzniku. Kromě vlastních rozhovorů s pamětníky jsem využil údaje z několika archivních pramenů, z pamětních knih obou obcí, z katastrálních map a ze soupisu pomístních jmen.

Josefský katastr¹²

Patentem z roku 1785 nařídil císař Josef II., aby byly v každé obci zaměřeny všechny úrodné pozemky a zjištěn jejich hrubý výnos. Výsledný josefský katastr, jenž vstoupil v platnost roku 1789, byl jako první z katastrů založen na přímém měření skutečného stavu v terénu. Pro každou obec je rozdělen podle jednotlivých „placů“ označených pomístními jmény, a v každém „placu“ vždy uvádí jména „držitelů gruntů“ a polohu příslušných pozemků. Pro zkoumání osobních i pomístních jmen tak představuje josefský katastr vynikající pramen. Při jeho studiu je však nutné ovládat paleografii a dobový pravopis (např. *Na Logdowskegch* = Na Lojdovskejch, *Na Sstwrty* = Na čtvrti apod.). Dnes je tento katastr uložen v Národním archivu v Praze.

Mapy stabilního katastru¹³

Stabilní katastr vznikl na základě patentu císaře Františka I. z roku 1817 za účelem spravedlivého stanovení pozemkové daně v celém rakouském státě. Vyměřování pro tento katastr bylo poprvé provedeno na přesných geodetických základech. V Čechách probíhaly mapovací práce v letech 1826–1843 a vznikly z nich originální mapy stabilního katastru, jež se navíc reprodukovaly tiskem. K archivaci byly určeny tzv. povinné císařské otisky, které lze dnes najít na internetových stránkách <http://archivnimapy.cuzk.cz/> (pro Vlhlavy a Malé Chrást'any též na stránkách http://oldmaps.geolab.cz/stkatr/zoom/zoom_htm/). Další katastrální mapy, tzv. indikační skici, jsou uloženy v Národním archivu v Praze. Oba druhy map uvádějí i příslušná pomístní jména, ačkoli často v podobě zkomolené německými písaři

¹² Viz *Stručná historie katastru nemovitostí* [on-line]. [citováno 12. 2. 2011]. Dostupné z <http://www.cuzk.cz/Dokument.aspx?PRARESKOD=807&MENUID=111&AKCE=DOC:10-KATASTR_HISTORIE>.

¹³ Informace o stabilním katastru viz Kostková, Pavla – Římalová, Jitka: *Stabilní katastr* [on-line]. [citováno 12. 2. 2011]. Dostupné z <http://archivnimapy.cuzk.cz/cio/text_sk.html>.

(*U březhowzki cesti* = U Břehovský cesty, *Untern Wald* = Pod lesem apod.). Pro Vlhlavy jsem zde zjistil 25 anoikonym a pro Malé Chrášťany devět jmen, přičemž většina z nich žije v povědomí pamětníků dodnes.

Historická mapa

Užitečnou pomůcku představuje též historická mapa z let 1836–1852, která je dostupná na internetových stránkách <http://www.mapy.cz/>. Nenajdeme zde sice žádná pomístní jména, zato však mapa zobrazuje historickou podobu krajiny. To mi umožnilo například zjistit trasy, jimiž v okolí Vlhlav a Malých Chrášťan vedly zaniklé cesty, které často vystupují v pomístních jménech.

Archiv obce Vlhlavy

Ve Státním okresním archivu v Českých Budějovicích je uložen fond zvaný *Archiv obce Vlhlavy*, v němž se nachází několik užitečných pramenů pro zjišťování pomístních jmen na katastru obce (Malé Chrášťany dříve spadaly pod obec Břehov, v jejímž fondu se však žádné použitelné materiály nenalézají). Jedná se zejména o *Inventář obce Velhavské z roku 1901* a *Inventář obce Vlhlav z roku 1930*, jež vždy obsahují *Soupis stavu majetkového obce Výhlavské (resp. Vlhlavské)*. Tyto soupisy uvádějí všechny obecní pozemky, označené příslušnými pomístními jmény a seřazené podle toho, zda se jedná o pole, louku, pastvinu apod. Dočteme se zde také, kudy a jakým směrem vedly jednotlivé cesty procházející vesnicí. Několik pomístních jmen lze rovněž získat z dalších pramenů tohoto fondu, jako je *Obecní jmění. Pronájem pozemků a ostatních z let 1899–1902*, či *Arch pozemnostní z roku 1897*, uvádějící jména a plochu některých pozemků.

Obecní kroniky

Roku 1920 byl v Československu vydán zákon o obecních pamětních knihách, podle něhož byla každá obec povinna založit a vést obecní kroniku (Hroch a kol. 1985: 94). Ve Vlhlavech vznikla roku 1922 pod názvem *Pamětní kniha obce Vlhlav* a sepisoval ji Josef Šipán. Kronika začíná událostmi přelomu 19. a 20. století a je dovedena do roku 1933. Již první strana textu obsahuje výčet jmen pozemků podle toho, jakým směrem leží (celkem 13 anoikonym). Několik dalších jmen je zmíněno i v následujících

pasážích (zvláště v těch, jež se týkají sporů o bývalé obecní pozemky). Dnes je kronika uložena u rodiny Šipánových a pro tuto práci byla využita její kopie.

Kroniku Malých Chrášťan vydal spolu s kronikou Plástovic roku 1995 Obecní úřad v Sedlci u příležitosti prohlášení obou vesnic za památkové rezervace. Kniha zahrnuje dějiny obce od první světové války do roku 1961, ovšem oproti jiným kronikám je podává velice stručně, až stroze. V úvodu však opět najdeme cenný výčet pomístních jmen, jež obsahuje 14 názvů pozemků a 3 jména rybníků.

Pozemnostní arch

V majetku pana Josefa Vondráška se nachází opis *Pozemnostního archu* z roku 1938, jež představuje mimořádně bohatý zdroj pomístních jmen na katastru Malých Chrášťan. Na každé straně se uvádí parcelní číslo, název trati, druh pozemku (role, louky, zahrady, pastviny atd.) a jeho výměra. Celkem je zde zaznamenáno 34 pomístních jmen, která chrášťanští pamětníci znají dodnes.

Soupis pomístních jmen

V letech 1963–1980 probíhal v Čechách pod vedením Místopisné komise ČSAV soupis pomístních jmen.¹⁴ Díky místním spolupracovníkům byla sepsána anoikonyma z 86 % českých obcí, čímž získala naše toponomastika materiálové východisko pro vytvoření *Slovníku pomístních jmen v Čechách*. Každý soupis byl v předtištěné podobě rozdělen do tří částí, kam se zapisovala pomístní jména žijící v povědomí lidí, názvy místních částí a jména honů JZD. U pomístních jmen se vždy uváděly druh, tvar, poloha a jakost příslušného objektu, lidový výklad a stáří názvu, parcelní číslo a informátor.

Soupis zvaný *Pomístní jména na katastru Vlhavy a Malé Chrášťany* vytvořili v roce 1979 František Ira a Josef Vondrášek. Je zde zaznamenáno pouze 20 anoikonym, u všech se uvádí stáří „odedávna“ a lidové výklady jmen jsou omezeny na pouhá sdělení „podle bajky“ či „podle rybníka“. Velký význam pro naši práci však má výčet 16 názvů pro hony JZD. Dnes je soupis uložen na Oddělení onomastiky Ústavu pro

¹⁴ Podrobnosti o soupisové akci viz Olivová-Nezbedová, Libuše (1995b): Soupis pomístních jmen na území Čech v letech 1963–1980. In: *Pomístní jména v Čechách. O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha, s. 35–51.

jazyk český AV ČR, kde mi byl poskytnut s laskavým dovolením doktora Milana Harvalíka, vedoucího onomastického oddělení.

Katastrální mapy

Významný zdroj pomístních jmen představuje současná mapa Vlhav a Malých Chrášťan, která je dostupná na internetových stránkách <http://nahlizenidokn.cuzk.cz/>. Nachází se zde jak katastrální, tak topografická mapa, přičemž každá uvádí jiná pomístní jména nebo jejich odlišnou podobu. Kromě toho jsem využil katastrální mapy ve vlastnictví pana Jana Homolky staršího, které byly vydány v letech 2006 a 2007.

Vlastní výzkum

Nejdůležitější část práce tvořily rozhovory s vlhavskými a chrášťanskými pamětníky, vedené v letech 2010 a 2011 buď nad mapou, nebo přímo v terénu. Ve Vlhavech byli hlavními informátory Marie Pávková (75 let) a Jan Homolka (72), jemuž patří zvláštní poděkování, protože nedlouho po našich rozhovorech zemřel. V Malých Chrášťanech mi nejvíce pomohli Václav Klíma (68) a Josef Vondrášek (64). Několik informací jsem získal také od Františka Švingelbauera (64), Marie Vondráškové (60) a Elišky Homolkové (21). Všichni pamětníci se v příslušných vesnicích narodili a zdejší pozemky důvěrně znají, protože na nich od útlého věku pracovali a někteří byli později zaměstnání v JZD. Výjimku představuje Eliška Homolková, která mi poskytla cenné údaje o způsobu užívání některých anoikonym ve své rodině. Kromě toho vypracovala jako součást své seminární práce o dějinách Vlhav přílohu nazvanou *Seznam rodin sídlících v jednotlivých vlhavských usedlostech během 19. století*, jež se pro mne stala vynikající pomůckou při zjišťování příjmení vlhavských rodin a jejich jmen „po chalupě“, která se často uplatňují v pomístních jménech.

4. Heslová část

Ve sledované oblasti bylo zjištěno celkem 129 pomístních jmen, z toho 70 jmen na katastrálním území Vlhlav a 59 na katastru Malých Chrášťan. Z celého souboru se 5 názvů opakuje, ať už v rámci jednoho katastru (*Prostřední, Zadní*), nebo v každé obci zvlášť (*Mezicesty, Palouky, Široký*). V této heslové části jsou všechna jména uspořádána abecedně podle příslušných obcí, a to včetně předložek. Heslový výraz vždy tvoří ta podoba anoikonyma, kterou pamětníci užívají nejčastěji. Protože pomístní jména představují útvary mluveného jazyka, jsou tyto podoby často nespisovné (např. *Na dlouhejch, Za humnama*); ponechávám je však v původním tvaru a do spisovné podoby je nepřevádím. Pouze v případě jmen rybníků, u nichž se mluvená podoba často výrazně liší od oficiálního názvu, uvádím do závorky za převládající tvar i jeho spisovný ekvivalent zachycený na mapách, např. *Chráskej (Chrášťanský rybník)*.

4. 1 Stavba hesla

Při výstavbě heslové části jsem se inspiroval nejnovějšími bakalářskými pracemi, které vznikly na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity (Frajová 2010: 16; Jelínková 2009: 17). Pod každým heslovým výrazem jsou vždy uvedeny tři odstavce:

- 1. Zdroje a podoby jména** – uvádějí jednotlivé podoby daného anoikonyma, seřazené podle stáří pramenů, z nichž byly získány. Tyto prameny jsou uvedeny v závorce za příslušnou podobou jména a označeny zkratkami, jejichž seznam následuje níže.
- 2. Poloha a popis objektu** – lokalizuje označovaný objekt a uvádí informace, jež mohou přispět k výkladu motivace jména (tvar objektu, terén, vlastnictví pozemku aj.).
- 3. Výklad jména** – obsahuje rozbor slovtvorné struktury i významové motivace daného názvu. Všímá si též obecněčeských či nářečních jevů v hláskosloví a tvarosloví.

4. 2 Seznam zkratk užitých v heslové části

1) Informátoři:

EH – Eliška Homolková

FŠ – František Švingelbauer

JH – Jan Homolka

JV – Josef Vondrášek

MP – Marie Pávková

MV – Marie Vondrášková

VK – Václav Klíma

2) Písemné prameny:

Císař. otisky – otisky map stabilního katastru (internet).

Indik. skici – mapy stabilního katastru (Národní archiv Praha).

Jos. katastr – josefský katastr (Národní archiv Praha).

Kat. mapa – katastrální mapa (internet).

Kat. mapy JH – katastrální mapy ve vlastnictví Jana Homolky.

Kronika – Pamětní kniha obce Vlhlav (Heslová část – Vlhlavy) / Kronika obcí Plástovice a Malé Chrášťany (Heslová část – Malé Chrášťany). V případě odkazu na kroniku druhé obce se uvádí „*kronika Vlhlav*“ / „*kronika Malých Chrášťan*“.

Mapy – tatáž podoba na všech mapách (topografické i obou katastrálních).

Pozem. arch – Arch pozemnostní (SOKA České Budějovice), Heslová část – Vlhlavy / Pozemnostní arch ve vlastnictví Josefa Vondráška, Heslová část – Malé Chrášťany. V případě odkazu na arch druhé obce se uvádí „*pozem. arch Malých Chrášťan*“.

Semin. práce – seminární práce Elišky Homolkové.

Soupis – soupis pomístních jmen (Ústav pro jazyk český AV ČR).

Soupis obec. majetku – Soupis stavu majetkového obce Výhlavské (SOKA České Budějovice) nebo Soupis stavu majetkového obce Vlhlavské (tamtéž).

Top. mapa – topografická mapa (internet).

4. 3 Heslová část – Vlhlavy

Bízků louka

1. *Bízků louka* (FŠ, JV, MP, VK).
2. Louka nacházející se mezi *Hlásným rybníkem* a *Fišerů lomem*, blíže ke *Kroupů kapliče* než sousední *Kroupů louka*. Prochází tudy hranice katastrálních území Vlhlav a Malých Chrášťan. Louka patřila rodině Bízkových.
3. Dvouslovný název je tvořen apeltivem *louka* a genitivním tvarem rodinného jména *Bízků*, které zde má funkci přivlastňovacího adjektiva. Louka byla pojmenována podle rodiny, která ji vlastnila.

Bohuslavů křížek

1. *Bohuslavů křížek* (MP).
2. Křížek stojící severně od vsi, na rozcestí mezi *Zlivskou cestou* a silnicí vedoucí do Plástovic. Byl postaven rodinou *Bohuslavů*, což je dnes jméno po chalupě pro rodinu Mádlových.
3. Pomístní jméno se skládá z apeltiva *křížek*, jež bylo utvořeno příponou *-ek* jako zdobnělina substantiva *kříž*, a z genitivního tvaru rodinného jména *Bohuslavů*. Křížek se nazývá podle rodiny, která jej postavila.

Dlouhá louka

1. *Dlouhá louka* (JH, MP). Název je užíván pouze v rodině Homolkových.
2. Dlouhý pruh louky jihozápadně od rybníka *Velkého Karasína*, který patří rodině Homolkových.
3. Základem dvouslovného názvu je apeltivum *louka*, blíže určené přivlastkem *dlouhá*. Pozemek byl pojmenován podle velké rozlohy na délku.

Dlouhý

1. *Dlouhý* (JH, MP), *Na dlouhým* (MP). Jméno se rovněž užívá jen v rodině Homolkových.

2. Dlouhý pruh pole v oblasti *Na dlouhejch*, který je stejně jako v předchozím případě v majetku rodiny Homolkových. Začíná na rozcestí u *Bohuslavů křížku* a pokračuje severně směrem na Plástovice.

3. Pomístní jméno je tvořeno zpodstatněným adjektivem *dlouhý*, jehož tvar s *-ý* je výsledkem úženi *é > í* na konci slova (celý název by měl znít *Dlouhý pole*). Motivaci jména představuje opět velký rozměr pozemku na délku.

Fišerů lom

1. *Fišerů lom* (JV, MP, VK), *Lomeček* (FŠ, JV, VK), *Hrobařů lom* (MP).

2. Bývalý lom na kámen v lesíku mezi Malými Chrást'any a *Hlásným rybníkem*. V krajině je dodnes dobře patrný.

3. Základem dvouslovného jména je apelativum *lom*, „místo, kde se láme užitkový kámen“ (SSJČ 1989b: 575). Tento základ je blíže určen ustrnulým genitivním tvarem rodinného jména *Fišerů*, jež je zde na místě přivlastňovacího adjektiva. Lom byl nazván podle rodiny Fišerových (po chalupě *Hrobařů*), která jej vlastnila.

Hlavatecká cesta

1. *Hlawatezka czesta* (jos. katastr), *Hlavatecká cesta* (FŠ). Název se mezi obyvateli běžně nepoužívá.

2. Cesta vedoucí z Vlhlav severozápadním směrem do sousední vsi Hlavatce.

3. Základem názvu je apelativum *cesta*, blíže určené přívlastkem *Hlavatecká*. Toto relační adjektivum místní bylo utvořeno od místního jména *Hlavatce* příponou *-ká*, jež představuje variantu přípony *-ská* pro základy zakončené na *-c* a *-k* (PMČ 2003: 166–167). Cesta byla pojmenována podle směru, jímž vede.

Hůrka

1. *Na hurkach* (jos. katastr, císař. otisky, indik. skici), *Na hůrkách* (pozem. arch, soupis, kat. mapa, kat. mapy JH; JH), *Hůrka* (kronika, top. mapa; FŠ, JH; kronika i pamětníci užívají název jako plurál jmen neuter – „*ty Hůrka*“), *Hůrky* (MP).

2. Rozsáhlá pole severozápadně od vsi, vedoucí až na hranici katastrálního území Hlavatec. Nacházejí se na mírném návrší mezi severním okrajem *Vhlavského rybníka* a *Hlavateckou cestou*.

3. Jméno vzniklo z apelativa *hůrka*, jež představuje zdobnělinu k substantivu *hora*. Název je motivován polohou polí na návrší.

Chráskej (Chrášťanský rybník)

1. *Ribnik Chrasstianskeg* (jos. katastr), *Chraschtianer Teich* (císař. otisky), *Kraski Teich* (indik. skici), *Chrášťanský rybník* (dnešní oficiální název na mapách), *Chráskej* (jméno běžně užívané obyvateli Vhlav a Malých Chrášťan). Variantní označení představuje název *Malej* (viz příslušné heslo).

2. Nevelký rybník ležící na jihovýchodním okraji katastrálního území Vhlav, východně od Malých Chrášťan. Představuje součást rybníční soustavy mezi *Lesným* a *Knížecím rybníkem*.

3. Pomístní jméno je tvořeno zpodstatněným adjektivem *Chráskej*, jež vzniklo artikulačním zjednodušením a haplogií z podoby *chrášťanský*. Výsledný tvar rovněž prošel obecněčeskou diftongizací *y > ej* na konci slova (viz též *Chráskej les*, Heslová část Malé Chrášťany). Motivaci názvu představuje poloha rybníka blízko Malých Chrášťan.

Chráský pole

1. *Chráský pole* (MP).

2. Pole ležící na stráni *Fišerů lomu*, mezi Malými Chrášťany a *Kroupů kapličkou*. Patřilo přímo obci Malé Chrášťany.

3. Dvouslovný název zahrnuje apellativum *pole*, blíže určené přívlastkem *Chráský*. Toto místní adjektivum vzniklo ze slova *chrášťanský* (viz předchozí heslo) a vyznačuje se obecněčeským úžením *é > í* na konci slova. Pole bylo pojmenováno podle vlastnictví příslušné obce.

Jezero

1. *Jezero* (semin. práce EH; JH, JV, MV).

2. Část *Vhlavského rybníka*, zahrnující většinu jeho plochy kromě části, jež se nachází nejbližší ke vsi (viz *Loviště*).
3. Pomístní jméno vzniklo z apelativa *jezero* a bylo motivováno rozlehlou plochou rybníka, připomínající jezero.

K Selci

1. *K Selci* (FŠ, MP).
2. Pole nacházející se po obou stranách cesty, jež se vyděluje z *Hlavatecké cesty* a směřuje do sousední vesnice Sedlec.
3. Název vznikl spojením předložky *k* a 3. pádu místního jména *Sedlec*, v jehož tvaru došlo k artikulačnímu zjednodušení $dl > l$ v pobočné slabice (podobně jako u historické změny *sedlka > selka*). Pole bylo pojmenováno podle své polohy ve směru cesty k označované vesnici.

K transformátoru

1. *K transformátoru* (EH, MP). Název užívaný v rodině Homolkových.
2. Louky ležící jižně od vsi, mezi *Vhlavským rybníkem* a silnicí vedoucí do Malých Chrást'an. Vede tudy cesta kolem rybníka, jež začíná u transformátoru elektrického napětí z roku 1928.
3. Předložkový název se skládá z předložky *k* a 3. pádu přejatého apelativa *transformátor*, „stroj na induktivní přeměnu střídavého proudu v proud se změněným napětím“ (SSJČ 1989f: 198). Motivaci názvu představuje poloha luk směrem k budově transformátoru.

K Žabinci

1. *K Žabinci* (FŠ, MP).
2. Bývalé louky jižně od rybníka *Žabince*, dnes součást rozsáhlých polí jihovýchodně od vsi.

3. Název vznikl spojením předložky *k* a 3. pádu pomístního jména *Žabinec* (viz příslušné heslo). Louky byly pojmenovány podle své polohy směrem k označovanému rybníku.

Karasíny

1. *Na Karasinie* (jos. katastr), *Karassin* (císař. otisky, indik. skici), *Karasíny* (kronika, top. mapa; JV, MP, MV), *Karasín* (soupis, kat. mapa), *U Karasína* (kat. mapa), *Na Karasíně* (JH), *V Karasínech* (MP), *Do Karasínů* (MP).

2. Rozsáhlé louky a pole ležící mezi rybníky *Hlásným*, *Velkým Karasínem* a *Malým Karasínem*.

3. Anoikonymum vzniklo pluralizací pomístního jména *Karasín* (viz příslušné heslo) a bylo motivováno polohou pozemků mezi dvěma rybníky tohoto jména.

Kovářská louka

1. *Louka kovářská* (soupis obec. majetku), *Kovářská louka* (FŠ, JV, MV).

2. Někdejší louka obecního kováře na západním okraji *Vlhlavského rybníka*, jižně od *Palouků*.

3. Dvouslovný název se skládá z apelativa *louka* a přívlastku *kovářská*; toto druhově přívlastňovací adjektivum bylo utvořeno příponou *-ská* ze substantiva *kovář*. Motivaci jména představuje vlastnictví obecního kováře.

Kovářský pole

1. *Pole kovářské* (soupis obec. majetku), *Kovářský pole* (FŠ, JV, MV).

2. Někdejší pole obecního kováře vedle *Kovářské louky* (viz předchozí heslo).

3. Základem dvouslovného jména je apelativum *pole*, blíže určené přívlastkem *kovářský*. Toto adjektivum bylo utvořeno příponou *-ský* ze slova *kovář* a jeho tvar je ovlivněn úžením *é > í* na konci slova. Název pole vychází ze stejné motivace jako v předchozím případě.

Krajina

1. *Na krajině* (top. mapa; JH), *Krajina* (FŠ, JH, MP).
2. Louka ležící u severozápadního okraje *Vlhavského rybníka*, tedy na okraji katastrálního území Vlhav.
3. Pomístní jméno vzniklo z nářečního apelativa *krajina*, „krajní pole“ (PSJČ 1938: 339), derivací z adjektiva *krajní* příponou *-ina*, což odpovídá poloze označované louky v rámci katastru.

Kroupů kaplička

1. *Kroupů kaplička* (FŠ, JV, MP, VK), *U Kroupů kapličky* (MP).
2. Kaplička z roku 1832, stojící na rozcestí západně od *Fišerů lomu*, kde se sbíhá cesta z hráze *Hlásného rybníka* s cestami do lomu a do Vlhav. Podle pověsti na tomto místě kdysi vezl sedlák Kroupa poslední fůru sena, když jej zastihla bouřka. Blesk zabil kobyly, jež táhly Kroupův vůz, ale sedlák sedící na kozlíku přežil. Jako výraz vděku poté nechal na místě záchrany postavit kapličku.
3. Základem dvouslovného názvu je apelativum *kaplička*, jež bylo utvořeno příponou *-ička* jako zdobnělina substantiva *kaple* (postupem *kaple – kaplice – kaplička*). Tento základ je blíže určen přivlastňovacím adjektivem *Kroupů*, jež představuje rodinné jméno v genitivním tvaru zakončeném na *-ů*. Kaplička byla nazvána podle rodiny *Kroupů*, která ji postavila (dnes jméno po chalupě pro rodinu Švejdových).

Kroupů louka

1. *Kroupů louka* (FŠ, MP, VK).
2. Pole na místě někdejší louky, ležící jižně od cesty mezi *Kroupů kapličkou* a *Fišerů lomem*. Tato louka byla od kapličky více vzdálena než sousední *Bízků louka* (viz příslušné heslo). Vlastnila ji rodina *Kroupů*, která postavila kapličku.
3. Dvouslovné jméno se skládá z apelativa *louka* a z genitivního tvaru rodinného jména *Kroupů*. Motivací názvu představuje vlastnictví pozemku.

Kuchyňka

1. *Ribnik Kuchinka* (jos. katastr), *Kuchinka* (císař. otisky), *Kuchinka Teich* (indik. skici), *Kuchyňka* (mapy; EH, FŠ, JH, MP), *Kuchynka* (EH), *Na Kuchynce* (EH), *Na Kuchyňce* (MP).
2. Nevelký rybník ležící na východním okraji vsi, severně od někdejší tvrze. Tvoří součást rybníční soustavy mezi *Vlhlavským rybníkem* a *Štičím*.
3. Pomístní jméno vzniklo nejspíše z apelativa *kuchynka*, jež mělo ve staré češtině také význam „nádržka pro ryby na zimu“ (Gebauer 1970b: 173). Jiné vysvětlení nabízí Antonín Profous, který zmiňuje jména *Kuchyně* či *Kuchyňka* u lesů. Jejich motivace vycházela z toho, že v těchto lesích byla chována zvěř pro vrchnostenskou kuchyni (Profous 1949: 438). Rybník téhož jména mohl v tom případě sloužit k chovu ryb s podobným určením. Nabízejí se tedy dva výklady tohoto pomístního jména.

Lísek

1. *Lisseg* (císař. otisky, indik. skici), *Lísek* (kat. mapa, kat. mapy JH; JV), *U lísku* (VK). Jméno může souviset s názvem *Lískovec*, který označoval někdejší obecní louku (soupis obec. majetku, kronika). Dnešní pamětníci již jméno *Lískovec* neznají, takže jeho totožnost s polem *Lísek* není potvrzena.
2. Pole na jižním okraji katastrálního území Vlhlav, mezi *Němčickým lesem* a poli *Za Hlásencem* (viz Heslová část – Malé Chrástany). Po jeho severním a jižním okraji dříve procházely *Kostelní cesty* (viz tamtéž), vedoucí do Němčic. Marie Pávková označuje toto místo názvem *U lesa* (podle *Němčického lesa*).
3. Výklad tohoto anoikonyma není jednoznačný. Můžeme vyjít jako v případě stejně znějících místních jmen z deminutiva *lísek*, „malý les“ (Profous 1949: 629; Hosák – Šrámek 1970: 537), stč. *les – lések > lísek* (HesStčs). V sousedství tohoto pole se nachází malý výběžek *Němčického lesa*, nazývaný *Knotkův lesík*, jenž byl však podle Marie Pávkové vysazen teprve před 60 lety, kdy již jméno *Lísek* existovalo. Václav Klíma naopak spojuje název s lískovými keři, které zde dříve rostly. Tento výklad odpovídá staršímu jménu *Lískovec*, které se často vyskytuje v moravské a slezské oikonymii. Podle Hosáka a Šrámka bylo

utvořeno úžením *é > í* z názvu *Leskovec*, jenž vznikl z adjektiva *léskový* (lískový) a znamená „lískový les, porost, háj, pak ves tam založená“ (Hosák – Šrámek 1970: 500). Existuje také nářeční apelativum *lískovec*, „lískový ořech“ (PSJČ 1938: 602). Pole tedy mohlo být nazváno buď podle malého lesa, nebo podle lískových keřů.

Lišky

1. *Lišky* (souple; JH), *Zadní liška* (top. mapa), *V liškách* (MP), *Liška* (FŠ, užívá název jako plurál).
2. Pole ležící severně od rybníka *Žabince*. Nachází se mezi *Zlivskou cestou* a stokou, jíž odtéká voda ze *Štičího rybníka* do *Voleška*. V této oblasti se často objevují liščí nory, o čemž svědčí i pomístní jména *Velké lišky* a *Malé lišky*, označující nedaleká pole na katastrálním území Plástovic (kat. mapa, top. mapa).
3. Název vznikl pluralizací apelativa *liška*, „psovitá šelma s rezavě zbarvenou srstí“ (SSJČ 1989b: 566). Pole bylo pojmenováno podle hojného výskytu lišek.

Loviště

1. *Loviště* (semin. práce EH; JH, JV, MV).
2. Část *Vhlavského rybníka* zasahující přímo do vsi. Má větší hloubku než zbylá část rybníka (viz *Jezero*) a slouží k výlovu ryb.
3. Pomístní jméno je tvořeno substantivem *loviště*, které v rybníkářském názvosloví označuje „nejhlubší místo u výpusti rybníka, kde se při vypuštění rybníka loví ryby“ (SSJČ 1989b: 582–583). Pojmenování je utvořeno příponou *-iště* od slovesného základu. Motivací názvu představuje účel této části rybníka k výlovu ryb.

Malej (Chrást'anský rybník)

1. *Malej* (FŠ, JV, VK), *Na malým* (VK).
2. Jiné označení pro *Chrást'anský rybník* (viz *Chráskej*), užívané obyvateli Vhlav a Malých Chrást'an.

3. Název je tvořen zpodstatněným adjektivem *malej*, na němž je patrná obecněčeská diftongizace *y > ej* na konci slova. Jméno vychází z nevelké rozlohy rybníka ve srovnání s ostatními součástmi rybníční soustavy.

Malej Karasín (Malý Karasín)

1. *Ribnik malej Karasin* (jos. katastr), *Malý Karasín* (oficiální název na mapách), *Malej Karasín* (varianta běžně užívaná obyvateli Vlhav a Malých Chrášťan).

2. Rybník nacházející se v západní části rybníční soustavy, mezi *Hlásným rybníkem* a *Velkým Karasínem*.

3. Dvouslovné jméno se skládá z přívlastku *malej* a základního členu *Karasín*. Toto substantivum bylo utvořeno příponou *-ín*, a to buď z příjmení *Karas*, nebo z apelativa *karas*, „sladkovodní ryba příbuzná kapru“ (SSJČ 1989b: 285; HesStčS má pomístní jméno *Karasín*). Podle Václava Klímy zde byli karasi skutečně chováni. Přívlastek *malej* se vztahuje k menší rozloze rybníka oproti sousednímu *Velkému Karasínu* a po formální stránce se vyznačuje obecněčeskou diftongizací *y > ej* na konci slova. Rybník byl zřejmě nazván podle svého účelu k chovu karasů, případně podle osoby, která jej vlastnila či založila.

Mezi rybníky

1. *Mezi rybníky* (kat. mapy JH; JH, JV, MV).

2. Jedno z polí v oblasti *Karasínů* (viz příslušné heslo), jež se nacházelo mezi rybníky *Velkým* a *Malým Karasínem* a patřilo rodině Suchanových.

3. Dvouslovný název vznikl spojením předložky *mezi* a 7. pádu apelativa *rybník* v množném čísle. Pole bylo pojmenováno podle polohy mezi dvěma rybníky.

Mezicesty

1. *mezi Czesty* (jos. katastr), *Mezicesty* (FŠ, JH, MP; všichni pamětníci užívají název dohromady, např. ve spojení „jít na *Mezicesty*“).

2. Pole nacházející se severně od vsi, za křižovatkou *Hlavatecké cesty* s cestou vedoucí do Sedlce.

3. Pomístní jméno vzniklo z akuzativního předložkového spojení *mezi cesty* a u zdejších mluvčích se vžilo v jednoslovné podobě (viz *Mezicesty*, Heslová část Malé Chrást'any). Motivace názvu vychází z polohy pozemku u křižovatky cest.

Mojhů kaplička

1. *U Mojhovic kapličky* (soupis obec. majetku), *Mojhů kaplička* (FŠ).
2. Kaplička s obrazem sv. Jana Nepomuckého, stojící na severním okraji vsi u rozcestí *Hlavatecké cesty* a silnice vedoucí do Plástovic. Byla postavena rodinou *Mojhů*, což je dnes jméno po chalupě pro rodinu Krejčích.
3. Dvouslovné jméno se skládá z genitivního tvaru rodinného jména *Mojhů* na místě adjektiva přivlastňovacího a apelativa *kaplička*, které bylo utvořeno příponou *-ička* jako zdrobnělina slova *kaple* (postupem *kaple – kaplice – kaplička*). Kaplička byla nazvána podle rodiny, která ji nechala postavit.

Na bábino

1. *Na bábino* (JH, MP). Název užívaný pouze v rodině Homolkových.
2. Jedno z polí v oblasti *Sahary* na západním břehu *Vlhlavského rybníka*, které měla rodina Homolkových pronajaté od starší ženy ze sousední vesnice Mahouš.
3. Předložkový název je tvořen předložkou *na* a ustrnulým tvarem přivlastňovacího adjektiva *bábino*. Celé jméno by mělo znít „*Na bábino pole*“ (spojení akuzativní) nebo „*Na bábino poli*“ (spojení v lokálu). Motivaci názvu představuje pronájem pozemku od staré ženy.

Na dlouhejch

1. *Na dlauhegch* (jos. katastr, císař. otisky), *Dlauhi* (indik. skici), *Na dlouhých* (pozem. arch, kat. mapa, kat. mapy JH), *Dlouhý* (kronika), *Dlouhé* (soupis), *Na dlouhejch* (FŠ, JH).
2. Rozsáhlá oblast polí severně od vsi, jež se nachází mezi silnicí vedoucí do Plástovic a cestou směřující do Sedlce.

3. Dvouslovné jméno vzniklo spojením předložky *na* a 6. pádu adjektiva *dlouhý* v množném čísle. Ve výsledném tvaru tohoto adjektiva je patrná obecněčeská diftongizace *y > ej* v koncovce nepřímého pádu. Pole byla pojmenována podle velké rozlohy na délku.

Na Hlásenci

1. *Na Hlásenci* (MP), *Na Hlásenec* (MP).

2. Louka na místě dřívějšího rybníkářského pole mezi jižním okrajem *Vlhlavského rybníka* a hrázemi rybníků *Hlásného* a *Malého Karasína*.

3. Předložkový název se skládá z předložky *na* a pomístního jména *Hlásenec* (viz příslušné heslo – Heslová část Malé Chrášťany) v 6. pádě. Motivace názvu vychází z polohy pozemku u hráze označovaného rybníka.

Na chráským

1. *Na chraskim* (císař. otisky, indik. skici), *Na Chrastkich* (císař. otisky), *Na Chraskich* (indik. skici), *Na chraských* (pozem. arch), *Chráský* (kronika; FŠ), *Na chráským* (VK), *Na Chráskej* (MP).

2. Rozsáhlá pole mezi bývalou loukou *K Žabinci* a *Chrášťanským rybníkem*. Podle Václava Klímy se jedná o označení užívané obyvateli Malých Chrášťan pro totéž místo, které vlhlavští nazývají *Na Lojdovským*. František Švingelbauer oproti tomu považuje tato jména za označení dvou různých míst, přičemž pole *Na Chráským* se podle něj nacházelo východně od pozemku *Na Lojdovským*.

3. Pomístní jméno vzniklo spojením předložky *na* a 6. pádu zpodstatnělého adjektiva *chráský*, jež bylo utvořeno artikulačním zjednodušením a haplogií z náležité podoby *chrášťanský* (viz *Chráskej*). Tvar odráží obecněčeské úžení *é > í*. Celý název by měl znít „*Na chráským poli*“. Pozemky byly nazvány podle toho, že je vlastnili obyvatelé Malých Chrášťan. V případě spojení *Na Chráskej*, jež užívá pro označení téhož místa Marie Pávková, vychází motivace spíše z polohy pozemků u stejnojmenného rybníka.

Na klínek

1. *Na klínek* (FŠ, MP), *Kakšů klínek* (MP).
2. Pozemek u *Sládků kapličky* jižně od vsi. Nacházel se v klínovitém cípu mezi silnicí vedoucí do Malých Chrášťan a někdejší cestou, jež směřovala kolem *Píchů kříže* ke *Chrášťanskému rybníku*. Pozemek patřil rodině *Kakšů*, což je dnes jméno po chalupě pro rodinu Suchanových.
3. Předložkový název je složen z předložky *na* a 4. pádu apelatíva *klínek*, jež bylo utvořeno příponou *-ek* jako zdobnělina substantiva *klín*. Deminutivum *klínek* často označovalo „pole cípového tvaru“ (PSJČ 1938: 141). Pomístní jméno tedy metaforicky vyjadřuje tvar pozemku (viz též *Klín*, *Klínek* – Heslová část Malé Chrášťany).

Na Lojdovským

1. *na Logdowskegch* (jos. katastr), *Na Hloidowsky* (císař. otisky, indik. skici), *Na hlodovským* (pozem. arch), *Lojdovský* (kronika, soupis; FŠ), *Na Lojdovském* (kat. mapy JH), *Na Lojdovským* (JH, MP, VK).
2. Pole ležící jižně od rybníka *Žabince*, východně od bývalé cesty vedoucí kolem *Píchů kříže* ke *Chrášťanskému rybníku*. Podle Václava Klímy se jedná o vhlavské označení téhož místa, které obyvatelé Malých Chrášťan nazývají *Na chráským*. František Švingelbauer naopak považuje tato jména za označení dvou různých míst, z nichž pole *Na Lojdovským* se nachází západněji než pozemek *Na chráským*. Pole patřilo rodině *Lojdu*, což je dnes jméno po chalupě pro rodinu Reitingerových, žijící v Malých Chrášťanech.
3. Předložkové jméno se skládá z předložky *na* a zpodstatnělého adjektiva *Lojdovský* v 6. pádě. Toto adjektivum bylo utvořeno z příjmení *Lojda* příponou *-ovský*, která se ve starších dobách užívala k tvoření jmen pozemků z osobních jmen jejich majitelů (Olivová-Nezbedová 1995c: 66). Ve tvaru adjektiva je obecněčeské úzení *é > í*. Celý název by měl znít „*Na Lojdovským poli*“. Motivací jména představuje vlastnictví pozemku.

Na ohradách

1. *na Wohradach* (jos. katastr), *Na ohradách* (kat. mapy JH; FŠ, JH, MP, MV).
2. Pole nacházející se jihovýchodně od vsi, mezi jižním okrajem *Štičího rybníka* a někdejší cestou, jež vedla kolem *Píchů kříže* ke *Chrášťanskému rybníku*. Jiný název pro totéž místo zní *Za panským sadem* (viz příslušné heslo). Dříve zde stávaly dřevěné ploty ohrazující prostor, kde se pásli dobytek.
3. Pomístní jméno vzniklo spojením předložky *na* a 6. pádu apelativa *ohrada* v množném čísle. Pole byla nazvána podle ohrad, které se zde dříve nacházely.

Na Štičím

1. *Nad Štičí* (pozem. arch, kronika, kat. mapa), *Štičí* (soupis, top. mapa), *Na Štičím* (top. mapa; FŠ, MP, MV), *Na Štičí* (kat. mapy JH; JH).
2. Rozsáhlé pole ležící mezi *Štičím rybníkem* a severní hranicí katastrálního území. Na západní straně je ohraničeno silnicí, jež vede z Vihlav do Plástovic.
3. Předložkový název je složen z předložky *na* a pomístního jména *Štičí* (viz příslušné heslo) v 6. pádě. Motivaci jména představuje poloha pozemku u označovaného rybníka.

Na Žabinci

1. *Nassabjnci* (císař. otisky), *Nassabinci* (indik. skici), *Na Žabinci* (kat. mapa; FŠ, JH, MP), *K Žabinci* (kat. mapy JH), *Žabinec* (JH).
2. Pole nacházející se mezi severním okrajem rybníka *Žabince* a *Zlivskou cestou*, východně od hráze prodlouženého cípu *Štičího rybníka*.
3. Podobně jako v předchozím případě vznikl i tento název spojením předložky *na* a 6. pádu pomístního jména *Žabinec* (viz příslušné heslo). Pole bylo rovněž pojmenováno podle své polohy u označovaného rybníka.

Ostrov

1. *Ostrov* (kronika, top. mapa, kat. mapy JH; FŠ, JH, MP).

2. Poloostrov na západním břehu *Vhlavského rybníka*, tvořený loukou a křovinatým porostem.

3. Pomístní jméno vzniklo z apelativa *ostrov* jako nepřesné označení výběžku, který je omýván vodou rybníka jen ze tří stran, a představuje tedy poloostrov.

Padělky

1. *na Padielkach* (jos. katastr), *Padělky* (top. mapa uvádí na katastrálním území Plástovic; FŠ, JV).

2. Pole ležící severně od *Hlavatecké cesty*, u jihovýchodního cípu *Hlavateckého lesa*. Nachází se na rozhraní katastrálních území Vhlav a Plástovic.

3. Název byl utvořen pluralizací nářečního apelativa *padělek*, jež mělo význam „dílec pole nebo louky“ (SSJČ 1989d: 4; totéž má StčS). Motivaci jména představuje rozdělení pozemků na díly.

Palouky

1. *Palouky* (kronika, soupis; FŠ, JH, MP).

2. Louka na severozápadním okraji *Vhlavského rybníka*, západně od louky *Krajina*. Podle obecní kroniky se původně jednalo o pastviště užívané starousedlíky, jež bylo roku 1923 v rámci pozemkové reformy rozděleno mezi všechny vhlavské občany (Šipán 1922: 23).

3. Pomístní jméno vzniklo pluralizací apelativa *palouk* a bylo motivováno lučním porostem na daném místě. Podle StčS původně slovo *palouk* znamenalo „menší travnatý pozemek horší jakosti (s křovím)“.

Pančák

1. *Pančák* (EH, JV).

2. Bývalý panský sad, který se nacházel na východním okraji jižní části vsi u cesty vedoucí kolem *Štičího rybníka* (viz též *Za panským sadem*). Rodina Homolkových dnes tímto názvem označuje nevelkou louku ležící jižně od hráze rybníka *Kuchyňky*.

3. Název byl utvořen univerbizací ze spojení *panský sad*, a to pomocí typické univerbizační přípony *-ák*. U souhlásky *s* adjektiva *panský* při tom došlo k hláskové změně *s > c > č*. Derivaci tedy ovlivnila výslovnost *panckej*. Louka byla pojmenována podle bývalého panského sadu, který se nacházel na jejím místě.

Pěšiny

1. *Pěšiny* (MP).

2. Někdejší cesta v oblasti pole *Na Žabinci*, jež sloužila jako zkratka z hráze *Štičího rybníka* na *Zlivskou cestu*.

3. Pomístní jméno vzniklo pluralizací apelativa *pěšina* jako označení dřívější cesty na daném místě.

Píchů kříž

1. *Píchů kříž* (FŠ, JH, MP), *U Píchů kříže* (MP).

2. Kříž stojící uprostřed polí jižně od *Štičího rybníka*. Byl postaven rodinou *Píchů*, což je dnes jméno po chalupě pro rodinu *Sýkorových*. Kolem kříže dříve vedla cesta, jež začínala u *Sládků kapličky* na jižním okraji vsi a pokračovala kolem *Chrášťanského rybníka* do lesa *Jarova*.

3. Dvouslovný název se skládá z apelativa *kříž* a z genitivního tvaru rodinného jména *Píchů*, které zde má funkci přivlastňovacího adjektiva. Kříž byl pojmenován podle rodiny, která jej postavila.

Pišťínský pole

1. *Pisstinsky pole* (jos. katastr), *Napisstinskim* (císař. otisky, indik. skici), *na Pištínských* (kronika), *Pišťínský* (soupis, top. mapa; JH), *Na Pištínským* (kat. mapa), *Pišťínský pole* (FŠ, MP).

2. Pole nacházející se severně od *Knížecího rybníka*, východně od cesty směřující na hráz rybníka *Žabince*. Za tímto polem již začíná katastrální území sousední vesnice *Pišťín*.

3. Základem dvouslovného jména je apelativum *pole*, blíže určené přívlastkem *Pištínský*. Toto relační adjektivum bylo utvořeno příponou *–ský* z místního jména *Pištín*, přičemž zde došlo k obecněčeskému úženi *é > í* na konci slova. Motivací názvu představuje poloha pozemku směrem k sousední vesnici.

Pištínský potok

1. *Pištínský potok* (mapy). Obyvatelé Vlhav název neužívají.
2. Potok, který pramení v Olšovicích (západně od Vlhav) a protéká vlhavskou rybníční soustavou do Pištína, za nímž se vlévá do rybníka Bezdrev.
3. Dvouslovné jméno se skládá z apelativa *potok* a přívlastku *Pištínský*, který byl stejně jako v předchozím případě utvořen příponou *–ský* z místního jména *Pištín*. Potok byl nazván podle vesnice, kterou protéká.

Placiny

1. *na Placzynie* (jos. katastr), *Placiny* (kronika, soupis, top. mapa, kat. mapy JH; FŠ, JH, MP).
2. Rozsáhlé louky mezi *Chrástánským* a *Knížecím rybníkem*. Rozkládají se od západního výběžku *Knížecího rybníka* až k cestě, jež vede z Malých Chrášťan do Pištína a tvoří hranici katastrálních území Vlhav a Malých Chrášťan.
3. Pomístní jméno vzniklo ze zaniklého apelativa **placina*, „volné místo, prostranství“ (PSJČ 1943: 277). Základem je výpůjčka z němčiny, která se začlenila do české slovotvorné soustavy (*plac, placatý, –á*). Od adjektiva *placatá* byl název utvořen příponou *–ina*. Název se vztahuje k velké rozloze těchto luk, jež připomínají otevřené prostranství.

Pod Farským

1. *Pod Farským* (FŠ).
2. Louka u severovýchodního okraje *Velkého farského rybníka*, který se již nachází na katastrálním území Němčic.

3. Předložkový název se skládá z předložky *pod* a zpodstatnělého adjektiva *Farský* v 7. pádě, jež bylo jako druhově přivlastňovací utvořeno příponou *-ský* z apelativa *fara*. Toto adjektivum je součástí pomístního jména *Velký farský rybník* a vyjadřuje, že označovaný rybník patřil němčické faře. Celý název *Pod Farským* je motivován polohou louky u tohoto rybníka.

Pod jámou

1. *pod Gamau* (jos. katastr), *Pod Gamou* (císař. otisky, indik. skici), *Pod jámou* (kronika; FŠ, JV, VK), *Pod jamou* (kat. mapa; JH), *Pod jámama* (MP).

2. Pole a louky severně od *Fišerů lomu*, jež se rozkládají až k rozcestí u transformátoru elektrického napětí jižně od Vlhav. Označovanou „jámou“ ztotožňují pamětníci s *Fišerů lomem*.

3. Pomístní jméno vzniklo spojením předložky *pod* a apelativa *jáma* v 7. pádě. Motivaci názvu představuje poloha pozemků u lomu, který připomíná jámu.

Pod lesem

1. *pod Lesem* (jos. katastr), *Untern Wald* (císař. otisky, indik. skici), *Pod lesem* (pozem. arch, soupis, kat. mapa, kat. mapy JH; FŠ, JH), *Pod Němčickým lesem* (kronika, top. mapa), *U lesa* (JH, MP).

2. Louky na jihozápadním okraji katastrálního území Vlhav. Nacházejí se západně od polí *Za Hlásencem* (viz Heslová část – Malé Chrástany) a severně od rozsáhlého *Němčického lesa*. Marie Pávková užívá název *U lesa*, ale označuje jím nedaleké pole ležící jižně od pozemků *Za Hlásencem*, mezi někdejšími *Kostelními cestami* (viz Heslová část – Malé Chrástany). Toto pole nazývají ostatní pamětníci *Lísek* (viz příslušné heslo).

3. Předložkové jméno je tvořeno předložkou *pod* a 7. pádem apelativa *les*. Louky byly nazvány podle své polohy u *Němčického lesa*.

Pod strouhou

1. *Pod strouhou* (JH, MP). Název je užíván jen v rodině Homolkových.

2. Pole rodiny Homolkových v oblasti *Na Žabinci a Lišky*, tedy jižně od strouhy vedoucí ze *Štíčího rybníka* do *Voleška*. Homolkovi vlastní též pole *Za strouhou*, které však již náleží do katastrálního území Plástovic.

3. Název vznikl spojením předložky *pod* a 7. pádu apelatíva *strouha*, „umělé otevřené vodní koryto“ (SSJČ 1989e: 568). Pole bylo pojmenováno podle své polohy vzhledem k této strouze.

Potuží

1. *Na Potuzy* (jos. katastr), *Potuží* (soupis, top. mapa, kat. mapy JH; FŠ, JH, MP). Pozemek zasahuje i na katastrální území Malých Chrášťan (pozem. arch Malých Chrášťan; JV, VK).

2. Dlouhé pruhy polí mezi Vlhavy a Malými Chrášťany. Začínají jižně od někdejší cesty, jež vedla přes *Píchnů kříž* ke *Chrášťanskému rybníku*, a rozprostírají se až k severnímu okraji Malých Chrášťan.

3. Výklad tohoto pomístního jména není jednoznačný. Slovtvorně lze vyjít ze spojení *po tuhém* (místě); název vznikl předponově–konverzním způsobem (*po– tuž –í*) jako jméno podle okolnosti (tuhost může souviset s vlastností pole například při orbě). Existovalo i sloveso **potužiti*, „tuhé činiti, posílit, přitáhnouti“ (Jungmann 1990b: 880).

Průhon

1. *Průhon* (soupis obec. majetku, kronika; FŠ, JV, MV), *Na průhoně* (MP).

2. Původně louka určená pro obecního býka, jež byla po první světové válce zorána a zarovnána (Šipán 1922: 6, 22–23). Dnes se jedná o pole jižně od rybníka *Žabince* v místě *Na Lojdovském*, tedy u bývalé cesty vedoucí z Vlhav kolem *Píchnů kříže* ke *Chrášťanskému rybníku*. Marie Pávková naopak umísťuje pozemek *Na průhoně* jižně od vsi, čemuž odpovídá i poznámka v soupisu obecního majetku z roku 1901, kde je uveden „*Průhon u Sládků kapličky*“. Není vyloučeno, že se mohl dobytek prohánět na obou zmíněných místech.

3. Pomístní jméno vzniklo z apelatíva *průhon*, „pruh mezi poli (řidčeji cesta) vedoucí z obce, kudy se honí (prohání) dobytek na pastvu“ (SSJČ 1989d: 506;

StčS uvádí totéž). Pozemek byl nazván podle svého účelu k prohánění dobytka, resp. obecního býka na pastvu.

Sahara

1. *Sahara* (FŠ, JH), *Na Saharu* (MP), *Sára* (JH).
2. Louky po celém západním břehu *Vlhavského rybníka*, jež zasahují až k hrázi *Velkého Karasína*. Podle Jana Homolky bývá na břehu rybníka vyschlý písek. Celá oblast je neúrodná a pustá.
3. Název vznikl ze jména africké pouště *Sahary* jako metaforické označení neúrodného a písčitého místa.

Sládků kaplička

1. *U Sládků kapličky* (soupis obec. majetku), *Sládků kaplička* (kronika; JV).
2. Boží muka na jižním okraji vsi u silnice vedoucí do Malých Chrást'an. Dříve zde začínala cesta, jež směřovala kolem *Píchnů kříže* ke *Chrást'anskému rybníku* a dále do lesa *Jarova*. Boží muka byla postavena rodinou *Sládků*, což je dnes jméno po chalupě pro rodinu Jiskrových.
3. Základem dvouslovného názvu je apelativum *kaplička*, které bylo utvořeno příponou *-ička* jako zdvojnásobení slova *kaple* (postupem *kaple – kaplice – kaplička*). Tento základ je blíže určen rodinným jménem v genitivu *Sládků*, jež zastupuje adjektivum přivlastňovací. Kaplička byla pojmenována podle rodiny, která ji postavila.

Suchanů křížek

1. *Suchanů křížek* (JH, MP), *Kakšů křížek* (JH).
2. Křížek z roku 1866 u severozápadního okraje rybníka *Velkého Karasína*. Byl postaven rodinou Suchanových, kteří se po chalupě nazývají *Kakšů*. Samotný křížek již dnes nestojí; dochoval se pouze jeho podstavec.
3. Dvouslovné jméno se skládá z přivlastku *Suchanů* a apelativa *křížek*, jež bylo utvořeno příponou *-ek* jako zdvojnásobení slova *kříž*. Rodinné jméno *Suchanů* se

zde vyskytuje v genitivním tvaru zakončeném na *-ů* a má funkci přivlastňovacího adjektiva. Křížek nese jméno rodiny, která jej postavila.

Široká louka

1. *Široká louka* (JH, MP). Název užívaný pouze v rodině Homolkových.
2. Široký pruh louky západně od rybníka *Velkého Karasína*, který patří rodině Homolkových.
3. Základem dvouslovného názvu je apelatium *louka*, blíže určené přivlastkem *široká*. Pozemek byl pojmenován podle velké rozlohy na šířku.

Široký

1. *Široký* (JH, MP). Jméno se rovněž užívá jen v rodině Homolkových.
2. Široký pruh pole v oblasti *Na dlouhých*, který je stejně jako v předchozím případě v majetku rodiny Homolkových. Nachází se východně od pole zvaného *Dlouhý*, tedy blíže k silnici vedoucí do Plástovic.
3. Pomístní jméno je tvořeno zpodstatněným adjektivem *široký*, které má na konci úžení *é > í* (celý název by měl znít *Široký pole*). Motivaci jména představuje opět velký rozměr pozemku na šířku.

Štičí (Štičí rybník)

1. *Ribnik Ssticzi* (jos. katastr), *Stjczy Teich* (císař. otisky), *Sticczy Teich* (indik. skici), *Štičí rybník* (oficiální název na mapách), *Štičí* (jméno běžně užívané obyvateli Vlhav, např. ve spojení „*chodit na Štičí*“).
2. Rybník nacházející se východně od Vlhav. Tvoří součást rybníční soustavy mezi rybníky *Kuchyňkou* a *Žabincem*. Podle Marie Pávkové se zde chovaly štiky.
3. Mluvená podoba jména je tvořena zpodstatněným přídavným jménem *Štičí*, jež představuje druhově přivlastňovací adjektivum ke slovu *štika*, „dravá sladkovodní ryba“ (SSJČ 1989f: 78). Rybník byl zřejmě pojmenován podle svého využití k chovu štik.

Tupeský

1. *Tupeský* (JH), *Na Tupeským* (MP). Jméno je užíváno pouze v rodině Homolkových. Podle Marie Pávkové nazývají obyvatelé sousedních Němčic totéž místo „*Na Beránků vršku*“ (*Beránků* je jméno po chalupě pro rodinu Homolkových).
2. Pole rodiny Homolkových, jež se nalézá severně od *Němčického lesa* a jihovýchodně od luk *Pod lesem*, tedy směrem k sousední vesnici Tupesy.
3. Název vznikl ze zpodstatnělého relačního adjektiva *tupeský*, jež bylo utvořeno z místního jména *Tupesy* příponou *-ký*. Tento sufix představuje variantu přípony *-ský* pro odvozování od jmen se základem zakončeným na *-s* (PMČ 2003: 167). Motivaci jména představuje poloha pozemku směrem k této vesnici.

U kříže

1. *U kříže* (JH, MP). Název se rovněž užívá jen v rodině Homolkových.
2. Louka rodiny Homolkových ležící severně od západní části hráze rybníka *Velkého Karasína*. Na jejím okraji stojí *Suchanů křížek* (viz příslušné heslo).
3. Předložkové jméno se skládá z předložky *u* a apelativa *kříž* v 2. pádě. Louka byla nazvána podle křížku, u něhož se nachází.

U poutrubí

1. *U poutrubí* (EH). Jméno je opět užíváno pouze členy rodiny Homolkových.
2. Místo nacházející se pod hrází *Vlhlavského rybníka*, tedy mezi oběma částmi vesnice v okolí západního okraje rybníka *Kuchyňky*.
3. Pomístní jméno vzniklo spojením předložky *u* a 2. pádu apelativa **poutrubí*, jež v rybníkářském názvosloví spolu se synonymy *podtrubí*, *poltrubí* a **půltrubí* označovalo „nejhlubší místo v rybníce pod hrází, kterým se voda vypouští zdvižením stojanu, stávkou“ (Hule 2000: 34, 79). Podoba *poutrubí* může vycházet z dávné obouřetné výslovnosti tvrdého *l*. Název byl motivován polohou místa pod rybníční hrází, kde se vypouštěla voda.

U splavu

1. *U splavu* (EH, MP).
2. Místo ležící na severním okraji hráze rybníka *Kuchyňky* u nevelkého splavu, přes nějž odtéká voda do *Štičího rybníka*.
3. Předložkový název je tvořen předložkou *u* a apativem *splav* v 2. pádě. Motivaci jména představuje poloha místa blízko rybníčního splavu.

Velkej Karasín (Velký Karasín)

1. *Ribnik Welkey Karasin* (jos. katastr), *Karassin Teich* (císař. otisky), *Karasin Teich* (indik. skici), *Velký Karasín* (oficiální název na mapách), *Velkej Karasín* (varianta běžně užívaná obyvateli Vhlav a Malých Chrášťan).
2. Rybník nacházející se v západní části rybníční soustavy, jihozápadně od *Vhlavského rybníka*. Představuje přírodní památku s významným hnízdištěm vodního ptactva (Homolková 2007: 34).
3. Dvouslovné jméno se skládá z přívlastku *velkej* a základního členu *Karasín*. Toto substantivum bylo utvořeno příponou *-ín*, a to buď z příjmení *Karas*, nebo z apelativa *karas*, „sladkovodní ryba příbuzná kapru“ (SSJČ 1989b: 285; HesStčS má pomístní jméno *Karasín*). Podle Václava Klímy zde byli karasi skutečně chováni. Přívlastek *velkej* se vztahuje k větší rozloze rybníka oproti sousednímu *Malému Karasínu* a po formální stránce se vyznačuje obecněčeskou diftongizací *y > ej* na konci slova. Rybník byl zřejmě nazván podle svého účelu k chovu karasů, případně podle osoby, která jej vlastnila či založila.

Vohnišťata

1. *Vohnišťata* (EH, FŠ, MP), *Na vohnišťatech* (EH, MP).
2. Travnatý okraj *Vhlavského rybníka* západně od vsi, za sadem rodiny Švingelbauerových. Bývá často vypálen od slunce a rychle zde usychá tráva. Dnes představuje oblíbené místo ke koupání.
3. Pomístní jméno vzniklo pluralizací apelativa *ohnišťe*, u něhož však došlo ke hláskové *i* tvaroslovné změně. Jednak se zde objevuje protetické *v-*

na začátku slova před samohláskou *-o*, jednak dochází v deklinaci k přechodu tohoto substantiva od skloňovacího typu *moře* ke vzoru *kuře*. Tento jev je již v české anoikonymii doložen (Matúšová 1995b: 164) a je nářeční. Pozemek získal název na základě podobnosti s ohništěm, protože bývá vypálený od slunce.

Vihlavák (Vihlavský rybník)

1. *Ribnik Wihlawsky* (jos. katastr), *Wihlawer Teich* (císař. otisky), *Wilafski Teich* (indik. skici), *Wilawski Teich* (indik. skici), *Vihlavský rybník* (oficiální název na mapách), *Vihlavák* (jméno běžně užívané obyvateli Vihlav).

2. Ústřední a největší rybník vihlavské rybniční soustavy, nacházející se západně od vsi. Byl založen již roku 1388 a patří k nejstarším rybníkům v České republice (Homolková 2007: 32–33).

3. Mluvená varianta názvu byla utvořena univerbizací oficiálního jména *Vihlavský rybník*, a to pomocí typické univerbizační přípony *-ák*. Stejně jako v mluveném užívání samotného místního jména Vihlavy je zde vyslovována průvodní samohláska *-i-*, která se vkládala ve slabikách se slabikotvorným *l* a *r*. Příslušné likvidy (*l*, *r*) se často vypouštěly a zůstala jen průvodní hláska (*umrlec* – *umilec*, *Vihlavy* – *Vihlavy*). Rybník byl pojmenován podle vesnice, k níž náleží.

Výměnky

1. *Výměnky* (kat. mapa; JH, VK).

2. Pole nacházející se v jižní části *Potuží*, u hranice katastrálních území Vihlav a Malých Chrást'an. Tato pole přenechávali vihlavští hospodáři výměnkářům.

3. Název vznikl pluralizací apelativa *výměnek*, „zaopatření, výhody, dávky, které si pro sebe odstupující držitel hospodářství vyměňuje od svého nástupce“ (SSJČ 1989g: 278). Název se mezi obyvateli běžně neužívá, a proto nedošlo v jeho formální podobě k žádným změnám, které bychom zde očekávali. Pozemek získal jméno podle vlastnictví výměnkářů.

Za bejčák

1. *Za bejčák* (EH), *Za bejčákem* (EH). Název je užíván mladšími členy rodiny Homolkových.
2. Prostranství a louka ležící jižně od býkárny, jež se nachází na jižním okraji Vlhav. Oblast je vymezena břehem *Vlhavského rybníka* a silnicí vedoucí do Malých Chrášťan.
3. Předložkové jméno se skládá z předložky *za* a 4. pádu apelatíva *bejčák*. Toto nespisovné substantivum bylo utvořeno univerbizační příponou *-ák*, a to zřejmě ze spojení *býčí chlév*. Navíc zde došlo k diftongizaci kmenového *y* > *ej*. Motivaci názvu představuje poloha pozemku u označované býkárny, a sice vzhledem ke vsi.

Za lomem

1. *Na lomu* (soupis), *Za lomem* (top. mapa, kat. mapy JH; FŠ, JH, MP, VK), *U Bohuslavů lomu* (VK).
2. Zatímco topografická mapa označuje tímto jménem pole ležící jižně od *Fišerů lomu*, katastrální mapy Jana Homolky tak nazývají pole na sever od něj. Toto druhé umístění se shoduje s názorem Václava Klímy a Josefa Vondráška, kteří ztotožňují místo *Za lomem* s polem *Pod jámou* (viz příslušné heslo), tedy severně od *Fišerů lomu*. Rozkolísanost užívání je dána nejspíše tím, že se jméno *Za lomem* běžně neužívá, takže si jej obyvatelé vykládají libovolně.
3. Pomístní jméno vzniklo spojením předložky *za* a 7. pádu apelatíva *lom*, „místo, kde se láme užitkový kámen“ (SSJČ 1989b: 575). Pole bylo nazváno podle své polohy u bývalého lomu na kámen.

Za panským sadem

1. *Za Planskim sadem* (císař. otisky), *Za Panskim sadem* (indik. skici), *Za panským sadem* (JH, MP).
2. Pole nacházející se jihovýchodně od vsi, mezi jižním okrajem *Štičího rybníka* a někdejší cestou, jež vedla kolem *Píchů kříže* ke *Chrášťanskému rybníku*. Jiný

název pro totéž místo zní *Na ohradách* (viz příslušné heslo). Pole leží jižně od někdejšího panského sadu, který stával na východním okraji vsi (viz *Pančák*) a byl nazván podle knížecího rodu Schwarzenberků, jimž patřily okolní rybníky.

3. Předložkový název je tvořen předložkou *za* a spojením *panský sad* v 7. pádě. Motivace jména vychází z polohy označovaného pole u bývalého panského sadu, a to vzhledem ke vsi.

Za rybníkem

1. *Za Vlhavským* (souple), *Za rybníkem* (top. mapa; JH, JV, MP, MV).

2. V topografické mapě tento název označuje dvě různá místa – část západního břehu *Vlhavského rybníka* blízko *Ostrova* a louku ležící jižně, mezi *Vlhavským rybníkem*, *Malým Karasínem* a *Hlásencem*. Toto druhé umístění potvrzuje Marie Pávková, která ztotožňuje místo *Za rybníkem* s loukou *Na Hlásenci* (viz příslušné heslo). Ostatní pamětníci užívají název obecně pro všechna místa, jež se z pohledu od vsi nacházejí *za Vlhavským rybníkem*, což znamená západně i jižně od něj. Podobně jako v případě jména *Za lomem* je tedy i název *Za rybníkem* chápán nejednoznačně.

3. Předložkové jméno se skládá z předložky *za* a apelativa *rybník* v 7. pádě. Název vyjadřuje polohu louky u *Vlhavského rybníka*, a to vzhledem ke vsi.

Za sadama

1. *Za sadi* (císař. otisky), *Sasadi* (indik. skici), *Za sadama* (FŠ, JH, MP).

2. Pole severozápadně od vsi, jež se nacházejí *za* zahradami jednotlivých domů. Tvoří jihovýchodní část oblasti *Na hůrkách*.

3. Pomístní jméno vzniklo spojením předložky *za* a 7. pádu apelativa *sad* v množném čísle. Ve tvaru tohoto substantiva je patrná obecněčeská univerzální koncovka *-(a)ma* v 7. pádě. Pole byla nazvána podle své polohy *za sady* domů, a to opět vzhledem ke vsi.

Zlivská cesta

1. *Zlivska czesta* (jos. katastr), *Zlivská cesta* (FŠ). Název se běžně neužívá.

2. Cesta začínající u *Bohuslavů křížku* severně od vsi. Vede severně od vhlavské rybníční soustavy a u *Knížecího rybníka* se napojuje na hlavní silnici. Dříve směřovala dále kolem vesnice Pištín až do Zlivi.

3. Základem dvouslovného názvu je apelativum *cesta*, blíže určené přívlastkem *Zlivská*. Toto adjektivum bylo utvořeno příponou *–ská* z místního jména *Zliv*. Motivací názvu představuje směr označované cesty.

Žabinec

1. *Ribnik Žabinez* (jos. katastr), *Zabinez Teich* (císař. otisky, indik. skici), *Žabinec* (oficiální název na mapách, užívaný i v mluvené podobě obyvateli Vhlav), *Žabák* (EH; jméno užívané mladší generací).

2. Jeden z rybníků ležících východně od Vhlav. Tvoří součást rybníční soustavy mezi *Štičím* a *Knížecím rybníkem*.

3. Pomístní jméno vzniklo z apelativa *žabinec*, „zelená vodní řasa; zřídka prostředí, kde žijí žáby“ (PSJČ 1957: 974). Rybník mohl být nazván buď podle porostu vodních řas, nebo podle výskytu žab. K druhé z těchto motivací odkazuje varianta *Žabák*, kterou užívají mladší obyvatelé Vhlav.

4. 4 Heslová část – Malé Chrášťany

Austrálie

1. *Austrálie* (JV, VK).
2. Pole nacházející se západně od někdejší *Břehovské cesty* na severním okraji rybníka *Nevděk*. Jiné pole téhož názvu se nalézá nedaleko odtud na katastrálním území obce Tupesy (top. mapa).
3. Jméno vzniklo z české podoby jednoho z dílů světa *Austrálie*. Označované pole se nacházelo nejdále od vsi, takže se jedná o metaforické pojmenování podle velké vzdálenosti pozemku od obydlí majitele (Matúšová a kol. 2005: 83).

Bezkoutí

1. *Na Bezkauti* (jos. katastr), *Beskouty* (císař. otisky), *Na bezkouty* (kronika), *Bez kouty* (pozem. arch), *Bezkouty* (pozem. arch, mapy), *Bezkoutí* (soupis; JV, VK).
2. Pole, jež se nachází mezi *Chráským lesem* a někdejší cestou vedoucí z Malých Chrášťan do Němčic (viz *Kostelní cesty*).
3. Název byl utvořen koncovkou *-í* z předložkového spojení *bez koutů*. Jde o nositele okolnostního určení. Podle pamětníků označuje rovné pole, kde se nevyskytovaly žádné kouty (viz též Harvalík 2000: 63–96; Matúšová a kol. 2007: 150).

Brštlajdy

1. *Brštlajdy* (JV, VK).
2. Úzké pásy polí mezi někdejší *Břehovskou cestou* a *Lesným rybníkem*, nalézající se blízko severního okraje rybníka *Nevděk*. Podle pamětníků vlastnili tyto pozemky nejen obyvatelé Malých Chrášťan, ale i blízkých Tupes a Němčic. Větší část plochy již patří do katastrálního území Břehov.
3. Výklad tohoto pomístního jména je nejasný. Pamětníci je spojují s apelativy **brštle* (označující pásy polí) a **brštlari* (název majitelů těchto polí), jež se mi

však v žádném slovníku nepodařilo dohledat. Pokud slovo **brštle* skutečně existovalo, bylo toto pomístní jméno utvořeno příponou *-ajda*, která je doložena také v moravské a slezské anoikonymii (Šlosar 2010: 316). Grimmův slovník (*Deutsches Wörterbuch von Jacob und Wilhelm Grimm*) obsahuje základ *Berst-* blízký našemu zkomolenému *brštl-* a kompozita *Berstgras* a *Berstkraut* s vysvětlením, že tyto rostliny po požití způsobují nadýmání dobytka; sloveso *bersten* znamená „praskat, pukat“. Pokud lze náš základ *bršt-* spojit s těmito výrazy, pak by se jednalo o pole patrně méně úrodná (DBW: Der digitale Grimm 2001).

Břehovská cesta

1. *cesta Brzehowska* (jos. katastr), *Břehovská cesta* (JV, VK).
2. Někdejší cesta, jež vedla z Malých Chrášťan od *Trávníků* na severní hráz rybníka *Nevděk* a dále do blízké obce Břehov.
3. Základem tohoto jména je apelativum *cesta*, blíže určené přívlastkem *Břehovská*, který byl utvořen příponou *-ská* z místního jména *Břehov*. Motivaci názvu představuje směr označované cesty (Matúšová a kol. 2009: 123).

Čtvrtě

1. *Na Sstwrty* (jos. katastr), *Na čtvrti* (pozem. arch; JV), *Čtvrtě* (JV, VK).
2. Rozsáhlé pole ležící jižně od vsi a západně od silnice, jež vede z Malých Chrášťan do Tupes.
3. Jméno vzniklo pluralizací apelativa *čtvrť*, „část celku vzniklá jeho rozdělením na čtyři stejné díly; čtvrtina“ (SSJČ 1989a: 265). Toto apelativum mělo rovněž význam „čtvrťlán, usedlost o 60–70 měrách výsevky“ (PSJČ 1937: 340). Pomístní jméno *Čtvrtě* tedy zřejmě označovalo pole rozdělené na čtyři díly.

Formanice

1. *Dechtarzka czesta* (jos. katastr), *Formanická* (kronika), *Formanice* (JV, VK).
2. Někdejší formanská cesta, jež vedla asi 100 metrů západně od vsi (kolem *Vítů křížku*) a pokračovala přes *Chráskej les* směrem na Tupesy a k rybníku Dehtáři.

Podle obecní kroniky jezdili po této cestě formani ve směru Linec – Praha (Koupal 1995: 31). Formanice byla rozorána v souvislosti s činností JZD v 50. letech 20. století.

3. Název byl utvořen příponou *-ice* z apelativa *forman*, „vozka, kočí, povozník“ (SSJČ 1989a: 511). Toto anoikononymum patří mezi pojmenování cest z obecných jmen osob, v tomto případě formanů, kteří po cestě jezdili (viz Olivová-Nezbedová 1995d: 317–318). Starší název *Dehtářská cesta* (dnes již neužívaný) byl motivován směrem k rybníku Dehtáři, kam tato cesta vedla.

Hájky

1. *Hagki* (jos. katastr), *Na hájkách* (kronika), *Hájek* (pozem. arch), *Hájky* (JV, VK).

2. Pole na východ od vsi, jež se nachází mezi porodnou prasnic a *Chrástanským rybníkem*, severně od polí *Podzahradky*.

3. Pomístní jméno vzniklo pluralizací apelativa *hájek*, jež bylo utvořeno jako zdrobnělina slova *háj* příponou *-ek*. Pozemek byl pojmenován podle někdejšího porostu, avšak dnes se již na označovaném místě žádný hájek nenachází.

Hlásenec (Hlásný rybník)

1. *Hlasenecz* (jos. katastr), *Hlasenec Teich* (císař. otisky), *Hlasenec* (kronika), *Hlásný rybník* (oficiální název na mapách), *Hlásenec* (název běžně užívaný všemi obyvateli Vlhav a Malých Chrást'an).

2. Rybník na západním okraji katastrálního území Malých Chrást'an, tvořící součást vlhavské rybníční soustavy.

3. Drahoslava Kálalová vykládá název rybníka podle stavby zvané *hláska*, a to na základě zápisu v tereziánském katastru (Kálalová 1987: 76). Tento zápis se však spíše vztahuje k vesnici *Hláska*, jež se nachází severozápadně od Malých Chrást'an. Je možné, že názvy *Hlásenec* a *Hláska* spolu souvisejí, ale rybník je od této vesnice dosti vzdálený. Proto jméno rybníka vykládám spíše z apelativa *hlásný*, „sloužící k hlášení“ (SSJČ 1989b: 36), „strážný, Wächter“ (Gebauer 1970a: 421), z něhož mohlo být utvořeno příponou *-ec*. *Hlásenec* leží na kraji

rybníční soustavy, a mohl tedy ohlašovat např. příchod povodně. I tento výklad je však pouze hypotetický.

Hlinavka

1. *Hlinavka* (JV; VK užívá název jako plurál).
2. Bývalý lom západně od rybníka *Nevděk*, v němž se získávala hlína na výrobu cihel (viz *Na cihelně*). Dnes již žádné pozůstatky lomu nejsou patrné.
3. Název vychází ze zaniklého apelativa **hlinavka*, „hlinná jáma“ (PSJČ 1937: 876). Dříve patřil mezi jména, jež označovala místa těžby hlíny (viz Matúšová 1995c: 418).

Chráskej les

1. *Chráskej les* (JV, VK).
2. Severovýchodní výběžek *Němčického lesa*, nacházející se na katastrálním území Malých Chrášťan západně od silnice, jež vede ze vsi do Tupes.
3. Základem dvouslovného názvu je apeltivum *les*, rozvíté přívlastkem *Chráskej*. Toto adjektivum vzniklo artikulačním zjednodušením a haplologií ze slova *chrášťanský*, jež se vztahuje k názvu vsi (viz též *Chráskej*, Heslová část – Vlhavy). Ve výsledném pomístním jménu je rovněž patrná obecněčeská diftongizace *y > ej* na konci slova. Název je motivován příslušností této části lesa na katastrální území Malých Chrášťan, jejichž obyvatelé zde vlastní jednotlivé pozemky.

Jarov

1. *Jarow* (jos. katastr), *Garow* (císař. otisky), *Járov* (kronika Vlhav), *Jarov* (mapy; název užívaný všemi obyvateli Vlhav a Malých Chrášťan).
2. Rozsáhlý les ležící jihovýchodně od Malých Chrášťan. Dříve patřil knížecímu rodu Schwarzenberků a po první světové válce byl rozprodáván obyvatelům okolních vesnic. Na katastrálním území Malých Chrášťan se nachází jen severní výběžek *Jarova*; většina lesní plochy patří do katastru obce Břehov.

Les byl založen po roce 1827, kdy proběhlo mapování ke stabilnímu katastru v obci Břehov, protože vzniklé mapy na místě současného lesa zakreslují louky.¹⁵ Dnešní výběžek *Jarova* na katastru Malých Chrášťan byl do té doby vlhlavským obecním pastvištěm, jak je uvedeno v josefském katastru a znázorněno na mapách stabilního katastru. Jméno *Jarov* tedy původně označovalo louky či pastviště a poté bylo přeneseno na les založený na jejich místě.

3. Výklad tohoto anoikonyma není jednoznačný. Přípona *-ov* naznačuje jeho vznik z osobního jména, např. ze jmen *Jara* či *Jaro*, jež představují hypokoristika k antroponymům *Jaroslav* a *Jaromír* (PSJČ 1937: 1169, 1171). V Čechách se rovněž nacházejí tři vesnice jménem *Jarov*, přičemž Antonín Profous vysvětluje, že „všechna místní jména *Jarov* vznikla přesmykem souhlásek z *Rájov* = *Rájův dvůr*“ (Profous 1949: 105). Naopak musíme vyloučit možnost utvoření z adjektiva *jarý*, „mladý, svěží, bujarý“ (PSJČ 1937: 1172), protože tento význam je novodobý a poprvé se objevuje až v Rukopise královédvorském (Machek 1997: 217), kdy již pastviště jménem *Jarov* existovalo. Nabízejí se tedy nejméně dva výklady tohoto anoikonyma.

K Němčicům

1. *K Němčicům* (pozem. arch; JV, VK).
2. Pole ležící mezi *Vítů vrškem* a oblastí *Za Hlásencem*. Vedla tudy cesta z Malých Chrášťan do Němčic (viz *Kostelní cesty*).
3. Předložkové anoikonymum vzniklo ze spojení předložky *k* a místního jména *Němčice* ve 3. pádě. Název je motivován polohou směrem k blízké vsi Němčice.

Kalců křížek

1. *Kalců křížek* (JV, VK).

¹⁵ viz *Císařské povinné otisky stabilního katastru Čech (1824–1843). 0548–1 Břehov* [on-line]. [citováno 4. 5. 2011]. Dostupné z <<http://deskove-hry.110mb.com/cisarske-otisky.php?zem=c&katastr=0548-1>>.

2. Křížek u silnice vedoucí z Malých Chrášťan do Vlhav, jenž stojí přímo na hranici katastrálních území obou vesnic. Byl postaven rodinou *Kalců* (1. pád *Kadlec*), což je dnes jméno po chalupě pro rodinu Vondráškových.

3. Základem dvouslovného pomístního jména je apelativum *křížek*, jež bylo utvořeno jako zdobnělina slova *kříž* příponou *-ek*. Tento základ je blíže určen plurálovým genitivním tvarem rodinného jména *Kalců* (typ *Kadleci*, *Kadleců*), které je zde na místě adjektiva přivlastňovacího. Křížek byl nazván podle rodiny, která jej postavila.

Klín

1. *Klín* (pozem. arch; JV, VK).

2. Jedno ze tří polí v oblasti *Za Hlásencem*, jež se nachází nejbližší ke vsi. Zasahuje sem jižní cíp *Hlásného rybníka*, a pole má tedy tvar klínu.

3. Název vznikl z apelativa *klín* a znamená „prostorový nebo plošný útvar připomínající tvarem klín“ (SSJČ 1989b: 326). Jedná se o typické metaforické pojmenování podle tvaru pozemku.

Klínek

1. *Klín* (jos. katastr), *Klínek* (JV, VK), *Vítů klínek* (VK), *Na klínku* (VK).

2. Pole, jež patřilo rodině *Vítů*, což je dnes jméno po chalupě pro rodinu Klímových. Nacházelo se v klínovitém cípu mezi *Formanicí* a cestou, která vedla z Malých Chrášťan do Němčic (viz *Kostelní cesty*).

3. Jméno vzniklo z apelativa *klínek*, jež představuje zdobnělinu utvořenou příponou *-ek* ze substantiva *klín* (viz předchozí heslo). Deminutivum *klínek* často označovalo „pole cípového tvaru“ (PSJČ 1938: 141).

Knížecí (Knížecí rybník)

1. Dříve byl označován jako *Pišťínský rybník* – *Pisstinskeg Ribnik* (jos. katastr), *Pischtiner Teich* (císař. otisky). Dnes se nazývá *Knížecí rybník* (oficiálně na mapách), hovorově *Knížecí* (název běžně užívají všichni obyvatelé Vlhav a Malých Chrášťan). Původní jméno již dnešní pamětníci neznají.

2. Rybník na severovýchodním okraji katastrálního území Malých Chrášťan, tvořící součást vhlavské rybníční soustavy.

3. Pomístní jméno vzniklo z apelativa *knížecí*, jež představuje druhově přivlastňovací adjektivum utvořené příponou *-cí* od podstatného jména *kníže*. Tento název se vztahuje k tomu, že rybník dříve patřil knížecímu rodu Schwarzenberků. Původní jméno *Pišťínský rybník* bylo motivováno polohou směrem k sousední obci Pištín.

Kostelní cesty

1. *Kostelní cesty* (FŠ, VK), „*Vihlavská a Chrášťanská cesta*“ (MP).

2. Cesty, jež vedly z Vhlav a Malých Chrášťan do sousedních Němčic, kam chodili vesničané do školy a do kostela. *Vihlavská cesta* procházela kolem *Hlásného rybníka*, zatímco *Chrášťanská cesta* vedla ze vsi kolem *Vitů křížku*. Obě směřovaly souběžně podél *Němčického lesa* a teprve u jihozápadního okraje dnešního vhlavského katastru se spojovaly. Část *Chrášťanské cesty* (až k *Hlásnému rybníku*) se zachovala dodnes.

3. Základem dvouslovného názvu je apelativum *cesty* v množném čísle, které je rozvíjeno přívlastkem *kostelní*. Toto přivlastňovací adjektivum bylo utvořeno příponou *-ní* ze substantiva *kostel*. Motivací pomístního jména představuje směr k němčickému kostelu sv. Mikuláše, kam označované cesty vedly.

Kruntík

1. *Kruntík* (JV, VK), *Kruntíček* (VK).

2. Malé pole u jižního okraje vsi, nacházející se jižně od cesty, jež vede z Malých Chrášťan k *Vitů křížku* (viz *Kostelní cesty*).

3. Název byl utvořen příponou *-ík* jako zdobnělina apelativa **krunt*, které představovalo výslovnostní variantu přejatého slova *grunt* (Gebauer 1970a: 395) s významem „selský statek; půda, pozemek“ (SSJČ 1989a: 552). *Kruntík* byl tedy pojmenován podle nevelké rozlohy pole či příslušného statku.

Luka

1. *Luka* (VK).
2. Jedno z polí v oblasti *Velkých luk*, jež se nacházelo uprostřed tohoto rozsáhlého pozemku (mezi *Trávníky* a *Palouky*).
3. Pomístní jméno vzniklo z pomnožného apelativa *luka* a jeho motivace vychází z někdejšího porostu na místě současného pole.

Mezicesty

1. *Mezicestičky* (pozem. arch), *Mezicesty* (JV, VK).
2. Louka severně od porodny prasnic na okraji vsi, odkud dříve vedla cesta do Vlhav přes pole *Potuží*.
3. Název vznikl z akuzativního předložkového spojení *mezi cesty* a u zdejších obyvatel se vžil v jednoslovné podobě, což dokládá i zdrobnělina *Mezicestičky* (viz Harvalík 2000: 63–96). Jméno je motivováno umístěním pozemku mezi silnicí a bývalou cestou vedoucí přes *Potuží*.

Močidla

1. *Za Moczidly* (jos. katastr), *Za močidly* (kronika, pozem. arch, soupis), *Močidla* (kat. mapy JH, top. mapa; JH, JV, VK).
2. Rozsáhlé pole nacházející se východně od stoky, jež vede z *Lesného* do *Chrástanského rybníka*. Pamětníci se shodují na tom, že toto pole bývá kvůli blízkosti *Lesného rybníka* velmi mokré. Podle Josefa Vondráška se zde dříve máčel len.
3. Pomístní jméno vzniklo pluralizací apelativa *močidlo*, „louže, močál; místo zařízené na máčení lnu nebo konopí“ (SSJČ 1989a: 114). Motivací názvu tedy byla buď mokrá půda, nebo využití místa k máčení lnu.

Na cihelně

1. *Na cihelně* (JV, VK).

2. Pole mezi někdejší *Břehovskou cestou* a silnicí vedoucí z Malých Chrášťan do Tupes. Dnes se zde nachází první velký sloup elektrického napětí jižně od vsi. Dříve na tomto místě stávala cihelna patřící rodině *Lojdu* (dnes jméno po chalupě pro rodinu Reitingеровých) a vyráběly se zde cihly z hlíny vytěžené v nedalekém lomu (viz *Hlinavka*). V 50. letech 20. století byla cihelna zbourána.

3. Předložkový název je tvořen předložkou *na* a 6. pádem apelatíva *cihelna*. Pozemek byl pojmenován podle cihelny, která se zde nacházela.

Na Světlíkú

1. *Na Světlíkú* (JV, VK).

2. Pole ležící nad *Vítú vrškem* a západně od *Vítú křížku*. Patřilo rodině Plojharových, kteří se po chalupě nazývají *Světlíkú*.

3. Předložkové pomístní jméno vzniklo spojením předložky *na* a příjmení *Světlík*, které se zde vyskytuje jako genitivní tvar rodinného jména zakončený na *-ú* a má funkci přivlastňovacího adjektiva. Celý název by měl znít „*Na Světlíkú poli*“. Motivací jména představuje vlastnictví pozemku.

Na širokým

1. *Na širokým* (JV, VK), *Ševců širokej* (JV, VK).

2. Široké pole jižně od *Klínku*, mezi někdejší *Formanicí* a cestou do Němčic (viz *Kostelní cesty*). Patřilo rodině Ševcových.

3. Předložkový název se skládá z předložky *na* a zpodstatnělého adjektiva *široký* v 6. pádě. Celé jméno by mělo znít „*Na širokým poli*“. Pozemek byl pojmenován podle velké rozlohy do šířky.

Nadzahradky

1. *Nadzahradky* (JV, VK).

2. Louka mezi východním okrajem vsi a *Chrášťanským rybníkem*. Má menší rozlohu a nachází se blíže ke vsi než pole zvané *Podzahradky*.

3. Pomístní jméno vzniklo z akuzativního předložkového spojení *nad zahrádky* a dnes se chápe jako jednoslovný výraz (viz Harvalík 2000: 63–96). Výsledná podoba názvu byla vytvořena zkrácením kmenové samohlásky *á*. Jméno je motivováno polohou pozemku blízko sadů a zahrad za návesními domy.

Nedvěk (Nevděk)

1. *Nedwiek* (jos. katastr), *Nevděk* (kronika; oficiální název na mapách), *Nedvěk* (JH, JV, VK).

2. Rybník nacházející se na jižním okraji katastrálního území Malých Chrášťan, mezi *Tupeským* a *Lesným rybníkem*.

3. Jméno rybníka vzniklo z apelativa *nevděk*, „nedostatek vděčnosti za prokázané dobro“ (SSJČ 1989c: 354). Mluvená podoba jména byla utvořena nesyntémovou metatezí souhlásek (*vd > dv*). Drahoslava Kálalová vykládá název z nedostatečného výnosu ryb (Kálalová 1987: 78). Pamětníci oproti tomu spojují vznik jména s místní pověstí, podle níž rybník patřil vsi, ale chtěla jej získat vrchnost. Uzavřela tedy s vesničany smlouvu, na jejímž základě rybník dostala a Chrášťanům měla místo něj poskytovat ryby z vlastních zdrojů. Vesničané však nevěděli, že byla smlouva uzavřena pouze na rok, a tak rybník zůstal v majetku vrchnosti a Chrášťany „sklidily nevděk“. Nabízejí se tedy dva výklady tohoto jména – podle výnosu rybníka, nebo podle pověsti.

Palouk / Palouky

1. *Palouk* (pozem. arch; JV), *Palouky* (VK).

2. Jedno z polí v oblasti *Velkých luk*. Podle Václava Klímy se nacházelo nejvýchodněji, tedy na místě dnešní čističky u *Chrášťanského rybníka*. Josef Vondrášek oproti tomu umísťuje „*Palouk*“ jižním směrem, blíže k *Lesnému rybníku*. Je tedy možné, že jména *Palouk* a *Palouky* označují dva různé objekty.

3. Pomístní jméno vzniklo z apelativa *palouk* a jeho varianta *Palouky* byla utvořena pluralizací. Podle StěS původně slovo *palouk* znamenalo „menší travnatý pozemek horší jakosti (s křovím)“. Pozemek se nazývá podle luk, které se zde dříve nacházely.

Písčítý

1. *Písčítej* (pozem. arch), *Písčítý* (JV, VK), *Na písčítej* (JV).
2. Jedna z luk v oblasti *Zajarovy*, jež se nachází nejbližší ke vsi. Dříve zde bývalo pole, na němž se podle Václava Klímy získával písek.
3. Název je tvořen zpodstatněným jakostním adjektivem *písčítý*, jež se vyznačuje obecněčeským úžením *é > í* na konci slova (celý název by měl znít „*Písčítý pole*“). Motivaci jména představuje složení půdy na označovaném místě.

Pod Břehovskou cestou

1. *Pod cestou* (kronika), *Pod Břehovskou cestou* (pozem. arch; JV, VK).
2. Pole mezi někdejší *Břehovskou cestou* a západním okrajem *Lesného rybníka*. Větší část jeho plochy již náleží do katastrálního území Břehov.
3. Předložkový název se skládá z předložky *pod* a pomístního jména *Břehovská cesta* (viz příslušné heslo) v 7. pádě. Předložka *pod* udává polohu označovaného pozemku vzhledem k této cestě.

Pod porodnou

1. *Pod porodnou* (soupis; JV, VK).
2. Název JZD označující totéž místo jako jméno *Hájky* (viz příslušné heslo).
3. Předložkové pomístní jméno vzniklo spojením předložky *pod* a 7. pádu apelativa *porodna*, „stáj, kde se rodí selata“ (SSJČ 1989d: 291). Pozemek byl pojmenován podle porodny prasnic, která se na tomto místě nachází.

Pod vrchy

1. *Pod vrchy* (jos. katastr; JV, VK).
2. Pole ležící mezi *Vítů vrškem* a jihovýchodním okrajem *Hlásného rybníka*, severně od pozemku *K Němčicům*.
3. Předložkový název je složen z předložky *pod* a apelativa *vrch* v 7. pádě plurálu. Motivaci jména představuje poloha pozemku pod *Vítů vrškem*.

Podzahradky

1. *Podzahradki* (císař. otisky), *Pod zahrádky* (kronika, pozem. arch), *Pod zahrady* (pozem. arch), *Pod zahradky* (pozem. arch), *Podzahradky* (soupis; JV, VK).
2. Pole mezi východním okrajem vsi a *Chrástánským rybníkem*. Má větší rozlohu a nachází se dále od vsi než louka zvaná *Nadzahradky*.
3. Pomístní jméno vzniklo z akuzativního předložkového spojení *pod zahrádky* a dnes se chápe jako jednoslovný výraz (viz Harvalík 2000: 63–96). Výsledná podoba názvu byla vytvořena zkrácením kmenové samohlásky *á*. Pozemek je pojmenován podle své polohy v blízkosti zahrad za návesními domy.

Potuží

viz Heslová část – Vlhlavy

Prostřední (1)

1. *Prostřední* (pozem. arch; JV, VK).
2. Jedno ze tří polí v oblasti *Za Hlásencem*, které se nachází uprostřed (mezi poli *Zadním* a *Klínem*).
3. Název je tvořen zpodstatněným adjektivem *prostřední* a jeho motivace vychází z polohy pozemku uprostřed polí.

Prostřední (2)

1. *Prostřední* (pozem. arch; JV, VK).
2. Jedna z luk v oblasti *Zajarovy*, která leží uprostřed (mezi někdejšími poli *Písčítým* a *Širokým*).
3. Pomístní jméno je utvořeno i motivováno stejně jako v předchozím případě.

Průhonek

1. *Pruhon* (jos. katastr), *U průhonka* (pozem. arch), *Průhonek* (JV, VK).

2. Pole ležící jihozápadně od oblasti *Velkých luk*, mezi hrází *Lesného rybníka* a silnicí, jež vede z Malých Chrášťan do Tupes. Dříve se tudy proháněl dobytek na pastvu.

3. Název byl utvořen příponou *-ek* jako zdobnělina apelativa *průhon*, „pruh mezi poli (řidčeji cesta) vedoucí z obce, kudy se honí (prohání) dobytek na pastvu“ (SSJČ 1989d: 506; StčS uvádí totéž). Pole bylo pojmenováno podle svého účelu k prohánění dobytka.

Přední Lesná

1. *K Lesnimu* (jos. katastr), *U lesného* (kronika), *Lesný proti hrázi* (pozem. arch), *Lesná* (soupis, top. mapa), *Přední Lesná* (JV, VK).

2. Jedno z polí západně od *Lesného rybníka*, mezi někdejší *Břehovskou cestou* a silnicí vedoucí do Tupes. Nachází se na úrovni dnešní cesty směřující na hráz *Lesného rybníka*, tedy blíže ke vsi než pole *Zadní Lesná*.

3. Základem pomístního jména je zpodstatnělé adjektivum *Lesná*, které vzniklo jako femininum z názvu *Lesného rybníka*. Toto adjektivum je blíže určeno přívlastkem *přední*, který vyjadřuje polohu pozemku vzhledem ke vsi.

Přední Nedvěk

1. *U nedvěka* (kronika, pozem. arch), *U Nevděka* (kat. mapy JH), *Přední Nedvěk* (JV, VK).

2. Jedno z polí severozápadně od rybníka *Nevděk*, mezi někdejší *Břehovskou cestou* a silnicí vedoucí do Tupes. Nachází se na úrovni *Šťastnejch* a *Ševců lesíka*, tedy blíže ke vsi než pole *Zadní Nedvěk*.

3. Dvouslovný název je tvořen adjektivem *přední* a pomístním jménem *Nedvěk* (viz příslušné heslo). Celý název vyjadřuje polohu pozemku u označovaného rybníka, a to vzhledem ke vsi (oproti *Zadnímu Nedvěku*).

Sirky

1. *Na sirce* (kronika), *Sirka* (pozem. arch, top. mapa; VK užívá název jako plurál), *Sirky* (JV, VK), *Na sirkách* (VK).

2. Označení JZD pro část polí v oblasti *Velkých luk*, a sice od druhého velkého sloupu elektrického napětí jižně od vsi až po severní okraj pole *Přední Lesná*. Nacházely se zde velice úzké pozemky.

3. Pomístní jméno vzniklo pluralizací apelativa *sirka*, které se užívá též v přirovnání „je tenká jako sirka“ (SSJČ 1989e: 333). Pole byla pojmenována metaforicky podle svého úzkého tvaru, jenž připomíná sirky.

Skalice

1. *Na Skalicze* (jos. katastr), *Na skalici* (kronika; JH), *Skalice* (soupis, kat. mapy JH, top. mapa; JV, VK).

2. Pole ležící na západ od silnice, jež vede z Malých Chrášťan do Tupes. Začínalo na mírném návrší jižně od pole *Čtvrtě* a pokračovalo až k *Chráskému lesu*. Dříve tudy procházela cesta *Formanice*. Podle pamětníků i údajů v soupisu pomístních jmen je toto pole velmi kamenité.

3. Podobně jako četná místní jména *Skalice* vznikl i tento název ze zdrobnělého apelativa *skalice*, jež mělo význam „menší skála“ (Profous – Svoboda 1957: 68). V případě tohoto pole není jméno motivováno blízkostí žádné skály, ale složením půdy, jež byla v těchto místech značně kamenitá.

Studánek

1. *Studancze* (jos. katastr), *Studánce* (kronika), *Studánek* (pozem. arch), *Studánek* (JV, VK; užíváno jako maskulinum), *Na studánku* (JV).

2. Pole ležící jižně od cesty, jež vedla z Malých Chrášťan do Němčic (viz *Kostelní cesty*). Nacházelo se mezi poli *Na širokém* a *Bezkoutí*. Podle Václava Klímy zde dříve stávala studánka s čistou vodou.

3. Pomístní jméno bylo utvořeno z apelativa *studánka*, „povrchový pramen vody“ (SSJČ 1989e: 588), a sice přechodem k mužskému rodu. Tvary *Studánek* i *Studánek* jsou v české anoikonymii doloženy právě v jižních Čechách (Matúšová 1995a: 121–125). Pole se nazývá podle studánky, která se zde nacházela.

Ševců lesík

1. *Ševců lesík* (VK).
2. Jižní část výběžku *Chráského lesa*, který se nachází východně od silnice vedoucí do Tupes. Tento pozemek patřil rodině *Ševců* (dnes jméno po chalupě pro obyvatele usedlosti č. 5) a byl oddělen lesní stezkou od severní části, již vlastnila rodina *Šťastných* (viz *Šťastnejch lesík*).
3. Základem dvouslovného jména je apelativum *lesík*, které bylo utvořeno příponou *-ík* jako zdrobnělina substantiva *les*. Tento základ je blíže určen genitivním tvarem rodinného jména *Ševců*, jež zde zastupuje adjektivum přivlastňovací. Lesík byl nazván podle svých majitelů.

Široký

1. *Široký* (pozem. arch; JV, VK), *Širokej* (JV).
2. Jedna z luk na místě dřívějšího pole v oblasti *Zajarovy*, která se nachází západně od stoky vedoucí z rybníka *Medenice* do *Knížecího*.
3. Pomístní jméno je tvořeno zpodstatnělým adjektivem *široký* a jeho motivace vychází z velké rozlohy označovaného pozemku do šířky.

Šťastnejch lesík

1. *Šťastnejch lesík* (VK).
2. Severní část výběžku *Chráského lesa*, který se nachází východně od silnice vedoucí do Tupes. Tento pozemek patřil rodině *Šťastných* (dnes jméno po chalupě pro obyvatele usedlosti č. 4) a byl oddělen lesní stezkou od jižní části, kterou vlastnila rodina *Ševcových* (viz *Ševců lesík*).
3. Dvouslovný název se skládá z apelativa *lesík*, jež bylo utvořeno příponou *-ík* jako zdrobnělina substantiva *les*, a z genitivu plurálu adjektivního tvaru rodinného jména *Šťastnejch*. Tento genitivní tvar rodinného jména se vyznačuje obecněčeskou diftongizací *ý > ej* v koncovce nepřímého pádu. Lesík byl pojmenován podle svých majitelů.

Trávníky

1. *Trawniki Kalczowi* (jos. katastr), *Travniki* (císař. otisky), *Trávník* (pozem. arch), *Trávníky* (JV, VK).
2. Jedno z polí v oblasti *Velkých luk*, jež se nacházelo nejbližší ke vsi. Na severozápadním okraji tohoto pole dnes stojí novostavba patřící rodině Vondráškových.
3. Pomístní jméno vzniklo pluralizací apelativa *trávník* a bylo motivováno někdejší travnatým porostem v této části *Velkých luk*.

U Břehovské cesty

1. *U břehowzki cesti* (císař. otisky), *U Břehovské cesty* (pozem. arch, kat. mapa), *U Břehovské cesty* (JV).
2. Zalesněný pozemek mezi rybníkem *Nevděkem* a silnicí, jež vede z Malých Chrást'an do Tupes. Po hrázi *Nevděka* dříve vedla *Břehovská cesta*. Část tohoto pozemku již náleží do katastrálního území Břehov.
3. Předložkový název se skládá z předložky *u* a pomístního jména *Břehovská cesta* (viz příslušné heslo) ve 2. pádě. V přívlastku *Břehovská* došlo k obecněčeskému úženi *é > í* na konci slova. Předložka *u* vyjadřuje polohu označovaného pozemku vzhledem k této cestě.

U kovářů zátočiny

1. *U kovářů zátočiny* (JV, VK).
2. Bývalá louka na místě dnešní čističky východně od vsi, poblíž *Chrást'anského rybníka*. Dříve patřila obecnímu kováři Sýkorovi.
3. Víceslovný název je tvořen předložkou *u* a 2. pádem apelativa *zátočina*, „místo, kde se vodní tok zatáčí; zátočina potoka, řeky; řidčeji zátočina cesty“ (SSJČ 1989h: 203). Tento základ je blíže určen plurálovým genitivním tvarem apelativa *kovářů*, které zde zastupuje adjektivum přívlastňovací. Louka mohla být pojmenována buď podle blízké zátočiny *Chrást'anského rybníka*, nebo podle cesty vedoucí ze vsi, jež se zde zatáčí a pokračuje do *Jarova*.

U křížku

1. *U křížku* (pozem. arch; JV).
2. Pole u silnice vedoucí z Malých Chrášťan do Vlhav, kde stojí *Kalcův křížek* (viz příslušné heslo). Nachází se na hranici katastrálních území obou vesnic.
3. Předložkové jméno se skládá z předložky *u* a 2. pádu apelativa *křížek*, které bylo utvořeno příponou *-ek* jako zdobnělina substantiva *kříž*. Pozemek je nazýván podle křížku, který zde stojí.

U křoví

1. *U křoví* (kronika, pozem. arch; JV, VK).
2. Jedno z polí v oblasti *Močidel*, které se nacházelo u východního okraje stoky, jež vede z *Lesného* do *Chrášťanského rybníka*.
3. Předložkový název vznikl spojením předložky *u* a 2. pádu apelativa *křoví*. Motivaci jména představuje někdejší křovinatý porost na daném místě.

Velký louky

1. *Velká louka* (pozem. arch), *Velká* (soupis), *Velké louky* (kat. mapy JH), *Velký* (VK), *Velký louky* (JV).
2. Rozsáhlá pole na místě někdejších luk jihovýchodně od vsi. Nacházejí se mezi bývalou *Břehovskou cestou* a stokou, jež vede z *Lesného* do *Chrášťanského rybníka*. *Velký louky* zahrnovaly tři pozemky, které se nazývaly *Palouky*, *Luka* a *Trávníky* (viz příslušná hesla).
3. Základem dvouslovného jména je apellativum *louky* v množném čísle, které je blíže určeno přívlastkem *velký*. Toto adjektivum se vyznačuje obecněčeským úžením *é > í* na konci slova (spisovný název by zněl *Velké louky*). Pozemek byl pojmenován podle velké rozlohy někdejších luk.

Vítů křížek

1. *Vítů křížek* (JV, VK).

2. Křížek stojící na rozcestí západně od vsi, kde se protínala *Formanice* s cestou, jež vedla kolem *Hlásného rybníka* do Němčic (viz *Kostelní cesty*). Křížek byl postaven rodinou *Vítů*, což je dnes jméno po chalupě pro rodinu Klímových.

3. Dvouslovný název se skládá z apelativa *křížek*, které bylo utvořeno příponou *-ek* jako zdvojnásobení substantiva *kříž*, a z genitivního tvaru rodinného jména *Vítů*. Křížek byl nazván podle rodiny, která jej postavila.

Vítů lom

1. *Na lomu* (pozem. arch), *Vítů lom* (JV, VK).

2. Někdejší lom na kámen, který se nacházel na *Vítů vršku*. Podle obecní kroniky zde byl roku 1914 dobýván materiál na stavbu silnice vedoucí přes Malé Chrástany (Koupal 1995: 30). Dnes již pozůstatky lomu nejsou patrné.

3. Základem pomístního jména je apellativum *lom*, označující „místo, kde se láme užitkový kámen“ (SSJČ 1989b: 575). Tento základ je blíže určen genitivním tvarem rodinného jména *Vítů*. Lom byl pojmenován podle rodiny, která jej vlastnila.

Vítů vršek

1. *Vítů vršek* (kronika; JH, JV, VK), *Vršek* (pozem. arch), *Vítových vršek* (kat. mapy JH), *Na Vítů vršku* (VK).

2. Pole na mírném návrší jihozápadně od vsi, kudy procházela cesta vedoucí kolem *Hlásného rybníka* do Němčic (viz *Kostelní cesty*). Patřilo rodině *Vítů*, což je dnes jméno po chalupě pro rodinu Klímových.

3. Dvouslovné jméno je tvořeno apellativem *vršek* a rodinným jménem *Vítů* v genitivu plurálu. Apellativum *vršek* představuje zdvojnásobení substantiva *vrch*, utvořenou pomocí přípony *-ek* s alternací *ch* > *š*. Název byl motivován vlastnictvím pozemku na příslušném návrší.

Za Hlásencem

1. *Za Hlasenczem* (jos. katastr), *Za Hlásencem* (císař. otisky, kronika), *Za Hlásencem* (pozem. arch, soupis; JV, VK).

2. Rozsáhlá pole mezi jižním okrajem *Hlásného rybníka* a cestami, jež vedly z Vhlav a Malých Chrášťan do Němčic (viz *Kostelní cesty*). Nacházely se zde tři pozemky, které se nazývaly *Klín*, *Prostřední* a *Zadní* (viz příslušná hesla).

3. Předložkový název se skládá z předložky *za* a pomístního jména *Hlásenec* (viz příslušné heslo) v 7. pádě. Předložka *za* vyjadřuje polohu označovaných polí vzhledem k příslušnému rybníku.

Za humnama

1. *Za humny* (jos. katastr, pozem. arch, kat. mapa), *Za humni* (císař. otisky), *Za humnama* (JV, VK).

2. Pole ležící mezi západním okrajem vsi a někdejší *Formanicí*. V katastrální mapě je název *Za humny* uveden na jiném místě, a sice severovýchodně od vsi, kde pamětníci používají jména *Hájky* a *Potuží*.

3. Pomístní jméno je tvořeno předložkou *za* a 7. pádem pomnožného substantiva *humna*, „pozemek za stodolou venkovské usedlosti“ (SSJČ 1989b: 111). Toto apelativum má obecněčeskou univerzální koncovku *-(a)ma* v 7. pádě. Název byl motivován polohou polí za stodolami statků na západní straně návsi.

Za Lojdů

1. *Za Lojdů* (pozem. arch; JV, VK).

2. Pole ležící mezi *Kalců křížkem* a severozápadním okrajem vsi, kde vlastnila poslední usedlost rodina *Lojdů* (dnes jméno po chalupě pro rodinu Reitingеровých). Toto pole se nacházelo jižně od silnice, jež vede z Malých Chrášťan do Vhlav.

3. Jméno vzniklo spojením předložky *za* a genitivního tvaru rodinného jména *Lojdů*, které zde má funkci přivlastňovacího adjektiva. Předložkové spojení je v 7. pádě a celý název by měl znít „*Za Lojdů pozemkem*“. Pole bylo pojmenováno podle polohy za usedlostí, kterou vlastnila příslušná rodina.

Za sady

1. *Za sady* (kronika; JV), *Za sadama* (VK).

2. Název JZD označující totéž místo jako jméno *Za humnama* (viz příslušné heslo).

3. Předložkové jméno se skládá z předložky *za* a 7. pádu apelativa *sad* v množném čísle. Název je dán polohou označovaného pole za sady domů na západní straně návsi. Mezi obyvateli se jméno běžně nepoužívá, a proto nedochází důsledně k obecněčeské změně koncovky 7. pádu na univerzální *-(a)ma*, které bychom zde očekávali.

Zadní (1)

1. *Zadní* (pozem. arch; JV, VK), *Na zadních* (JV).

2. Jedno ze tří polí v oblasti *Za Hlásencem*, jež se nachází na západním okraji katastrálního území Malých Chrástůan, a tedy nejdále od vsi.

3. Název je tvořen zpodstatnělým adjektivem *zadní* a jeho motivaci představuje poloha pole vzhledem ke vsi i k ostatním polím v příslušné oblasti.

Zadní (2)

1. *Zadní* (pozem. arch; JV, VK).

2. Pole v oblasti *Zajarovy*, které se nachází východně od stoky vedoucí z rybníka *Medenice* do *Knížecího*, a tedy nejdále od vsi.

3. Pomístní jméno je utvořeno i motivováno stejně jako v předchozím případě.

Zadní Lesná

1. *K Lesnimu* (jos. katastr), *U lesného* (kronika), *Lesný vzadu* (pozem. arch), *Lesná* (soupis, top. mapa), *Zadní Lesná* (JV, VK).

2. Jedno z polí západně od *Lesného rybníka*, mezi někdejší *Břehovskou cestou* a silnicí vedoucí do Tupes. Nachází se jižně od dnešní cesty směřující na hráz *Lesného rybníka*, tedy dále od vsi než pole *Přední Lesná*.

3. Základem pomístního jména je zpodstatnělé adjektivum *Lesná*, které vzniklo jako femininum z názvu *Lesného rybníka*. Toto adjektivum je blíže určeno přívlastkem *zadní*, který vyjadřuje polohu pozemku vzhledem ke vsi.

Zadní Nedvěk

1. *U nedvěka* (kronika, pozem. arch), *U Nevděka* (kat. mapy JH), *Zadní Nedvěk* (JV, VK).
2. Jedno z polí severozápadně od rybníka *Nevděk*, mezi někdejší *Břehovskou cestou* a silnicí vedoucí do Tupes. Nachází se jihovýchodně od *Šťastnejch* a *Ševců lesíka*, tedy dále od vsi než pole *Přední Nedvěk*.
3. Dvouslovný název je tvořen adjektivem *zadní* a pomístním jménem *Nedvěk* (viz příslušné heslo). Celý název vyjadřuje polohu pozemku u označovaného rybníka, a to vzhledem ke vsi (oproti *Přednímu Nedvěku*).

Zajarovy

1. *Za Garow* (jos. katastr), *Zajorow* (císař. otisky), *Zajárov* (pozem. arch), *Za jarovy* (soupis), *Zajorov* (kat. mapa), *Za Jarovem* (kat. mapy JH, top. mapa), *Zajarovy* (JV, VK). Obecní kronika označuje rybníky na katastrálním území Malých Chrášťan jako „*Za jarovy rybníky*“.
2. Rozsáhlé louky a pole mezi jižním okrajem *Knížecího rybníka* a výběžkem lesa *Jarova*, který zasahuje na katastrální území Malých Chrášťan. Nacházejí se zde čtyři pozemky, nesoucí názvy *Písčítý*, *Prostřední*, *Široký* a *Zadní* (viz příslušná hesla).
3. Pomístní jméno vzniklo z předložkového spojení „*za Jarov*“, které je tvořeno předložkou *za* a pomístním jménem *Jarov* (viz příslušné heslo) ve 4. pádě. Výsledný název je v množném čísle a chápe se jako jednoslovný výraz. Motivaci jména představuje poloha pozemků za příslušným lesem vzhledem ke vsi.

5. Klasifikace pomístních jmen

V této kapitole předkládám tři způsoby třídění, jimž byla sebraná pomístní jména podrobena. Nejprve je uvedena klasifikace strukturní, jež si všímá formální stránky jmen, následuje významové třídění a vztahověmodelová analýza.

5. 1 Strukturní třídění

První způsob klasifikace vychází ze systematiky, jež byla přijata pro výklad anoikonym ve vznikajícím *Slovníku pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku* (Šrámek 2010: 42–43). Základem této klasifikace je rozdělení jmen na deapelativa a depropria, tedy podle toho, zda vznikla ze jmen obecných, nebo vlastních. Vnitřní členění má totožnou podobu pro obě skupiny názvů. Jména jsou rozdělena na jednoslovná, u nichž si všímáme slovotvorného utvoření, a jména dvou- a víceslovná, u nichž zohledňujeme, o jaké spojení se jedná (předložkové, přívlastkové apod.). Při slovotvorném rozboru uplatňuji synchronní hledisko.

Soubor pomístních jmen tvoří celkem 129 názvů, z nichž 5 jmen se navíc opakuje. V uvedených statistikách započítávám každé z nich dvakrát, takže celkový součet jmen poté činí 134. Do strukturního třídění nebyla zahrnuta 3 nejasná jména, a sice *Brštlajdy*, *Hlásenec* a *Potuží*. Ze zbylých 131 anoikonym je celkem 81 názvů deapelativních a 50 depropriálních. Mezi jmény odvozenými z apelativ tvoří nejpočetnější skupinu jednoslovná jména utvořená sufixací (36 názvů) a dvouslovná jména předložková (24). Z depropriálních názvů se nejvíce uplatňují dvouslovná spojení v podobě neshodného přívlastku a určovaného jména (15), shodného přívlastku a určovaného jména (13) a předložkového spojení (12). Zajímavé je, že v celém souboru nenajdeme žádnou složeninu ani větné jméno.

A. DEAPELATIVA

I. a jednoslovná nederivovaná: *Dlouhý, Jezero, Klín, Malej, Ostrov, Široký* (2x).

I. b jednoslovná derivovaná:

sufixálně (konverzně):

sg.: *Formanice, Hlinavka, Hůrka, Klínek, Knížecí, Krajina, Kruntík, Kuchyňka, Lísek, Loviště, Pančák, Píscitý, Prostřední (2x), Průhon, Průhonek, Skalice, Studánek, Štičí, Zadní (2x), Žabinec.*

pl.: *Čtvrť, Hájky, Lišky, Luka, Močidla, Padělky, Palouky (2x), Pěšiny, Placiny, Sirky, Trávníky, Vohnišťata, Výměnky.*

prefixálně: *Nedvěk.*

prefixálně–sufixálně (prefixálně–konverzně): *Bezkoutí, Mezicesty (2x), Nadzahrádky, Podzahrádky.*

I. c komponovaná.

II. dvou- a víceslovná (syntagmatická spojení):

prepoziční: *K transformátoru, Mezi rybníky, Na cihelně, Na bábino, Na dlouhejch, Na klínek, Na ohradách, Na širokým, Pod jámou, Pod lesem, Pod porodnou, Pod strouhou, Pod vrchy, U kříže, U křížku, U křoví, U poutrubí, U splavu, Za bejčák, Za humnama, Za lomem, Za rybníkem, Za sadama, Za sady.*

atributivní (shodně): *Dlouhá louka, Kostelní cesty, Kovářská louka, Kovářský pole, Široká louka, Velký louky.*

atributivní (neshodně).

rozvinuté struktury: *U kovářů zátočiny, Za panským sadem.*

kombinované struktury.

III. větná jména (syntaktická spojení).

B. DEPROPRIA

I. a jednoslovná nederivovaná: *Austrálie, Sahara.*

I. b jednoslovná derivovaná:

sufixálně (konverzně):

sg.: *Chráskej, Jarov, Tupeský, Vihlavák.*

pl.: *Karasíny.*

prefixálně.

prefixálně–sufixálně (prefixálně–konverzně): *Zajarovy.*

I. c komponovaná.

II. dvou- a víceslovná (syntagmatická) spojení:

prepoziční: *K Němčicům, K Selci, K Žabinci, Na Hlásenci, Na chráským, Na Lojdovským, Na Světlíků, Na Štičím, Na Žabinci, Pod Farským, Za Hlásencem, Za Lojdů.*

atributivní (shodně): *Břehovská cesta, Hlavatecká cesta, Chráskej les, Chráský pole, Malej Karasín, Pištínský pole, Pištínský potok, Přední Lesná, Přední Nedvěk, Velkej Karasín, Zadní Lesná, Zadní Nedvěk, Zlivská cesta.*

atributivní (neshodně): *Bízků louka, Bohuslavů křížek, Fišerů lom, Kalců křížek, Kroupů kaplička, Kroupů louka, Mojhů kaplička, Píchů kříž, Sládků kaplička, Suchanů křížek, Ševců lesík, Šťastnejch lesík, Vítů křížek, Vítů lom, Vítů vršek.*

rozvinuté struktury: *Pod Břehovskou cestou, U Břehovský cesty.*

kombinované struktury.

III. větná jména (syntaktická spojení).

5. 2 Významové třídění

Na tomto místě předkládám klasifikaci sebraných pomístních jmen podle významového třídíče, který vypracoval Vladimír Šmilauer. Vycházím zde z druhého vydání jeho textu *Třídění pomístních jmen* (Šmilauer 1972: 171–204). Autor rozděluje anoikonyma do pěti základních významových skupin, a to Obecné vztahy a vlastnosti, Země, Rostlinstvo, Zvířectvo a Člověk. Poslední kategorie zahrnuje další čtyři významové skupiny, a sice Poměry majetkové a právní, Lidská práce, Lidská díla a Duchovní život – Historie. Závěrečnou skupinu představují Ostatní jména.

Anoikonyma jsou tříděna podle významu jejich základu, a proto tato klasifikace nezohledňuje předložky. Pokud je jméno tvořeno souslovím, zařazuje se každá složka zvlášť, např. *Kovářský pole* je uvedeno jak u pojmenování podle osob, tak u kulturní půdy. Za anoikonymy, která se v souboru z daného území vyskytují dvakrát, je v závorce uvedeno 2x. Hvězdičkou označuji ta jména, u nichž přichází v úvahu více než jedna motivace, a zařazuji je do všech příslušných skupin (např. *Močidla* k půdě a ke kulturním rostlinám). V přehledu ponechávám i ty významové kategorie, které nejsou zastoupeny žádným jménem, aby bylo patrné, které sémantické skupiny se u daného souboru anoikonym uplatňují a které nikoliv.

V našem souboru pomístních jmen jsou nejhojněji zastoupena lidská díla (42 jmen) a oměry majetkové a právní (37 jmen). Velmi málo názvů se vztahuje ke zvířectvu (9 jmen) a k lidské práci (rovněž 9 jmen); duchovní život se dokonce odráží jen v jediném anoikonymu. Pět názvů jsem zařadil mezi jména nejasná. Z dílčích kategorií se nejčastěji uplatňují příjmení osob (21 jmen), vlastní jména sídlišť (15 jmen), cesty (12), církevní stavby (11), velikost (11), louky (10) a vody (10).

1. OBECNÉ VZTAHY A VLASTNOSTI

1. 1 Poloha: *Prostřední* (2x), *Přední Lesná*, *Přední Nedvěk*, *Zadní* (2x), *Zadní Lesná*, *Zadní Nedvěk*.

1. 2 Vzdálenost: *Austrálie*, *Krajina*.

1. 3 Velikost, rychlost apod.: *Dlouhá louka, Dlouhý, Malej, *Malej Karasín, Na dlouhejch, Na širokým, Široká louka, Široký (2x), *Velkej Karasín, Velký louky.*

1. 4 Tvar, přímé označení.

1. 5 Tvar a jiné vlastnosti metaforicky: *Klín, Klínek, Na klínek, Sirky, Vohnišťata.*

1. 6 Barva a podobné vlastnosti.

1. 7 Hodnocení (povaha): **Nedvěk, *Sahara.*

1. 8 Starý, nový.

2. ZEMĚ

2. 1 Vyvýšeniny: *Hůrka, Pod vrchy, Vítů vršek.*

2. 2 Svahy.

2. 3 Vhloubené tvary: *Pod jámou.*

2. 4 Ostrov, rovina: *Bezkoutí, Ostrov, Placiny.*

2. 5 Půda: **Močidla.*

2. 6 Složení půdy: *Písčítý, *Sahara, Skalice.*

2. 7 Kulturní půda: *Čtvrť, Chráský pole, Kovářský pole, Pištínský pole.*

2. 8 Vody: *Jezero, Kuchyňka, Mezi rybníky, Pištínský potok, Pod strouhou, Studánek, *U kovářů zátočiny, U poutrubí, U splavu, Za rybníkem.*

2. 9 Atmosférické jevy.

3. ROSTLINSTVO

3. 1 Části rostlin.

3. 2 Porosty: *Hájky, Chráskej les, *Lísek, Pod lesem, Přední Lesná, Ševců lesík, Štastnejch lesík, U křoví, Zadní Lesná.*

3. 3 Rostliny: **Lísek*, **Žabinec*.

3. 4 Soustava hospodaření.

3. 5 Kulturní rostliny.

3. 6 Louky: *Bízků louka*, *Dlouhá louka*, *Kovářská louka*, *Kroupů louka*, *Luka*, *Palouky* (2x), *Široká louka*, *Trávníky*, *Velký louky*.

3. 7 Pastviny.

3. 8 Zahrady: *Nadzahradky*, *Podzahradky*, *Za panským sadem*, *Za sadama*, *Za sady*.

4. ZVÍŘECTVO

4. 1 Savci: *Lišky*.

4. 2 Ptáci.

4. 3 Plazi, obojživelníci, ryby: *K Žabinci*, **Karasíny*, **Malej Karasín*, *Na Štičím*, *Na Žabinci*, **Velkej Karasín*, *Štičí*, **Žabinec*.

4. 4 Ostatní zvířata.

4. 5 Domácí savci.

4. 6 Domácí ptáci.

5. POMĚRY MAJETKOVÉ A PRÁVNÍ

5. 1 Královský majetek.

5. 2 Církevní majetek: *Pod Farským*.

5. 3 Šlechtický a jiný svobodný majetek: *Knížecí*, *Pančák*, *Za panským sadem*.

5. 4 Městský a obecní majetek: **Chráskej les*, **Chráský pole*, **Na chráským*.

5. 5 Pojmenování podle osob.

5. 5. 1 Jména obecná a národní: *Formanice, Kovářská louka, Kovářský pole, Na bábino, U kovářů zátočiny.*

5. 5. 2 Křestní jména: *Jarov, Zajarovy.*

5. 5. 3 Příjmení: *Bízků louka, Bohuslavů křížek, Fišerů lom, Kalců křížek, *Karasíny, Kroupů kaplička, Kroupů louka, *Malej Karasín, Mojhů kaplička, Na Lojdovským, Na Světlíků, Píchů kříž, Sládků kaplička, Suchanů křížek, Ševců lesík, Štastnejch lesík, *Velkej Karasín, Vítů křížek, Vítů lom, Vítů vršek, Za Lojdů.*

5. 6 Jména čestná i přezdívková.

5. 7 Poddanské poměry.

5. 8 Právní poměry: *Padělky, Výměnky.*

5. 9 Zápovědi.

6. LIDSKÁ PRÁCE

6. 1 Nerosty: *Fišerů lom, Hlinavka, Na cihelně, Vítů lom, Za lomem.*

6. 2 Hornictví, hutnictví.

6. 3 Dřevo.

6. 4 Kulturní rostliny: **Močidla.*

6. 5 Zvířata volně žijící: *Loviště.*

6. 6 Zvířata domácí: *Pod porodnou, Za bejčák.*

6. 7 Vojenství.

6. 8 Soudnictví.

7. LIDSKÁ DÍLA

7. 1 Obecná jména sídlišť: *Za humnama.*

7. 2 Vlastní jména sídlišť: *Břehovská cesta, Hlavatecká cesta, Chráskej, *Chráskej les, *Chráský pole, K Němčicům, K Selci, *Na chráským, Pištínský pole, Pištínský potok, Pod Břehovskou cestou, Tupeský, U Břehovský cesty, Vihlavák, Zlivská cesta.*

7. 3 Stavby církevní: *Bohuslavů křížek, Kalců křížek, Kostelní cesty, Kroupů kaplička, Mojhů kaplička, Píchů kříž, Sládků kaplička, Suchanů křížek, U kříže, U křížku, Vítů křížek.*

7. 4 Stavby světské, obytné a hospodářské: *Kruntík.*

7. 5 Jiné světské stavby: *K transformátoru.*

7. 6 Hranice, ohrady: *Na ohradách.*

7. 7 Cesty: *Břehovská cesta, Hlavatecká cesta, Kostelní cesty, Mezicesty (2x), Pěšiny, Pod Břehovskou cestou, Průhon, Průhonek, U Břehovský cesty, *U kovářů zátočiny, Zlivská cesta.*

7. 8 Odpadové hromady.

8. DUCHOVNÍ ŽIVOT – HISTORIE

8. 1 Pověry a pověsti: **Nedvěk.*

8. 2 Lidové zvyky a zábavy.

8. 3 Náboženství, církev.

8. 4 Archeologie.

8. 5 Historické události.

8. 6 Místní události.

9. OSTATNÍ JMÉNA

9. 1 – 9. 3 Předslovanská jména, německá jména, jiná cizí jména.

9. 4 Jména nejasná: *Brštlajdy, Hlásenec, Na Hlásenci, Potuží, Za Hlásencem.*

5. 3 Vztahověmodelová analýza

Třetí způsob třídění pomístních jmen představuje vztahověmodelová analýza, o níž jsem teoreticky pojednal v samostatné kapitole. Vycházím zde opět z práce Jany Pleskalové (1992). Jednotlivá anoikonyma jsou řazena ke čtyřem vztahovým modelům podle toho, zda vyjadřují polohu objektu (vztahový model A), druh objektu (VM B), vlastnost objektu (jež může být inherentní – VM C1, nebo jde o vlastnost získanou dějem – VM C2) či jeho příslušnost k osobě (VM D). Vícečlenná jména jsou zařazena podle toho, ke kterému modelu náleží jejich základní člen. Tento základ je vyznačen podtržením, zatímco znaménko + vyjadřuje vedlejší vztah mezi slovy ve jméně. Anoikonyma, u nichž se nabízí dvojí výklad, řadím do obou příslušných skupin a značím je *.

Do této klasifikace bylo zahrnuto celkem 124 ze sebraných 129 jmen (nezařadil jsem nejasné názvy *Brštlajdy*, *Hlásenec*, *Na Hlásenci*, *Potuží* a *Za Hlásencem*). Nejvíce pomístních jmen z tohoto souboru náleží ke vztahovému modelu A (54 jmen), a vyjadřuje tedy polohu objektu. Velmi početné jsou i názvy patřící k modelu B (48 jmen), jež přímo pojmenovávají daný objekt. Vztahový model C zahrnuje 24 jmen a pouhými 6 názvy je zastoupen model D (příslušnost objektu k osobě je však často vyjádřena ve vedlejším vztahu, např. *Píchnů kříž*). Z dílčích modelů se nejvíce uplatňuje model A+B, vyjadřující polohu objektu vzhledem k objektu jinému (22 jmen - např. *Pod lesem*). Dále se jedná o modely D+B (vlastnictví objektu, např. *Vítů lom*), B (druh objektu, např. *Hůrka*) a C1 (inherentní vlastnost objektu, např. *Písčítý*).

Vztahový model A:

VM A: *Chráskej*, *Karasíny*, *Krajina*, *Prostřední* (2x), *Tupeský*, *Vihlavák*, *Zadní* (2x).

VM AB: *Mezicesty* (2x), *Nadzahradky*, *Podzahradky*.

VM AD: *Zajarovy*.

VM A+A: *K Němčicům*, *K Selci*.

VM A+B: *K transformátoru*, *K Žabinci*, *Mezi rybníky*, *Na cihelně*, *Na ohradách*, *Na Žabinci*, *Pod jámou*, *Pod lesem*, *Pod porodnou*, *Pod strouhou*, *Pod vrchy*, *U kříže*, *U křížku*, *U křoví*, *U poutribí*, *U splavu*, *Za bejčák*, *Za humnama*, *Za lomem*, *Za rybníkem*, *Za sadama*, *Za sady*.

VM A+C1: *Na dlouhejch, Na klínek, Na širokým, Na Štičím.*

VM A+D: *Na bábino, Na chráským, Na Lojdovským, Na Světlíků, Pod Farským, Za Lojdů.*

VM A+A: *Přední Lesná, Zadní Lesná.*

VM A+A+B: *Pod Břehovskou cestou, U Břehovský cesty.*

VM A+D+B: *U kovářů zátočiny, Za panským sadem.*

Vztahový model B:

VM B: *Hájky, Hlinavka, Hůrka, Jezero, Krunтік, Kuchyňka, Lísek, Lišky, Loviště, Luka, Ostrov, Palouky (2x), Pěšiny, Studánek, Trávníky, Žabinec.*

VM A+B: *Břehovská cesta, Hlavatecká cesta, *Chráskej les, Kostelní cesty, Pištínský pole, Pištínský potok, Zlivská cesta.*

VM C1+B: *Dlouhá louka, *Malej Karasín, Široká louka, *Velkej Karasín, Velký louky.*

VM D+B: *Bízků louka, Bohuslavů křížek, Fišerů lom, *Chráskej les, Chráský pole, Kalců křížek, Kovářská louka, Kovářský pole, Kroupů kaplička, Kroupů louka, Mojhů kaplička, Píchů kříž, Sládků kaplička, Suchanů křížek, Ševců lesík, Šťastnejch lesík, Vítů křížek, Vítů lom, Vítů vršek.*

Vztahový model C:

VM C1: *Austrálie, Bezkoutí, Čtvrtě, Dlouhý, Klín, Klínek, Malej, Písčítý, Placiny, Sahara, Sirky, Skalice, Široký (2x), Štičí, Vohnišťata.*

VM C2: *Močidla, Nedvěk, Padělky, Průhon, Průhonek, Výměnky.*

VM A+C2: *Přední Nedvěk, Zadní Nedvěk.*

Vztahový model D:

VM D: *Formanice, Jarov, Knížecí, Pančák.*

VM C1+D: **Malej Karasín, *Velkej Karasín.*

6. Závěr

Cílem bakalářské práce bylo shromáždit pomístní jména na katastrálních územích Vlhavy a Malé Chrášťany a provést rozbor jejich formální struktury i významové motivace. Sebraná pomístní jména byla zařazena do heslové části a podrobena trojímu třídění z hlediska strukturního, významového a na základě vztahových modelů.

V teoretické části práce byla obecně představena onomastika, pomístní jména a modelová teorie. Navazující kapitoly charakterizovaly zkoumanou oblast a prameny, z nichž byla pomístní jména získána. Nejvýznamnějším oddílem práce je heslová část, která abecedně podle obcí uvádí jednotlivé názvy, představuje označované objekty a rozebírá slootovornou strukturu i motivaci jmen. Následuje oddíl obsahující trojí klasifikaci sebraných názvů a zobecňující její výsledky.

Ve zkoumaných katastrálních územích jsem nashromáždil celkem 129 pomístních jmen, z toho 70 jmen ve Vlhavěch a 59 názvů v Malých Chrášťanech. Pět anoikonym z tohoto souboru se navíc opakuje (*Mezicesty, Palouky, Prostřední, Široký, Zadní*), takže se jedná dohromady o 134 jmen. Nejpočetnější skupinu představují pozemková jména, označující pole, louky a lesy, jež zahrnují celkem 102 názvy. Vzhledem k velkému počtu rybníků v dané oblasti se v souboru vyskytuje 14 hydronym. Dalších 11 jmen označuje různé objekty, jež byly v krajině vybudovány člověkem, ale neslouží k obývání, jako jsou kapličky, kříže či lomy. Pouhými 6 názvy jsou zastoupena hodonyma, tedy jména dopravních cest, a oronymum nacházíme v souboru jediné (*Vítů vršek*), což odpovídá rovinatému terénu ve zkoumané oblasti.

Pomístní jména byla získána jednak z písemných pramenů, jednak z rozhovorů s pamětníky v obou vesnicích. O významu svědectví těchto informátorů vypovídá skutečnost, že z celého souboru 129 názvů nebylo 48 jmen doloženo v žádném z pramenů, a znali je tedy pouze pamětníci. Co se týče použitých pramenů, měly největší význam mapy stabilního katastru, pozemnostní archy a katastrální a topografické mapy. V písemných pramenech jsem našel i řadu pomístních jmen, která již dnešní pamětníci neznají (na mapách např. *Chrašťín, Pod sady*), avšak do své práce jsem tato jména nezahrnul, protože nebylo možné spojit je s příslušnými objekty a zjistit jejich významovou motivaci.

Při výkladu motivace názvů jsem použil řadu slovníků, z nichž nejužitečnější pomůcky představovaly *Slovník spisovného jazyka českého* a *Místní jména v Čechách*. I přes usilovnou snahu se mi motivaci některých jmen nepodařilo vypátrat a mohl jsem nabídnout pouze hypotézy (*Brštlajdy*, *Hlásenec*, *Potužit*). V případě několika názvů přichází v úvahu dvojitý výklad (*Jarov*, *Kuchyňka*, *Lísek*, *Malý* a *Velký Karasín*, *Močidla*, *Nedvěk*, *Žabinec*).

V sebraných pomístních jménech se uplatňuje celá řada obecněčeských i nářečních jevů v oblasti hláskosloví a tvarosloví. Z obecněčeských jevů se zde vyskytuje diftongizace *y > ej* v zakončení adjektiv (*Na dlouhejch*, *Malej Karasín*), úzení *é > í* také v koncovkách (*Na širokým*, *Pišťínský pole*), univerzální koncovka 7. pádu plurálu (*Za humnama*, *Za sadama*) a protetické *v-* (*Vohnišťata*).

Vlhavy a Malé Chrášťany náležejí do jihozápadočeské nářeční podskupiny. Vůbec nejčastějším nářečním jevem v našem souboru anoikonym jsou genitivní tvary rodinných jmen zakončené na *-ů*, jež mají funkci přivlastňovacího adjektiva (celkem v 16 jménech, např. *Bízků louka*, *Fišerů lom*, *Kroupů kaplička*, *Píchů kříž*, *Za Lojdů*). Z hláskoslovných nářečních jevů zde nacházíme jen drobné pozůstatky starší obouretné výslovnosti tvrdého *t* v názvu *U poutrubí* (z varianty *U poltrubí*), výslovnost jen s průvodní samohláskou *i* a se ztrátou slabikotvorného *l* má název *Vihlavák* i samotné *Vihlavy* (Vlhavy). Zánik pobočných slabik odrážejí názvy *Kalců křížek* (< *Kadleců*), *K Selci* (< *K Sedlci* < *Sedlec*). Dále připomínám ještě krácení kmenové samohlásky (*Nadzahradky*, *Podzahradky*), artikulační zjednodušení relačního adjektiva místního přecházející až v haplogonii (*chrášťanský > chráskej*, *Na chráským*), vyskytuje se i nesytemová metateze (*nevďěk > Nedvěk*).

K nářečním rysům tvaroslovným patří i deklinační tvar podle vzoru *kuře* u názvu *Vohnišťata* a přechod apelativa *studánka* k mužskému rodu (*Studánek*). Nářečním jevem by mohl být i ustrnulý neutrový tvar přivlastňovacího adjektiva, kdyby název *Na bábino* neoznačoval pole, kde je neutrum náležité. V této oblasti by však stejně znělo i spojení „Na bábino louce, sadu“, které se však v našem soupisu nevyskytlo.

Pomístní jména z našeho souboru byla podrobena trojímu třídění. Ze **strukturní klasifikace** vyplývá, že většina názvů vznikla z apelativ (81 jmen) a menší část z vlastních jmen (50). Mezi deapelativy tvoří nejpočetnější skupinu jednoslovná jména

utvořená sufixací (36 názvů) a dvouslovná jména předložková (24). Z depropriálních názvů se nejvíce uplatňují dvouslovná spojení v podobě neshodného přívlastku a určovaného jména (15), shodného přívlastku a určovaného jména (13) a předložkového spojení (12). V souboru nebyla doložena žádná složenina.

Třídění podle Vladimíra Šmilauera postihovalo významy základů jednotlivých jmen. Z jednotlivých významových skupin se nejvíce uplatnila lidská díla (42 názvů) a poměry majetkové a právní (37). Překvapivým zjištěním byla skutečnost, že duchovní život se odráží v jediném anoikonymu (*Nedvěk* – podle pověsti). Z dílčích kategorií v našem souboru nejčastěji nacházíme příjmení osob (21 jmen), vlastní jména sídlišť (15 jmen), cesty (12), církevní stavby (11), velikost (11), louky (10) a vody (10).

Cenné výsledky přinesla rovněž **vztahověmodelová analýza** podle Jany Pleskalové. Bylo zjištěno, že většina pomístních jmen vyjadřuje polohu objektu, a náleží tedy ke vztahovému modelu A (54 názvů, např. *Krajina, Zadní*). Velkým počtem 48 jmen je též zastoupen vztahový model B, který vyjadřuje přímé označení objektu (*Hájky, Ostrov*). Vztahový model C zahrnuje 24 jmen, jejichž motivace vychází z vlastnosti objektu (*Klín, Písčítý*), a pouhých 6 názvů náleží ke vztahovému modelu D, který vyjadřuje vztah objektu k osobě (*Formanice, Knížecí*). Z dílčích modelů se nejvíce uplatňuje model A+B, vyjadřující polohu objektu vzhledem k objektu jinému (22 jmen - např. *Pod vrchy, Za rybníkem*). Dále se jedná o modely D+B (vlastnictví objektu, např. *Vitů lom*), B (druh objektu, např. *Hůrka*) a C1 (inherentní vlastnost objektu, např. *Písčítý*).

Hlavním přínosem práce je shromáždění pomístních jmen z oblasti, v níž soupisová akce Místopisné komise ČSAV proběhla nedůsledně a nezískala odpovídající materiál. Proto jsem se pokusil o sebrání zdejších názvů znovu a podrobněji, než upadnou v zapomnění. Druhou rovinu práce představuje všestranný jazykový rozbor sebraných jmen, jenž může být dílčím příspěvkem k českému toponomastickému bádání.

7. Seznam zkratek

viz též *Seznam zkratek užitých v heslové části* (s. 36)

Jazykovědné práce:

HesStčS	Heslář lístkového materiálu ke Staročeskému slovníku
PČP	Pravidla českého pravopisu
PMČ	Příruční mluvnice češtiny
PSJČ	Příruční slovník jazyka českého
SSJČ	Slovník spisovného jazyka českého
StčS	Staročeský slovník

Jazykovědné termíny:

>	jazyková změna
*brštle / *placina	rekonstruovaný tvar / zaniklé slovo
pl.	plurál
Sd	substantivum derivované
sg.	singulár
stč.	staročeský
VM	vztahový model

Textové zkratky:

apod.	a podobně
-------	-----------

atd.	a tak dále
č.	číslo
km	kilometry
např.	například
resp.	respektive
sv.	svatý
tj.	to jest
tzv.	takzvaný

Zkratky institucí:

AV ČR	Akademie věd České republiky
ČSAV	Československá akademie věd
JZD	Jednotné zemědělské družstvo

Zkratky užívané v bibliografii:

ed.	editor
eds.	editoři
kol.	kolektiv
s.	strana
sv.	svazek

8. Seznam pramenů a literatury

8. 1 Prameny

Koupal, Václav (1995): *Kronika obcí Plástovice a Malé Chrášťany*. Sedlec.

Šipán, Josef (1922–), *Pamětní kniha obce Vlhlavy*. Uchovávána v rodině Šipánových.

Grundbesitzbogen. – Arch pozemnostní. Výhlavy osada (1897). Archiv obce Vlhlavy. Státní okresní archiv České Budějovice.

Inventář obce Velhavské. Soupis stavu majetkového obce Výhlavské (1901). Archiv obce Vlhlavy. Státní okresní archiv České Budějovice.

Inventář obce Vlhlav. Soupis stavu majetkového obce Vlhlavské (1930). Archiv obce Vlhlavy. Státní okresní archiv České Budějovice.

Josefský katastr. Malé Chrášťany (1789). Národní archiv Praha.

Josefský katastr. Vlhlavy (1789). Národní archiv Praha.

Obecní jmění. Pronájem pozemků a ostat. (1899–1902). Archiv obce Vlhlavy. Státní okresní archiv České Budějovice.

Pomístní jména na katastru Vlhlavy a Malé Chrášťany (1979). Zpracovali František Ira a Josef Vondrášek. Oddělení onomastiky Ústavu pro jazyk český AV ČR v Praze.

Pozemnostní arch (1938). Katastrální území Malé Chrášťany. Opis. Uchován v rodině Vondráškových.

Stabilní katastr (indikační skici). Malé Chrášťany (1827). Národní archiv Praha.

Stabilní katastr (indikační skici). Vlhlavy (1827). Národní archiv Praha.

8. 2 Základní literatura

- Antl, Theodor (1903): *Dějiny města Netolic*. Třeboň.
- Cuřín, František (1967): *Studie z historické dialektologie a toponomastiky Čech*. Praha.
- Frajová, Eva (2010): *Pomístní jména na katastru městyse Nový Rychnov (okr. Pelhřimov)*. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita. Brno.
- Haas, Antonín (1954): *Berní rula. Sv. 27, Kraj Prácheňský, I. díl*. Praha.
- Harvalík, Milan (2004): *Synchronní a diachronní aspekty české onymie*. Praha.
- Homolková, Eliška (2007): *Dějiny Vlhav a jejich kulturněhistorické souvislosti* (nepublikovaná seminární práce).
- Hroch, Miroslav a kol. (1985): *Úvod do studia dějepisu*. Praha.
- Hule, Miroslav (2000): *Rybníkářství na Třeboňsku – historický průvodce*. Třeboň.
- Jelínková, Jana (2009): *Pomístní jména na katastru obce Budkov (okr. Třebíč)*. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita. Brno.
- Kálalová, Drahoslava (1987): *Jména rybníků na Hlubocku. Onomastický zpravodaj ČSAV 28, s. 74–80*.
- Kovář, Daniel (2008): *Českobudějovicko I. Levý břeh Vltavy*. České Budějovice.
- Lutterer, Ivan – Šrámek, Rudolf (1997): *Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: slovník vybraných zeměpisných jmen s výkladem jejich původu a historického vývoje*. Havlíčkův Brod.
- Malenínská, Jitka (1995): *K zaniklým apelativům v toponymii Čech*. In: *Pomístní jména v Čechách. O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha, s. 169–201.
- Matúšová, Jana (1995a): *Hláskosloví pomístních jmen*. In: *Pomístní jména v Čechách. O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha, s. 81–142.
- Matúšová, Jana (1995b): *Tvarosloví pomístních jmen*. In: *Pomístní jména v Čechách. O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha, s. 143–168.

Matúšová, Jana (1995c): Stopy dolování a zpracování nerostných surovin v pomístních jménech. In: *Pomístní jména v Čechách. O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha, s. 403–425.

Olivová-Nezbedová, Libuše – Knappová, Miloslava – Malenínská, Jitka – Matúšová, Jana (1995): *Pomístní jména v Čechách. O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha.

Olivová-Nezbedová, Libuše (1995a): Pomístní jména v Čechách, jejich obecná charakteristika a jejich význam pro vědní obory. In: *Pomístní jména v Čechách. O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha, s. 15–34.

Olivová-Nezbedová, Libuše (1995b): Soupis pomístních jmen na území Čech v letech 1963 – 1980. In: *Pomístní jména v Čechách. O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha, s. 35–51.

Olivová-Nezbedová, Libuše (1995c): Pomístní jména v Čechách vzniklá ze jmen vlastních odvozováním příponami. In: *Pomístní jména v Čechách. O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha, s. 52–80.

Olivová-Nezbedová, Libuše (1995d): Cesty v Čechách a jejich vlastní jména. In: *Pomístní jména v Čechách. O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha, s. 304–332.

Olivová-Nezbedová, Libuše (1995e): Zaniklé osady v Čechách a pomístní jména. In: *Pomístní jména v Čechách. O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha, s. 333–350.

Pešta, Jan (2004): *Encyklopedie českých vesnic. Díl II. Jižní Čechy*. Praha.

Pleskalová, Jana (1992): *Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku*. Jinočany.

Pleskalová, Jana (1999): Česká pomístní jména v diachronním pohledu. *Acta onomastica* 40, s. 186–195.

Pravidla českého pravopisu (1993). Praha.

Příruční mluvnice češtiny (2003). Brno.

Sedláček, August (1996): *Hrady, zámky a tvrze Království českého. Díl VII. Písecko*. Praha.

Statistický lexikon obcí České republiky 2005 (2005). Praha.

Statistický lexikon obcí v zemi České: úřední seznam míst podle zákona ze dne 14. dubna 1920, čís. 266 Sb. (1934). Praha.

Svoboda, Jan – Šmilauer, Vladimír – Olivová-Nezbedová, Libuše – Oliva, Karel – Witkowski, Teodolius (1973): Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky. *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV* 14, s. 9–280.

Šlosar, Dušan (2010): Utvářenost slov vstupujících do pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku, *Acta onomastica* 51, 1, s. 314–338.

Šmilauer, Vladimír (1966): *Úvod do toponomastiky*. Praha.

Šmilauer, Vladimír (1972): Třídění pomístních jmen. *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV* 13, s. 171–204.

Šrámek, Rudolf (1972): Toponymické modely a toponymický systém. *Slovo a slovesnost* 33, s. 304–318.

Šrámek, Rudolf (1999): *Úvod do obecné onomastiky*. Brno.

Šrámek, Rudolf (2007): Onomastika. In: Pleskalová, Jana – Krčmová, Marie – Večerka, Radoslav – Karlík, Petr (eds). *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky*. Praha, s. 377–425.

Šrámek, Rudolf (2010): Soupis pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku, jejich druhové znaky, příprava a koncepce lexikografického zpracování (v letech 1964–1993). *Acta onomastica* 51, 1, s. 10–47.

8. 3 Slovníky

Gebauer, Jan (1970a): *Slovník staročeský. Díl I. (A–J)*. Praha.

Gebauer, Jan (1970b): *Slovník staročeský. Díl II. (K–N)*. Praha.

- Hosák, Ladislav – Šrámek, Rudolf (1970): *Místní jména na Moravě a ve Slezsku. I., A–L.* Praha.
- Jungmann, Josef (1990b): *Slovník česko–německý. Díl II., K–O.* Praha.
- Machek, Václav (1997): *Etymologický slovník jazyka českého.* Praha.
- Matúšová, Jana a kol. (2005): *Slovník pomístních jmen v Čechách I (A).* Praha.
- Matúšová, Jana a kol. (2007): *Slovník pomístních jmen v Čechách III (Bav–Bíd).* Praha.
- Matúšová, Jana a kol. (2009): *Slovník pomístních jmen v Čechách V (Bra–Buc).* Praha.
- Olivová-Nezbedová, Libuše – Malenínská, Jitka (2000): *Slovník pomístních jmen v Čechách. Úvodní svazek.* Praha.
- Profous, Antonín (1947): *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny. Díl I., A–H.* Praha.
- Profous, Antonín (1949): *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny. Díl II., CH–L.* Praha.
- Profous, Antonín – Svoboda, Jan (1957): *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny. Díl IV., S–Ž.* Praha.
- Příruční slovník jazyka českého. Díl I. A–J* (1937). Praha.
- Příruční slovník jazyka českého. Díl II. K–M* (1938). Praha.
- Příruční slovník jazyka českého. Díl IV. Část 1. P – Průsvitně* (1943). Praha.
- Příruční slovník jazyka českého. Díl VIII. Zaráběti – žžonka* (1957). Praha.
- Slovník spisovného jazyka českého I, A–G* (1989a). Praha.
- Slovník spisovného jazyka českého II, H–L* (1989b). Praha.
- Slovník spisovného jazyka českého III, M–O* (1989c). Praha.
- Slovník spisovného jazyka českého IV, P–Q* (1989d). Praha.
- Slovník spisovného jazyka českého V, R–S* (1989e). Praha.

Slovník spisovného jazyka českého VI, Š–U (1989f). Praha.

Slovník spisovného jazyka českého VII, V–Y (1989g). Praha.

Slovník spisovného jazyka českého VIII, Z–Ž. Doplnky a opravy (1989h). Praha.

8. 4 Elektronické zdroje

8. 4. 1 Elektronické slovníky

DBW: Der digitale Grimm 2001 (Deutsches Wörterbuch von Jacob und Wilhelm Grimm). Dostupné na CD.

Heslář lístkového materiálu ke Staročeskému slovníku [on-line]. [citováno 4. 5. 2011]. Dostupné z <<http://vokabular.ujc.cas.cz/hledani.aspx>>.

Staročeský slovník [on-line]. [citováno 4. 5. 2011]. Dostupné z <<http://vokabular.ujc.cas.cz/hledani.aspx>>.

8. 4. 2 Mapy

Císařské povinné otisky stabilního katastru Čech (1824–1843). 0548–1 Břehov [on-line]. [citováno 4. 5. 2011]. Dostupné z <<http://deskove-hry.110mb.com/cisarske-otisky.php?zem=c&katastr=0548-1>>.

Historická mapa 1836–52 [on-line]. [citováno 4. 5. 2011]. Dostupné z <http://www.mapy.cz/#mm=TtTcPA@sa=s@st=s@ssq=vlhlavy@sss=1@ssp=124492908_126496460_146087020_145960652@x=132748683@y=132269691@z=13>.

Náhledy map Stabilního katastru. Katastrální území Malé Chrášťany [on-line]. [citováno 4. 5. 2011]. Dostupné z <http://oldmaps.geolab.cz/stkatr/zoom/zoom_htm/>.

Náhledy map Stabilního katastru. Katastrální území Plástovice [on-line]. [citováno 4. 5. 2011]. Dostupné z <http://oldmaps.geolab.cz/stkatr/zoom/zoom_htm/>.

Nahlížení do katastru nemovitostí. Katastrální území Malé Chrášťany [on-line]. [citováno 4. 5. 2011]. Dostupné z <<http://sgi.nahlizenidokn.cuzk.cz/marushka/default.aspx?themeid=3&&MarQueryId=6>>.

D2BCEB5&MarQParam0=746703&MarQParamCount=1&MarWindowName=Marushka>.

Nahlížení do katastru nemovitostí. Katastrální území Vlhlavy [on-line]. [citováno 4. 5. 2011]. Dostupné z <<http://sgi.nahlizenidokn.cuzk.cz/marushka/default.aspx?themeid=3&&MarQueryId=6D2BCEB5&MarQParam0=746738&MarQParamCount=1&MarWindowName=Marushka>>.

Prezentace starých mapových děl z území Čech, Moravy a Slezska [on-line]. [citováno 4. 5. 2011]. Dostupné z <<http://oldmaps.geolab.cz/>>.

8. 4. 3 Výkladové texty

Kostková, Pavla – Římalová, Jitka: *Stabilní katastr* [on-line]. [citováno 12. 2. 2011]. Dostupné z <http://archivnimapy.cuzk.cz/cio/text_sk.html>.

Pleskalová, Jana: PV2B63 *Historická toponomastika. Vývoj toponomastiky I* [on-line]. [citováno 22. 1. 2011]. Dostupné z <<http://www.phil.muni.cz/cest/lide/pleskalova.html>>.

Pomístní jména v Čechách [on-line]. [citováno 3. 3. 2011]. Dostupné z <<http://mam2.ujc.cas.cz/onomast-pj/>>.

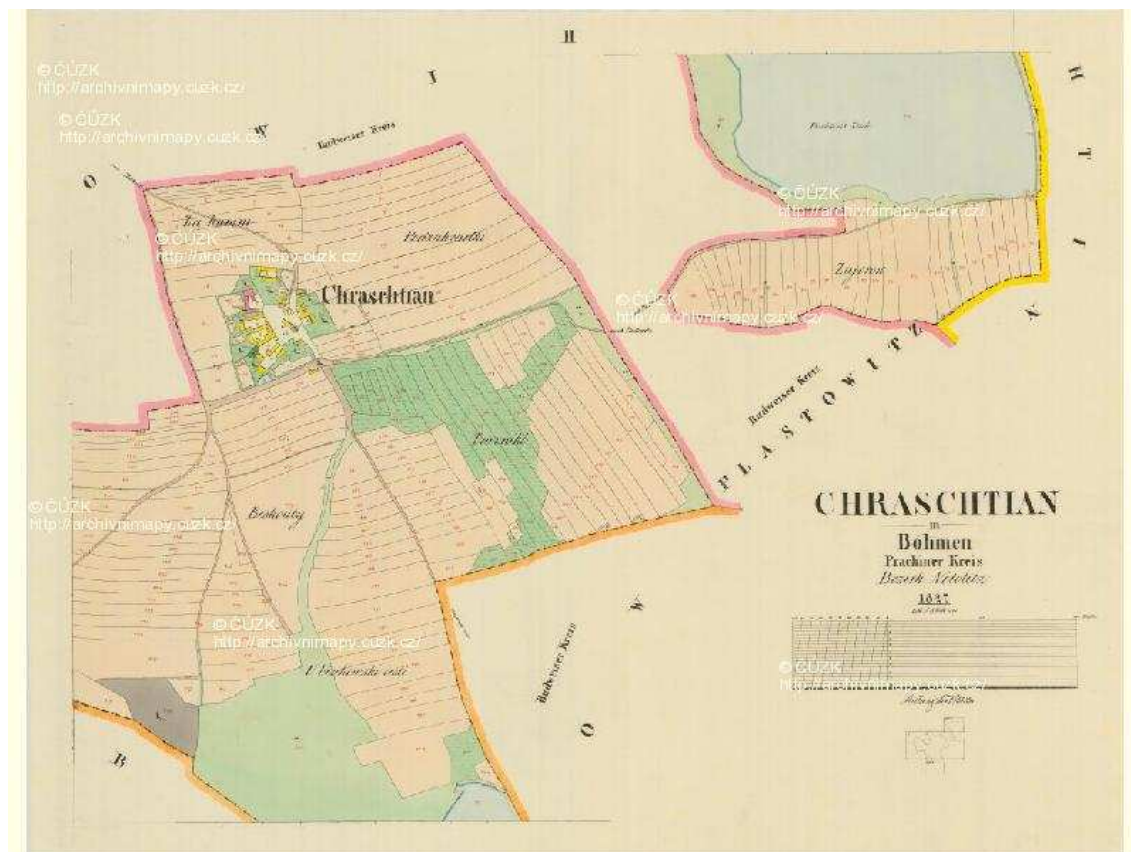
Stručná historie katastru nemovitostí [on-line]. [citováno 12. 2. 2011]. Dostupné z <http://www.cuzk.cz/Dokument.aspx?PRARESKOD=807&MENUID=111&AKCE=DOC:10-KATASTR_HISTORIE>.

9. Přílohy

9. 1 Ukázka josefského katastru pro Vihlavy

Nro. topog. grafického Per. řádku.	M é n o Držitele Gruntu, p sameho Gruntu, Nro. Domu.	Tas. zvanj.	počet. nynějšy Gruntownj. M. r.	Wyměřenj.		le.
				skese Sedláky. na dílku. na šířku.	skese Domů řít.	
	Obec Vlastovská Výměřitel na Vesnici Veselá					
	První hlavní plac					
	1744 Mistři Plac vinná zahrada užívaná společně					
	1745 Děkán Kadeš dom. št. 1.					
	1746 Děkán Kadeš št. 1. zahrada užívaná společně				6. 36 23. 12 9. 6	
	1747 Matouš Děkán št. 2 dom.					
	1748 Matouš Děkán št. 2. zahrada užívaná společně				21. 53 17. 28	
	1749 Matouš Děkán št. 2. zahrada užívaná společně					
	1750 Martin Fieda št. dom. 2				13. 17	

9. 2 Ukázka císařského otisku mapy ke stabilnímu katastru pro Malé Chrášťany

9. 3 Ukázky soupisu pomístních jmen Místopisné komise ČSAV pro Vhlavy a Malé Chrášťany

I. PJ žijící v povědomí lidí

Poř.č.	A PJ (pomístní jméno)	B Druh	C Tvar	D Poloha	E Jakost
1	na Hárkách	Pole	obdelaké	svah	dobrá
2	Bluhé	pole	čtvere	svah	dobrá
3	Jlivi	pole	trojúhelní	svah	dobrá
4	Pyšky	pole	trojúhelní	svah	dobrá
5	Pištiňský	pole	obdelaké	svah	dobrá
6	Plaviny	louka	obdelaké	svah	dobrá
7	Kojdovský	pole	čtvere	svah	dobrá
8	Potůzky	pole	čtvere	svah	dobrá
9	na louce	pole	obdelaké	svah	dobrá
10	Za jarní	pole	obdelaké	svah	dobrá
11	Za jarní	pole	trojúhelní	svah	dobrá
12	Poděbradský	pole	čtvere	svah	dobrá
13	Kalhá	louka	trojúhelní	svah	dobrá
14	Keová	pole	čtvere	svah	dobrá
15	Skalica	pole	trojúhelní	svah	dobrá
16	Bezkrutí	pole	obdelaké	svah	dobrá
17	Za Hlávnem	louka	čtvere	svah	dobrá
18	Karavira	louka	čtvere	svah	dobrá
19	Za Věhlasťou	louka	obdelaké	svah	dobrá
20	Paluby	louka	obdelaké	svah	dobrá

	F lidový výklad názvu	G Stáří užití	H Parcelní čísla	J Informátor
1)	Prostka pšava	okolánska		Nová
2)	Prostka mlčí rožlohy	okolánska		Nová
3)	Prostka rybníka	— " —		Jan
4)	Prostka bažiny	— " —		Jou drápek
5)	Prostka pšava	— " —		Nová
6)	Prostka lesa a rybníka	— " —		Příjatel
7)	Prostka křesťanství	— " —		Příjatel
8)	Prostka bažiny	— " —		Věže
9)	Prostka lesa	— " —		Nová
10)	Prostka lesa	— " —		Prozha
11)	Prostka pšava	— " —		Prozha
12)	Prostka pšava	— " —		Příjatel
13)	Prostka rožlohy	— " —		Prozha
14)	Prostka rybníka	— " —		Prozha
15)	Prostka kamenná	— " —		Příjatel
16)	Prostka bažiny	— " —		Reitinger
17)	Prostka rybníka	— " —		Reitinger
18)	Prostka rybníka	— " —		Mentle
19)	Prostka rybníka	— " —		Jan
20)	Prostka pšava	— " —		Mentle